

Hódi Sándor

Mi fán terem a nemzet- stratégia?

Széchenyi István
Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet,
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
Tóthfalu–Zenta, 2007

Hódi Sándor
Mi fán terem a nemzetstratégia?

Stratégiai Füzetek 6.
Sorozatszerkesztő: Dr. Hódi Sándor
Felelős kiadó: Hódi Sándor és Hajnal Jenő
Lektor: Dr. Hódi Éva
Korrektor: Kaszás Angéla
Sorozatterv: Dr. Hódi Sándor
Műszaki szerkesztő: Beszédes István
Készült az újvidéki Verzál Nyomdában
300 példányban

ISBN 978-86-86469-05-2

A kiadvány megjelenését
a Szülőföld Alap támogatta

Hódi Sándor

Mi fán terem a nemzetstratégia?

Széchenyi István
Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet,
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
Tóthfalu–Zenta, 2007

© *Hódi Sándor, 2007*

BEVEZETÉS

A kiadó kérésére válogatást készítettem az elmúlt évek nemzetpolitikai írásaiból. A cikkek, elemzések, tanulmányok, előadások különböző hazai és magyarországi újságokban, folyóiratokban jelentek meg, amelyek ma már az érdeklődők számára nehezen hozzáférhetőek.

Nemcsak a volt szocialista országok, de Európa, Amerika, Ázsia, az egész világ társadalmi, kulturális, gazdasági forradalmon megy át. Egyetlen ország sem az, ami volt 20-25 évvel ezelőtt. Mi sem ugyanaz a nép vagyunk, akik voltunk a rendszerváltás elején.

A népek soha nem tapasztalt mozgása figyelhető meg. Újfajta egyesülési törekvések és megosztottságok jönnek létre. A múlt századdal ellentétben, amikor ideológiai jellegűek voltak a szakadékok, vagy vallási megosztottságból származtak, ma az etnikai hovatarozással kapcsolatosak.

Az az elképzelés, hogy a világ valamennyi nemzete összeolvad és megújul majd, hiú ábrándnak bizonyult. A nagy „olvasztótégelyek”, mint amilyen Amerika, a bevándorlás következtében hovatovább olyan mértékű demográfiai átalakuláson mennek keresztül, amely – az etnikai és faji illesztékek mentén – széteséssel fenyeget. Szétesett a népek börtöne, a Szovjetunió. Az egykori Jugoszlávia gyötrelmes háborúk során hullott szét, az erős szövetségi haderő sem tudta összetartani. Az önrendelkezési igény megrengette Nagy-Britanniát is: Skócia és Wales egykori királyságai újra autonóm parlamentet hoztak létre. Franciaországban a bretonok,

a baszkok és az elzásziak harcolnak a regionális hatalomért. Korzika függetlenséget és saját nyelvet kíván. Itáliában Észak és Dél áll egymással szemben. Velence önálló állam kíván lenni. Idő kérdése, hogy Dubrovnik is hasonló követeléssel álljon elő.

Amilyen erős a nemzeti önrendelkezésre irányuló törekvés, olyan nagy a nemzeti szuverenitás feladására irányuló gazdasági és politikai nyomás is. Az internacionalista elit a nap 24 órájában a „világkormány” és a „szuperállam” eszméjét sulykolja belénk. Az egymásnak ellentmondó eszmék, a fejekben levő zűrzavar következtében soha nem volt még ennyi gyökértelen, identitászavarral küszködő ember, soha nem érezték ilyen sokan idegennek magukat saját szülőföldjükön. Soha nem veszítették el ilyen tömegesen jövőbe vetett hitüket, élni akarásukat.

Nem véletlen, hogy az identitás, az önazonosság az elmúlt évtizedekben a lélektan egyik kulcsfogalmává vált. Az önazonosság ugyanis – így a nemzeti önazonosság is – szorosan összefügg az ember mindennapi értékválasztásával és életének távlati céljaival.

A nemzeti tudat az emberek állásfoglalásában, magatartásában nyilvánul meg: közös igényekben, törekvésekben, célkitűzésekben. Ezek a közös igények, törekvések, célkitűzések jelentik a mindenkori nemzetpolitika és nemzetstratégia alapjait. Ha ezek a közös igények és törekvések hiányoznak, ha a nemzeti érdekek nem fogalmazódnak meg világos és határozott célkitűzésekben, nemzetstratégiáról sem beszélhetünk. Nemzetpolitika és nemzetstratégia nélkül viszont va-

lamely népesség csak az emberek halmazát jelenti, de nem tekinthető nemzeti közösségnek.

Vajon a magyarság hány százaléka rendelkezik megfelelő nemzettudattal ahhoz, hogy a nemzetéért tenni tudjon, és hajlandó is legyen tenni valamit? És a tenni akarókkal szemben hányan vállalják a belenyugvást, a szétdaraboltságot, a népességfogyást, nemzeti hovatartozásuk feladását, mások kiszolgáltatását, az ország eladósodásába való belefulladását?

Vajon most, amikor birodalmak tűnnek el, országok szűnnek meg, új államok jönnek létre, van-e, lesz-e elegendő erőnk, hogy dolgainkat rendbe hozzuk?

Akik a nagy történelmi felfordulásban lépni mertek, azok függetlenséget nyertek. Magyarország mellett Szlovákia és Románia is az Európai Unió tagja lett. Ehhez egyik nemzetnek sem kellett különösebb erőfeszítést tennie. Nem is oldotta meg az Unió a problémáikat helyettük. Anyagi, szellemi és létszámbeli gyarapodást mindegyik nép csak önmagától remélhet. Nem oldotta meg az Unió a „magyar kérdést” sem. Maradtak a görcsök, a cselekvésképtelenség, a hontalanság, a meg-alázó kisebbségi érzés. Az okokat a nemzettudat károsodásában kell keresnünk, ez az, ami fogva tart bennünket.

Az alábbi írások nemzettudatunk állapotát – lelki-letünket, gyötrelmeinket – veszik görcső alá egy gondolkodásbeli paradigmaváltás, egy új szinten létrejövő nemzeti konszenzus reményében.

TÉZISEK EGY ÚJ NEMZETESZMÉNYHEZ

*I. A nemzetstruktúra elemzése***A nemzettudat állapota**

A nemzeti tudat az emberek állásfoglalásában, magatartásában nyilvánul meg: közös igényekben, törekvésekben, célkitűzésekben. Ha ezek a közös igények és törekvések hiányoznak, ha a nemzeti érdekek nem fogalmazódnak meg világos és határozott célkitűzésekben, az adott népesség nem tekinthető nemzeti közösségnek.

Az a meghatározás tehát, hogy magyar az, aki annak mondja magát, önmagában véve nem elegendő. A nemzethez tartozás közösségi sorsvállalást jelent. A magyarság esetében ez a magyar nyelv tudatos ápolását, a szokások és hagyományok őrzését, a történelmi múlt vállalását és legfőképpen a magyarság erősödésére, gyarapodására, boldogulására irányuló törekvést jelenti. Természetesen ez így van más nemzetek esetében is.

Ebben a vonatkozásban nemzeti tudatában súlyosan károsodott nép a magyar. Vannak, akik ezt a károsodást a magyar nép történelmével magyarázzák, mondván, hogy a magyarok ötszáz év óta mást sem tesznek, csak szolgálnak, raboskodnak, különböző túlélési technikákkal próbálkoznak. Közös fellépés helyett ki-ki a maga módján.

Mások az ország trianoni feldarabolásával, az elszenvedett iszonyú sérelmekkel magyarázzák a magyarság önazonossági és önértékelési bizonytalanságát. Azzal a

nagyhatalmi önkénnyel, amelynek következtében, teljesen jogtalanul, a magyarok millióit dobták oda rab-szolgaságba, idegen elnyomás alá. Megsebzett igazság-érzete miatt a nemzet máig nem tudta feldolgozni ezt az elszenvedett traumát.

Ezek a meglátások bizonyára sok igazságot tartalmaznak, de nem helyettesíthetik az önazonosság, a nemzeti érzés és tudatvilág tudományos vizsgálatát. A magyar önismeretet, a magyar állami és nemzeti stratégia kidolgozását tudományos alapokra kell helyezni. Ebből a szempontból – megítélésem szerint – súlyos mulasztás terheli a Magyar Tudományos Akadémiát.

Az értékek és az önazonosság válsága

Az identitás, az önazonosság az elmúlt néhány évtized alatt a lélektan és a társadalomtudományok egyik kulcsfogalmává, leggyakrabban vizsgált kategóriájává vált. Nem véletlenül. Korunkban az egyéni viselkedésbe beépülő társadalmi szabályok és elvárások, életcélok, az értékrend és a morális elvek válságának vagyunk tanúi, ami gyakran önazonossági és önértékelési zavarokban ölt formát.

Az önazonosság, így a nemzeti önazonosság is, szorosan összefügg az ember értékválasztásával és életének távlati céljaival. Attól függően, hogy az ember egy morális univerzumban, például a nemzetben vagy általában „a világban” próbálja elhelyezni önmagát, mérőben más lesz a viszonya társas környezetéhez, annak elvárásaihoz, önnön múltjához és jövőjéhez egyaránt.

Az egyének atomizálódása, a társadalmi kötelek fellazulása következtében a személyiség sokszor képtelen a kötelességvállalásra, a nemzettel való morális azonosulásra. Nem érzi át, hogy részese egy közösségnek, és annak a történelmi folyamatnak, amely éppen közössége révén meghatározza létének a határait.

Az egyén megteheti, hogy saját érdekeinek megfelelően cselekszik, és azokat más értékszempontok fölé helyezi. Még az is lehet, hogy az így létrejövő általános én-identitás elvont filozófiai értelemben többet jelent, mint a nemzeti, a nemi vagy a szakmai identitás, ezzel együtt azonban ez a „többlet” mégis önértékelési zavarral, a személyiség képlékennyé válásával, a szociális kategóriák értékvesztésével jár együtt.

Ez a folyamat oda vezethet, hogy pusztán kényelmi szempontok, a személyiség önimádata miatt a társadalmi értékek elvesztik értékjellegüket. A nemzet megszűnik konszenzuson alapuló közösség lenni, a személyiség szintjén pedig állandósul az önértékelési zavar és a „ki vagyok én?” dilemmája.

Úgy tűnik, a személyiséget integráló közösségek megszűnése – és itt a nemzetre gondolunk elsősorban –, a személyen kívüli értékforrások összeroppanása vagy szerepük csökkenése a huszadik század második felében bekövetkezett történelmi-társadalmi fejlemények következménye. Sokan ezt, a pszichoanalízis talaján állva, pozitív fejleményként értelmezik, az „emberi természet” felszabadulásának, kiteljesedésének tekintik. Mások ezzel a beállítódással homlokegyenest ellentétes nézetet vallanak, köztük jómagam is.

Az értelmes emberi élet ugyanis nem függetleníthető a személyiséget integráló közösségektől, a vele járó morális kötelezettségektől, a közös emberi céloktól és fellépésektől. Integráló közösségek és morális kötelezettségek nélkül hiányoznak az együttműködés és egymás megértésének a támpontjai. Egymás megértése és közös fellépés nélkül pedig az ember nem tud rendelkezni sem önnön sorsa, sem az általa megteremtett világ felett.

A nemzeti önazonosság zavara az egyén és a közösség viszonyának ezt a válságát jeleníti meg. A korszerű nemzettudat kimunkálása hozzájárulhat ennek a válságnak a megoldásához, s vele a magyarság önazonosságának és önértékelésének a helyreállításához.

A végzetesség érzése

A huszadik század második felében bekövetkezett történelmi-társadalmi fejlemények következtében körünk emberére az individuális érdekérvényesítő magatartás jellemző. Az anyagi javak, a hedonisztikus életvitel felértékelődtek: a kényelem, a jólét, a gondoktól mentes élet, a fényűzés utáni vágy foglalták el a legfőbb értékek helyét. Ez az önző magatartás közömbös a közügyek, a nemzet, a magyarság irányában, mint ahogyan érzéketlen a szellemi javak, az eszmények, a történelmi múlt és a fenyegető jövő iránt.

A tartós és „örök” értékeknek az a rendje, amely korábban fenntartotta a magyarságot, sőt növekedését biztosította, már a század húszas éveiben fölbillent,

megbomlott. Az új életideál: az elvakult önzés és felhalmozó tevékenység romboló és pusztító erővé vált, ami gazdasági jólét, kényelem és gondtalan élet helyett morális és egzisztenciális válságba sodorta a magyarságot, ennek egyik tünete az önazonosság válsága.

Az önazonosság válsága azt jelenti, hogy az ember hovatarozásában, az élethelyzet társadalmi visszahívásában és előrevetülésében alapvető bizonytalanság, zavar támadt. Hogy az önminősítés alapjául szolgáló társadalmi szerkezetben szorongató vákuumhelyzet lépett fel, ami miatt a személyiség folytonosságélménye megszakadt, úgy érzi magát, mintha a végzet fenyegetné, mindenütt az leselkedne rá. Ez a végzetességérzet mint az emberi tudat állandó nyugtalansága, felajzottsága, feszültsége, csaknem a magyarság egészére vonatkozóan érvényes.

Elvesztve társadalmi életének koordinátáit, az emberek sokasága azt érzi, hogy lehetőségeinek a végére jutott, hogy egyénileg már nem képes boldogulni, nem képes egzisztenciális gondjaival megbirkózni. A társadalom politikai berendezkedésének összeomlása tovább mélyítette ezt a végzetességérzést, még zavarosabbá, még problematikusabbá vált a társadalom struktúrája, s vele az emberek társadalmi és szellemi életének értékrendje.

Az új létmodell szükségessége

Ez a magyarságot megrázó, végzetességérzésben megfogalmazódó krízis a nemzet további sorsának

alakulását illetően döntő jelentőségű lehet. A krízis kibontakozása, felszínre törése ugyanis olyan lelki gáttakat szakíthat át, amelyek eddig megakadályozták az embereket abban, hogy igazán megismerhessék és vállalhassák önmagukat. Olyan folyamatok indulhatnak be, amelyek megmutatják, hogy az élet úgy, ahogyan addig zajlott, folytathatatlan számukra.

A krízist átélő személy megvilágosodása új megoldáskereséshez, a társas viszonyok átrendeződéséhez, a gondolkodásmód radikális megváltozásához vagy tudományos kifejezéssel szólva paradigmaváltáshoz vezethet.

A paradigmaváltás, más szóval az új szinten létrejövő nemzeti konszenzus megteremtése nem könnyű feladat. Az egyén nehezen akarja régi életformáját, kötődéseit, értékeit feladni, de a társadalmi struktúra is ellenáll a változásnak. Emiatt a krízis kimenetele ellentétes irányt is vehet. Ha az egyéni életvezetés nem tud a nemzet megújulásával új szinten egyensúlyba rendeződni, akkor állandósulnak és felerősödnek azok az életpusztulása szempontjából negatív események, folyamatok, amelyek veszélyeztetik a nemzet fennmaradását.

Minden „végzetszerűsége” mellett a krízis az emberi élet normális velejárója. Az egyes társadalmak e téren csak abban különböznek egymástól, hogy krízishelyzetben az önpusztítás mértéke eltérő bennük. Szomorúan kell megállapítanunk, hogy a magyar kultúra – vagy annak a hiánya – a szükséges paradigmaváltás helyett öngyilkos és önpusztító magatartást gerjeszt. Az új létmodellnek változtatni kell ezen az állapoton: új eszméken alapuló nemzeti konszenzussal lehetővé

kell tennie a magyarság biológiai, gazdasági és szellemi gyarapodását.

Az új létmodellt arra kell alapozni, hogy a Kárpát-medence magyarsága a szétszabdaltság ellenére háromnegyed évszázad után is egy sorsközösséget alkot. A területi szétszabdaltság, a mesterségesen létrehozott határok ellenére a magyarság egységes nemzetként éli meg magát. Ilyen szempontból minden, ami a megosztottságot, vagy a nemzeti önazonosság feladását szolgálja, szemben áll a magyarság alapvető érdekeivel.

A korszerűség szellemében, a szubszidiaritás elvén új nemzetsztruktúrát kell létrehozni, amely szellemi, gazdasági és kulturális téren egyesíti a szétszabdalt állapotban levő, politikailag autonóm nemzetrészeket.

II. Az új nemzetfogalom kimunkálása

A nemzeti tudatot romboló tényezők

Az általános elidegenedési folyamaton kívül, a szellemi krízis, a morális, társadalmi értékek és eszmények leértékelődése mellett vannak más folyamatok is, amelyek rombolóan hatnak a nemzetstruktúrára és a nemzeti tudatra. Mivel a nemzeti érzés- és tudatvilág gyökerei a gazdasági és politikai viszonyokban ragadhatók meg elsősorban, a nemzeti identitás mai problémáit is ezek a viszonyok hordozzák. Olyannyira így van ez, hogy a nemzeti identitás zavarai voltaképpen az uralkodó politikai akarat által leszűkített és manipulált helyzetértékelésből, ha úgy tetszik „párthatározatokból” fakadnak.

A kommunizmus évtizedei alatt a politikai propaganda a tömegkommunikáció csatornáin keresztül azt akarta elhíttetni, hogy a nemzet elavult történelmi képződmény, ami át kell, hogy adja helyét egy új, átfogóbb és „haladóbb” önazonossági kategóriának, a „proletár internacionalizmusnak”. Ma, ismét a „haladás”, „korszerűség” jegyében, a liberális kozmopolitizmus szintén olyan identitást propagál, ami rombolóan hat a nemzeti érzésvilágra és a nemzeti tudatra.

Mi az identitás?

Az identitás vagy önazonosság – pszichológiai szempontból véve – olyan lelki képződmény, ami alapján az egyén meghatározza másokhoz való viszonyát, és amely révén a változó helyzetek, körülmények ellenére megőrzi személyiségének állandóságát. Társadalmi szempontból nézve viszont az identitás normákhoz kötött magatartásmódot jelent, sajátos értékrendet és beállítódást, ami mindig valamilyen viselkedésre, magatartásra kötelez.

Az ember a személyi szabadság jogán vállalhatja, hogy nemzeti közössége kívánalmainak megfelelően él, de megteheti azt is, hogy olyan viselkedést tanúsít, ami azzal nem fér össze. Ez az „elhajlás” néha kielégületlenül maradt szükségletek, másszor előnyösebbnek tűnő új vonatkoztatási, „önbesorolási” lehetőségek hatására jön létre, ami pszichológiai szempontból személyi következetlenség, társadalmi szempontból pedig a „hütlenség” látszatát kelti. Ezen a „hütlenségen”

az sem változtat semmit, hogy az egyén esetleg nem ismeri fel önazonosságának és életszerveződésének az adekvát kereteit, mert ezeket a propaganda, mint „történelmileg túlhaladott” kategóriákat, hatékonyan semlegesíti.

Sokféle oka lehet a nemzettudat feladásának, ami politikailag, gazdaságilag, pszichológiailag jól megmagyarázható, morális szempontból azonban nincs mentés rá. Minden ember valamilyen nemzeti közösségekbe születik, ami automatikusan bizonyos kötelességekkel és kötöttségekkel jár. Ennélfogva az egyén nem dönthet úgy nemzeti hovatartozásáról, mintha egyedül állna a világban, mert döntésével nemcsak saját sorsáról határoz, hanem az összes nemzettársáéról, akiket „elárul”, ha kivonja magát a harcból, ami rájuk vár.

Annál is inkább így van ez, mert a társadalmi helyzetmeghatározást és a személyi önszabályozást szolgáló önazonossági keretek kivétel nélkül különféle szociális és politikai természetű érdekek és konfliktusok kifejeződései, következésképp egyikről sem mondható el, hogy „haladóbb”, vagy „korszerűbb” a másiknál, legfeljebb adott körülmények között előnyösebb, hasznosabb az egyén számára, mint a másik.

A magyarság helyzetnemlése

A haszonelvűség és az ordas eszmék által megszőpített valóságkép gyakran problematikussá teszi az egyének viselkedését. Ha ugyanis az egyén identitása, önazonossága elveszti érzékelhető szociális alapjait és

a külső referenciájának hitelesíthető személyi kereteit, szükségképpen egyfajta skizoid állapot lép fel. Míg ki-felé, mások irányában, a „más népekkel”, vagy az „emberiséggel” való szoros és teljes egybetartozását hirdető frázisokat ismétli, „befeelé”, magánéletében elveszti bizonyosságát személyi meghatározottságait illetően. Tulajdonképpen megmagyarázhatatlanná válik számára önnön lényé és léte.

Az önazonosságát – és közösségét – veszített személy énfogalma a visszajelzések elmaradása miatt dezintegrálttá válik. A dezintegrált énképnek viszont súlyos pszichológiai következményei vannak. Amerikában, a sziú indiánok körében figyelték meg, hogy milyen súlyos zavarokat vált ki a csoportidentitás gyengülése, amelynek legszembetűnőbb megnyilvánulása az apátia, ami együtt jár a helyzetmeghatározási, önszabályozási és életszervezési bizonytalansággal. A magyarság elvesztettség érzése, helyzetnemlelése a nemzeti identitás fokozatos gyengülésével magyarázható.

Meddig érdemes magyarnak maradni?

Az egyén önazonossága, belső stabilitása csak úgy tartható fenn, ha az a közösség, amelyhez tartozik, megerősíti őt értékrendjében és cselekvő magatartásában. Ez a megerősítő visszajelzés, sajnos, a mai állapotában nem jellemző a magyarságra. A határon túli magyarság sorsát eldöntő kérdés, bármennyire félünk is annak kimondásától, így hangzik: van-e értelme és meddig van értelme megmaradni magyarnak? Az efféle kérdé-

sek persze belülről, titokban, egyéni mérlegelés alapján dőlnek el, de generációk sorsát határozzák meg.

Kisebbségi körülmények között nemcsak a nemzeti tudaterősítő tényezők hiányáról kell beszélünk, hanem sok esetben magáról a homogén anyanyelvi szocializáció hiányáról, ami egyenes út a nemzettudat feladásához. A természetes magyar települések felmorzsolása, betelepítése, a migráció, a vegyes házasságok szinte megállíthatatlanná teszik a határon túli magyarság asszimilációját.

Ennek a folyamatnak megvan az oka és a maga logikája. A kisebbségek hátrányos helyzete miatt a magyarság vállalása csökkenti az egyén társadalmi presztízsét és önérvényesülési lehetőségét. A többségi nyelven való képzés vagy a kevert etnikumú környezet pedig gyakran kifejezetten aláássa a magyar gyerekek önértékelését és önbecsülését.

De van a kisebbségek hátrányos helyzetének egy másik fájdalmas vonatkozása is: mégpedig az anyagi romlás, az egyre növekvő egzisztenciális kiszolgáltatottság és bizonytalanság. A határon túli magyarok kisemmizése, romló anyagi helyzete, riasztó példaként áll a fiatalok előtt, akiket ez a távlat nélküli élet és szomorú perspektíva a nemzettel való *ellenazonosulásra* készítet.

A nemzettudat feladásának azonban vannak egyszerű, hétköznapi okai is. Többek között az, hogy az emberek egyszerűen nem vállalják a vele járó kényelmetlenségeket. Nem akarják, hogy nemzeti hovatartozásuk akadályt jelentsen számukra munkájukban vagy

karrierjükben. Ebből a szempontból tanulságosak azok a felmérések, amelyek szerint a pozícionált kisebbségi értelmiség gyermekei mutatnak legnagyobb hajlandóságot a vegyes házasságokra és az asszimilációra.

A tudatos magyarságörzés hiánya, a többségi népekhez való idomulás, a gyenge anyanyelvi kötődés, az olvasás hiánya, mind-mind a nemzettudat csökkenése irányában hatnak. Amellett nincsenek magyar szellemű iskolák, amelyekben nemzeti elkötelezettségű tanárok taníthatnának. Vagy ha valaki mégis a nemzeti tudat erősítését próbálja szolgálni az iskolában, az meghurcoltatásnak teszi ki magát, munkahelye elvesztését kockáztatja.

Nehezíti a helyzetet, hogy a többségi népek nacionalizmusa miatt a félelem légköre nehezül a határon túli magyarságra. Ahhoz, hogy ma szülőföldjén valaki magyarnak vallja magát, bátorságra van szüksége. Aki viszont nemcsak magyarnak mondja magát, hanem vállalja magyarságát, azaz a magyarság kilátástalan helyzetén tevőlegesen kíván változtatni, az nemcsak bátor, de már-már vakmerő is.

Az új nemzeteszme és nemzetstratégia

Minden megaláztatás és fenyegettetés közepette, a magyarság vészterhes, tragikus kifejlet felé haladó korszakában voltak, és ma is vannak, akik a magyar sors minden kínját-terhét vállalva megmaradtak magyarnak. De a körülmények kitermelték a kufárlelkek és a janicsárok hadát is, akik a hatalom kegyeit keresve, a magya-

rokat fenyegetve, rájuk acsarkodva keresték helyüket és kenyérüket. Nem csak az egypártrendszer idején volt ez így, ma sincs másként. Sajnos gyakran magyarok azok, akik gáncsolják, lejáratják, följelentik a magyar ügyért harcoló nemzettársaikat, akik „éberségükben”, alattomoságukban, agresszivitásukban olykor túltesznek a többségi népek elvakult nacionalistáin.

Nemzeti romantikával, hagyományápolással, az áldozatvállalás mítoszával nem lehet a magyarságtudatot a határon túli magyarság körében fenntartani. A megmaradásért kemény harcot kell folytatni, és ez így lesz mindaddig, amíg a nemzet, mint közös vállalkozás az életvitel szempontjából előnyös, „kedvező befektetéssé” nem válik. És mért ne válhatna azzá? A munkához való viszonyulása, munkaerőkölcsé, teljesítménye, minőségigénye, türelme, jogtudata, igazságérzete, mentalitása tekintetében a magyarságnak vitathatatlan előnye van más népekkel szemben. Ezeket a tulajdonságait, amelyek sokfelé a világon megbecsült emberi értékek, egyszer javára fordíthatja.

Ahhoz azonban, hogy ez megvalósulhasson, hogy a magyarság vállalása – az állam határain belül élők és a határokon kívül rekedt milliók számára egyaránt – kedvezőbb sorssal és gyarapodási esélyekkel kecsegtessen, a magyarságnak új nemzeti stratégiára van szüksége. Olyan stratégiára, amely az egyetemes fejlődési irányoknak megfelelő, jövőbe mutató kollektív szellem alapján maga köré gyűjti a kreatív és demokratikus nemzeti és politikai erőket, abban a törekvésükben, hogy igazságos és tartós megoldást találjanak

a magyarság fennmaradására és gyarapodására ebben a térségben.

Az új nemzetstratégiának mindenekelőtt új nemzet-tudattal és nemzeteszmeivel kell párosulnia. Olyan nemzet-tudattal, amely feltételezi a közösségi felelősségérzet vállalását, a szociális és morális érzékenységet, a nemzet-hűséget és más népek tiszteletét, a cselekvést és a tevőleges szerepvállalást. Az új nemzeteszmeének tartalmaznia kell az egységes magyarságban való gondolkodást.

CSOÓRI SÁNDOR ide vonatkozó gondolatait idézve azonban gyakran kell rádöbbenünk arra, hogy mi, értelmiségiek, „küldetésünktől megittasulva, felülről akarjuk megváltoztatni az országot, s ehhez a megváltoztatáshoz készülünk átalakítani a rendszert”. Pedig, mint mondja, „épp nekünk kellene – s kellett volna – leginkább tudnunk, hogy eddig még egyetlen rendszer se váltott meg eredménnyel sehol egy népet, mert csakis a magát újjászülő nép képes új rendszert teremteni. Másképp fogalmazva ugyanezt: a történelemben csak abból formálódhat nagy távlatú ügy, amelyben az egész nép, az egész nemzet részt vehet”.

Várható-e ez a nemzeti összefogás a magyarság részéről? A nemzeti kérdés felerősödése, előtérbe kerülése progresszív gazdasági-politikai folyamatokat eredményezhet, amennyiben az elnyomott emberek tömegei nemzeti közösségekbe szerveződve igyekezzenek szembeállni más népek elnyomó törekvéseivel. A magyarság esetében, amely – határon innen és túl – hosszú évtizedek óta mérhetetlen kizsákmányolásnak van kitéve, régen megérett a helyzet a nemzet újjászerveződésére.

III. A nemzeti összetartozás intézményes feltételei és lehetőségei

A határon túli magyarok jogi helyzete intézményi megoldást tesz szükségessé. Ez a megoldás a határon túli magyarság részéről az *autonómiák megvalósítását* és a Kisebbségi vagy Nemzeti Tanácsok létrehozását jelenti, a Magyar Köztársaság részéről pedig a különböző országokban élő magyarok *személyi és jogi autonómiájának a védelmét*.

Az autonómiák megvalósítása

A határon túli magyar kisebbség, függetlenül létszámától, napjainkra mindenütt eljutott a politikai helyzetfelismerésnek arra a szintjére, hogy autonómiák nélkül, *kollektív jogok biztosítása nélkül nincs esély a megmaradásukra*. Az autonómia igénye, a kollektív jogbiztonság követelése indokolt és szükségszerű *védekezés a magyar nemzetrészek részéről* az utódállamok nemzetállam koncepciójára, amely egyébként a magyarüldözéssel és jogfosztással szemben kiszolgáltatottá, társadalmilag, gazdaságilag és politikailag pedig esélytelenné teszi őket.

Az autonómiatörekvések a magyar *nemzetrészek önvédelmét* jelentik. A védekezés emberi jog, aminek a nemzeti kisebbségek esetében alkotmányos alapot kell adni. Mivel az erre irányuló jogalkotás és alkotmányozás ez idő tájt a többségi népek dühödt nacionalizmusába ütközik, az autonómiák létrehozása erősebb

és határozottabb kiállást követel mind a határon túli nemzetrészek, mind pedig a magyar állam részéről.

Mivel a magyar nemzetrészek a pártosodással, függő helyzetüknél fogva, akár a hatalom részéről, akár külső támogatással egymással szembeállíthatók és ki játszhatóak, az autonómiák létrehozása terén egyik leg-sürgősebb feladat a magyarság *Kisebbségi vagy Nemzeti Tanácsának* a létrehozása belső választásokkal.

Nem várhat a magyarság arra, hogy helyette majd mások rendezik a kisebbségi kérdést. Mivel az autonómiák létrehozása, a kollektív jogbiztonság megteremtése a nemzet további szétporladásának a megakadályozását jelenti, a magyar állam számára ennek a feladatnak kell lennie a *legfőbb külpolitikai államcél*nek.

A magyar állam szerepe

Mivel a jelenlegi államhatárok létrejöttékor olyan helyzet alakult ki, amelyben a magyar nemzet jelentős része új, idegen államokba került, az autonómia igénye és a kollektív jogbiztonság követelése a határon túli magyar kisebbségek részéről az önvédelem mellett a *nemzetben való gondolkodást* jelenti.

A magyar állam és a magyar alkotmányozás, noha a nemzet egyes részei külső kényszerítő körülmények folytán maradtak kívül az államhatárokon, a nemzet mint szuverén kultúrközösség helyett kizárólag az *állampolgári jogviszonyra épül*. Minthogy minden magyar tagja a magyar nemzetnek, a magyar állam a nemzetben való gondolkodást illetően sajnálatos mó-

don lépéshátrányban van a határon túli kisebbségekkel (azok autonómiatörekvéseivel) szemben.

Annak ellenére, hogy minden harmadik magyar a határokon kívül él, *sem a jogvédelem, sem a képviselőti lehetőség nincs biztosítva számukra*. A határon túli magyarság nincs jelen sem a politikai, sem a köztestületi, sem a civil társadalmi szférában, és amíg ez így van, addig a nemzetről mint szuverén kultúrközösségről ténylegesen nem beszélhetünk. És ezen a téren az új alkotmánytervezet sem jelent előrelépést. Az új alkotmánytervezet I/3. bekezdése, amelynek az utolsó mondata foglalkozik a nemzet egyharmadát kitevő területileg elszakított és kivaszított milliokról, így hangzik: *„A külpolitikai államcélok mellett kiemelt fontosságú kérdés a határon túli magyarságért való felelősség kinyilvánítása.”* Ennyi és semmi több.

Dicséretes a határon túli magyarságért való felelősség kinyilvánítása, ez azonban önmagában véve nem sokat ér. A Magyar Köztársaság alkotmánya a felelősségérzet kinyilvánítása mellett *konkrét formában rögzítse a különböző országokban élő magyarok személyi és jogi autonómiájának védelmét*. Ezeknek az új alkotmányos rendelkezéseknek az alapján a mindenkorri magyar kormánynak kötelessége kell, hogy legyen minden lehetséges eszközzel védeni és oltalmazni a magyar nemzet tagjainak az érdekeit.

Ezen túlmenően az új alkotmánynak, amely arra lenne hivatott, hogy helyreállítsa az ezeréves magyar alkotmányosságot, olyan értékeket kell tartalmaznia, amelyek nemcsak a magyar állam függetlenségét jel-

képezik, hanem a magyar történelem folytonosságát és *a világ magyarságának összetartozását*. Ennek az összetartozásnak, vagyis a világ magyarsága anyaországához való kapcsolódásának az országos képviselőben kell érvényesülnie.

A magyar országgyűlés hagyományos kéttáblás rendjének biztosításával – *a második kamarában* – a különféle társadalmi szervezetek, egyházak, szakmai érdekképviseletek, tudomány stb. mellett biztosítani kell a határon túli magyarság képviselőtét.

KÉTHARMADOS VAGY TELJES
NEMZETI ÖSSZEFOGÁS?

A nemzeti összefogást sürgető újabb Csurka István-dolgozat érzésem szerint a kellő időpontban íródott. A tétovaságnak, távlatvesztésnek abban a csüggesztő történelmi pillanatában, amikor a nemzet egészére vonatkozó helyzetértékelést súlyos következmények nélkül nem lehet már tovább elodázni.

CSURKA ISTVÁN írása kiváló gondolatokat tartalmaz, hozzászólásomban nem ezeket óhajtom tovább ragozni. Még kevésbé kívánok valamiféle ellenajánlattal előállni. A hiányérzetemről szeretnék inkább beszélni: arról, ami érzésem szerint kimaradt a dolgozathoz, illetve amit hiányolok az általa elképzelt „nemzeti összefogásból”.

A dolgozat arról szól, hogyan és miként lehetne a megosztott és erőtlen ellenzéki pártokból valamirevaló nemzeti oldalt összekovácsolni, és ennek folyamányaként hogyan és miként lehetne a jelenlegi rezsimit leváltani Magyarországon. Ami nyilvánvalóan természetes törekvés egy ellenzéki politikus részéről.

Magyarország határain kívül más rálátás kínálkozik ezekre a kérdésekre. Számunkra a nemzeti összefogás eleve nem 10 és fél millió, hanem a határon inneni és túli magyarság egészének az összefogását jelenti, ami nem az elszakított területeken élők csökkent gondolkodására vall, hanem alapvető feltétele a magyarság hosszú távú megmaradásának.

Ezzel a kardinális kérdéssel viszont sem a kormánypártok, sem az ellenzéki pártok érdemben nem fog-

lalkoznak. Persze a legtöbb programban található néhány odavetett mondat arról, hogy „felelősséget éreznek” a határon túli magyarság sorsának alakulásáért, de önmagában már a fogalomhasználat, a határon túli magyarság megnevezés is olyan kirekesztő megkülönböztetést takar, ami eleve kizárja az egységes nemzetben való gondolkodást.

A kisebbségben élő magyarok számára azok a pártok vonzóak, illetve a maguk részéről olyan pártprogramokat tartanak kívánatosnak, amelyek a nemzet, vagyis az összmagyarság ügyét, és azon belül az elszakított területeken élő kisebbségek problémáit a lehető legnagyobb mértékben föl vállalják. A Csurka István által felvillantott jövőkép, a nemzeti oldalon állók tervezett, egyeztetett pártprogramja is ebben a vonatkozásban érdekel bennünket elsősorban. És ez az, amire Csurka István dolgozatában sem találunk megnyugtató választ.

Csurka István sorra veszi azokat az alapkérdéseket, amelyek megoldásától a magyar társadalom megerősödését és újjászületését reméli, kivéve azt a sarkalatos kérdést, hogy mit kell értenünk magyar társadalom alatt? Hogy meddig terjed, mit foglal magába a magyar társadalom fogalma? A Magyarország jelenlegi határain belül élő 10 és fél milliót, vagy a világ magyarságát kell értenünk alatta? Mást jelent a nemzeti egység gondolata, ha a magyar nemzet részeként tekintünk az elcsatolt területeken élő magyarságra, és megint mást, ha egy nemzeti-keresztény alapállású kurzust vagy akár egy korszerű magyar államot értünk alatta.

A kormányok jönnek-mennek, mindegyik másként közelít a magyar társadalom kérdéseire. Nem látni viszont annak a nemzetpolitikának és nemzeti stratégiának a körvonalait, ami egyaránt kötelezné a magyar pártokat és kormányokat. A magyarság egészére vonatkozóan, abban a szellemben, hogy az elcsatolt területek magyarsága, a nyugati magyarsággal együtt, szerves részét képezné a nemzetnek, nem készült átfo-gó koncepció az Antall-kormány idején sem. Ebben az értelemben a jelenlegi kormánynak sincs nemzetpoli-tikája. De nem látni ezt a nemzeti egységtörekvést a nemzeti oldal összefogásában sem. Pedig a kérdés ma, és bizonyára nem csak bennem, így merül fel: a korszerű magyar állam kimunkálása, vagy a Kárpát-medencében élő magyarok korszerű nemzeti önszerveződése az elsődleges fontosságú? A magyar állami vagy a magyar nemzeti érdekek kapjanak-e elsőbbséget?

Történelmileg – a szovjetek kivonulásával és a párt-állam bukásával – új helyzet állt elő, amelyben lehetőség van arra, hogy a magyarság a nemzeti újjászerve-ződés útjára lépjen. Mint ahogyan lehetőség van arra is, hogy az euroatlanti integráció révén a magyar állam gazdaságilag és politikailag megszilárdítsa helyzetét. Ez utóbbi azonban, nemzetpolitika nélkül, csak a nem-zet kétharmadában gondolkodva, a magyarság további dezintegrálódását, és az elcsatolt területeken élő ma-gyarság tartós leszakadását eredményezheti.

A nemzeti egységtörekvés nem a könnyebb ellenállás irányát jelenti, de nem zárja ki a Nyugathoz való integ-rálódást gazdasági, politikai és védelmi téren. Ellenke-

zőleg, ez jelentené az Európához való tényleges integrációt, míg az előbbi, a fejetlen csatlakozás, a feladatok elől való menekvést, az újabb nemzetcsönkítést. Az integrációhoz, amely az európai integrációval együtt a magyarság integrációját jelenti, közös fellépésre, nemzeti stratégiára van szükség. A nemzetstratégia kidolgozása, egyáltalán, a nemzet korszerű önszerveződése helyett 1989 óta osztozkodásra fecsérelődik el a magyarság ereje, miközben Magyarország tözsomszéd-ságában, a nemzeti egységtörekvés eredményeként új nemzetállamok sora jött létre. Érthetetlen és indokolatlan ez a tempóvesztés.

Az elszakított területeken élő magyarság a kelet-európai változások nyomán azonnal felismerte annak a lehetőségét, hogy korszerű önszerveződés alapján valamiképp rendezni lehetne a Kárpát-medencében élő magyarok helyzetét. Ettől a felismeréstől vezérelve, mint valami varázsütésre, váratlanul magához tért háromnegyed évszázados kábultságából, és pár hét leforgása alatt mindenütt megszerveződött, létrehozta kulturális és politikai intézményeit, és – elsősorban a nyugati magyarságnak köszönhetően – megjelent a nemzetközi élet diplomáciai fórumain. Továbbá az újonnan létrejött magyar politikai szervezetek késlekedés nélkül létrehozták közös csúcsszervezetüket, a Közép-európai Magyar Népcsoportok Fórumát, és rendre kinyilvánították autonómiaigényüket.

A magyar nép, az államhatárokkal jelzett területen belül, kevésbé élt a nemzeti szabadság felvillanó lehetőségével. A magyar kormány, ahelyett hogy elébe

ment volna az elszakított területeken megindult önszerveződési törekvéseknek, és a magyar állam részéről – különböző vámkedvezményekkel, a választójog biztosításával, kétkamarás parlament létrehozásával, a magyar népcsoportok politikai szövetségének a szorgalmazásával vagy bármi mással – megpróbált volna intézményes keretet biztosítani a nemzeti integrációs törekvéseknek, az államszerződések előkészítésével és aláírásával vesződött, ami az új helyzetben az elcsatolt területeken élő magyarság romló helyzetének a megállítására és konzerválására sem bizonyult elegendőnek.

Az Antall-kormány, amely „lélekben” 15 millió magyart képviselt, nem mutatott hajlandóságot arra, hogy elfogadja és politikai partnerként kezelje az elcsatolt területeken élő magyar pártok közös politikai érdekvédelmi szövetségét, és az Európai Parlament elé vigye a magyar nemzetrészek autonómiatörekvését. Különkülön igen, az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági politikai szervezetek képviselőivel hajlandó volt tárgyalni, együttes fellépésükre azonban a KENF keretében sosem adott lehetőséget. Az elzárkózás nem hivatalos magyarázata az volt, hogy a KENF „legitimizálása” a magyar kormány részéről „felébresztheti” a szomszédos országok kisantant-reflexeit.

Az államhatárokon kívülről érkező magyar integrációs törekvések erkölcsi és politikai támogatásának elmaradása mellett a KENF anyagi támogatást sem kapott működéséhez és önálló tevékenységéhez. A politikai, erkölcsi és anyagi támogatás megtagadásával az Antall-kormány nemcsak az elszakított területeken élő

magyarok politikai érdekeivel és törekvéseivel került szembe, hanem a 15 milliós magyarság nemzeteszmejével is. A kisebbségi magyar szervezetek részéről megnyilvánuló politikai integrációs törekvésekkel szemben, rejtett diplomáciai munkával, ezzel ellentétes folyamatok gerjesztése indult meg. Megpróbálták háttérbe szorítani és marginalizálni a kisebbségi magyar politikai szervezetekben a nemzeti önszerveződés hangadó, kényelmetlenné váló vezetőit, ami ezekben a szervezetekben feloldhatatlan belső személyi és politikai ellentétekhez, majd rendre pártszakadásokhoz vezetett.

Az új kisebbségi pártok létrejötte és a korábbi szervezetek politikai arculatának megváltozása egybeesett az MSZP az SZDSZ magyarországi győzelmével. Nemzeti integrációs törekvésektől, a magyar kisebbségek szervezett közös politikai fellépésétől sem a színre lépő új Horn-kormány, sem a szomszédos országoknak nem kellett már tartaniuk. A koncon (az anyagi támogatáson és a legitimitáson) való marakodás azóta is teljes mértékben leköti a kisebbségi pártok figyelmét és erejét.

Ezzel egy időben ad acta került a magyarság korszerű önszerveződésének a kérdése: a politikai és területi autonómiák ügye. Az érdemi politikai tevékenységet üres és terméketlen szómágia váltotta fel, ami többet árt, mint használ az autonómia ügyének.

A KENF azonban, bár támogatás hiányában a politikai színtérről visszahúzódott, nem szűnt meg. Ellenkezőleg, a Magyarok Világszövetségével és más társadalmi szervezetekkel karöltve, olyan nemzetstratégiát dolgozott ki az elmúlt időszakban, amely a korszerű

önszerveződés alapján változatlanul lehetőséget biztosít a Kárpát-medencében élő magyarok megmaradására és békés politikai integrációjára.

Ennek a nemzetstratégiának, amely a Magyarok IV. Világkongresszusán további meglátásokkal gazdagodott, az a lényege, hogy a korszerű magyar állam létrehozásával azonos időben létre kell hozni a magyar népcsoportok mint önálló politikai entitások szövetségét. Ennek két feltétele van. Az egyik a határon túli magyarság autonómiahálózatának kiépítése. A másik a magyar alkotmány módosítása, amely a kétházás parlament létrehozásával intézményes lehetőséget biztosít a magyar népcsoportok érdekképviselőiknek.

A kérdés tehát az, hogy a kis ország határain belül élő magyar népben vagy a trianoni határokon túl élő magyarok millióit is magában foglaló nemzetben gondolkodunk-e? Pártprogramban vagy nemzetstratégiában? A vagy-vagy persze nem szükségszerű. A korszerű magyar állam létrehozása összeegyeztethető a korszerű nemzeteszmeivel.

A közösen vállalt cél azonban nemcsak az elmaradt rendszerváltásnak a kiharcolása, hanem a magyar nép felemelkedése, ami nem pusztán egyik vagy másik osztályának a hatalomra kerülését és megerősödését jelenti, hanem a nemzet egységének megteremtését.

A nemzeti megújulásnak más népek, így a magyarság esetében sem lehet útját állni. Persze az, ami a többpártrendszer leple alatt folyik ma Magyarországon és a környező országokban, csupán szemfényvesztés. Az ellenzéki pártok szerepe látszatellenzékre korlátozódik.

Jelenleg ugyanaz a réteg uralkodik, amelyik az egy-pártrendszer idején, csak más ideológiai maszlaggal. Igaza van Csurka Istvánnak: „a nép számára semmi sem változott, csak többet kell nélkülöznie. Mégpedig azért, mert az uralkodó réteg rablógazdálkodása a nemzet minden tartalékát feléli, kiárusítja.”

Csurka Magyarországról beszél, de megállapítása ráillik az egész térségre. Felmerül a kérdés, egyáltalán lehetséges-e hatalomcsere azzal a választási színjátékkal, amit a hatalmi elit diktál? Meg lehet-e törni demokratikus úton a volt kommunisták uralmát, vagy a javak teljes felélése, a gazdaság összeroppanása vet véget a posztkommunista rezsimnek?

Kétségbevonhatatlan tény, hogy a széles néprétegek most számolnak le illúzióikkal. Most jönnek rá, hogy búcsút mondhatnak az olcsó sörnek és lecsókolbásznak, az ingyenes egészségügyi ellátásnak, az ingyenes oktatásnak, hogy nincs többet olcsó bérű lakás, ilyen-olyan juttatás, nyugállományig szóló munkahely, s hogy hetedíziglen kell nyögniük az elherdált államadósságok kamatterheit. Az illúziók elvesztése mindenképpen kijózanítóan hat, és növeli a rendszerváltás esélyeit. De ahhoz, hogy ne ismétlődjön meg a múlt győzelme a jövő felett, azoknak, akik a lényeges nemzeti sorskérdésekben ugyanazt gondolják, bizony jó lenne valamilyen sodró erejű egyesülésbe tömörülniük.

Abba, hogy „ki kivel és miért nem” szerveződik Magyarországon egységes nemzeti akarattá, a határon túlról aligha lehet beleszólni. A nemzeteszme azonban ez idő tájt kevésbé a pártprogramokban, sokkal inkább

a Magyarok Világszövetsége megnyilatkozásaiban érhető tetten. Az alkotmányvita során az MVSZ fogalmazta meg elsőként és határozottan, hogy a nemzet fogalmát közjogi és alkotmányjogi szinten kell a maga helyére emelni. Ami azt jelenti, hogy a magyar népcsoportok nemcsak érzelmileg kötődnek a maradék ország maradék magyarjaihoz, hanem alkotmányosan és törvényesen is együvé tartoznak.

NÉPÜNK LEGFŐBB GONDJA
 MENTÁLIS TERMÉSZETŰ
*A pártok meghasonlásáról
 és a nemzeti önpusztításról*

Az utóbbi hónapok történései következtében megkerülhetetlenné vált a határon túl élő magyar nemzeti közösségek társadalmi önszerveződésének és ezzel összefüggésben a Magyarok Világszövetsége szerepvállalásának az átgondolása, elemzése. Hogyan lehet a szellemi újjászületés intézményes feltételeit megteremteni? – erről kérdeztük a vajdasági Adán élő HÓDI SÁNDOR pszichológust, aki 1994-től az MVSZ Jugoszláviai Országos Tanácsának elnöke, 1996-tól pedig a Kárpát-medencei régió elnökhelyettese.

– Fájdalmas, de azzal kell kezdenem, hogy a legutóbbi szerbiai választásokon a magyar kisebbségpolitika Vajdaságban megbukott. Kiderült, hogy az itt élő, mintegy háromszázötvenezer főnyi magyarság többsége nem támogatja a nevében folytatott politikát, nem kér a magyar pártokból. Valahol valamit elvétettünk, a magyar politikai szervezetek elvesztették hitelüket, lehetséges, hogy sok mindent előről kell kezdenünk.

– **Mire alapozza ezt az utóbbi megállapítását?**

– A kisebbségi pártok 1989-ben annak reményében jöttek létre a Kárpát-medencében, hogy a térség politikai átalakulása megállíthatatlan folyamat, amelyen belül új és váratlan helyzetek adódhatnak számunkra, s természetesen javunkra fordítható körülmények, alkalmak is. Ezért úgy éreztük, hogy jóvátehetetlen mulasztás volna,

ha a magyar kisebbségek kimaradnának a politikából. Mindent egy lapra tettünk fel, méghozzá arra, hogy a történelem kegye folytán talán alkupozícióba kerülünk, és elősegíthetjük a magyarság integrációját. Politikai életünk megszervezésével, a pártok megalakításával tulajdonképpen erre az eshetőségre készültünk.

- Az immár nemcsak kisebbségben, hanem politikai ellenzékben is – kivéve az RMD SZ utóbbi egy évét – eltöltött hét esztendőnek melyek a legfőbb tanulságai?

- A várt és javunkra fordítható igazi helyzetek nem álltak elő, vagy ha igen, akkor nem mindig tudtunk élni velük. Együttal sajnálattal azt is megállapíthatjuk, hogy a politikai életbe való bekapcsolódás, a parlamenti csatározások az elmúlt hét év folyamán vajmi kevés eredményt hoztak számunkra. Hozzátehetjük azt is, hogy az egyes országokban a kisebbségi számarányunkból következően ezután sem várható áttörés. Amit sikerült létrehozunk, ma inkább hátrányunkra van, mint a javunkat szolgálja. A pártok megosztották a magyar nemzeti közösségeket, és mozgásterük beszűkülésével párhuzamosan lassan fel is morzsolják azokat. Ugyanakkor a pártok maguk is meghasonlottak, mert áldozatul estek vezetői ambícióknak, a külső manipulációknak és a belső hatalmi harcoknak. Történt, ahogyan történt, de tény: a kisebbségi érdekérvényesítést a politizáló réteg érdekeltsége és tudatállapota miatt ma már nem lehet a közösség részéről elvárt és ellenőrzött nemzeti tartalommal feltölteni.

- Ismeretes, hogy a kosovói albánok más utat választottak.

– Hosszú évek óta pártélet és választási csatározások helyett közösségük megszervezésével foglalkoztak, s napjainkra jogi forma szerint ugyan még nem, gyakorlatilag azonban létrehozták saját államiságukat. Velük ellentétben a magyar kisebbségek a posztkommunista nemzetállamok pártéletbe való bekapcsolásukkal – az eredménytelenségek, kudarcok, károk mellett, amit az elmúlt hét évben elszenvedtünk – a kirakati bábu szerepét töltik be a nagyvilág felé. Politikai szerepvállalásukkal maguk hitelesítik a nemzetközi közvélemény előtt azt a „parlamentari demokráciát”, amely – akárcsak az ökölvívásban – szentesíti a velünk szemben elkövetett gázságokat. Mi mégis ringbe szálltunk, ami arra figyelmeztet: a mentalitásunkon kellene valamit változtatni. Annál is inkább, mert biztosra vehető, hogy sem a parlamenti csatározások, sem a magyar–magyar politikai kapcsolatok szintjén a közeljövőben nem várható lényeges javulás. Ellenkezőleg, hiszen a dogmává merevült politikai álláspontok miatt vélhetően tovább mélyülnek és szélesednek a szakadékok az anyaországi pártok, az anyaországi és a határon túli magyar pártok, valamint az egyazon kisebbségi nemzetrészben szerveződő magyar pártok között.

– **Mi ennek az oka?**

– Napjainkban már nemcsak a körülmények, hanem a magyarság jelenlegi politikai elitje is akadály a nemzeti integrációnak. Belátható időn belül ezért nem remélhető kedvező változás, tehát stratégiaváltásra van szükség. Látnunk kell, hogy egyetértés és egyértelmű politikai akarat hiányában az autonómiák megvalósításától

is egyre távolodunk. Más téren kell tehát a társadalmi összefogást elérni. Több alkalommal szóvá tettem, hogy a magyarság legnagyobb gondja nem politikai vagy gazdasági, hanem mentális természetű. Nem véletlen a nagyarányú önpusztítás, s itt nem csak az öngyilkosságok világviszonylatban magas arányára gondolok. Sokkal súlyosabb az a közöny, ahogyan a nemzet tudomásul veszi saját leépülését. Ez a mentalitás és magatartás mind az egyéneknél, mind a nemzetnél az egészséges életstratégia hiányával függ össze. A magyarságnak ezért – bármiféle önállósulásához – előbb szellemében kell megújulnia.

– **Ehhez első lépésként azonban le kellene rombolni a magunkban és magunk köré emelt érzelmi és szellemi korlátokat.**

– S mindenekelőtt azokat a gondolkodási sémákat, amelyek a múlt csapdáiban tartanak. A magyarság ugyanis sérelmei és vágyálmai birodalmában él anélkül, hogy bármiféle tudatos jövőre irányuló életstratégiája lenne. Életünkben hiányzik a cél világos meghatározása, s ennek hiányában nem tudjuk, hogy mit kellene tennünk az előbbi megvalósításához. Folyamatos és erőteljes bennünk az aggodalom, ami nem kedvez a cselekvő magatartásnak. Sajnos ilyen kábán és tétován sodródunk bele az 1989-es társadalmi és politikai változásokba. S közben magunkban hordoztuk a régi szokásokon, életelveken, félelmeken és hiedelmeken alapuló, pontatlan ön- és helyzetértékeléseket. A világ már régen megváltozott körülöttünk, mi azonban nem tudunk korábbi, rögzült gondolkodási és viselkedési sémáinktól megsza-

badulni, s ezért nem tudunk az új lehetőségekkel élni. Az újabb, zsákutcás magyar állapot az értelmes életcél hiányából ered. Mint a vak, tapogatózunk magunk körül: mások szeretetéért, könyörületéért esedezünk, ahelyett, hogy magunkkal kezdenénk valamit, és mindig bátran élnénk az adott pillanat lehetőségeivel.

– **Mit lehet tenni ilyen körülmények között?**

– Meggyőződésem, hogy ebben a helyzetben a Magyarok Világszövetségének legfontosabb feladata a magyarság szellemi ébredésének az elősegítése. A mindennapokban ez a vállalás azt jelenti, hogy önálló magyar intézményrendszert kell létrehozni a kreativitás és a szellemi képességek kibontakoztatására. Méghozzá abból az elsődleges célból, hogy csökkentsük a nemzet negatív önértékelését, és leromboljuk az önmagunk köré emelt érzelmi és szellemi korlátokat. Az elcsatolt területeken élő magyar nemzetrészek esetében az önálló magyar egyetemek és felsőoktatási hálózatok kiépítése szolgálná leginkább az előbbi törekvéseket. Még akkor is, ha jól tudjuk: napjainkban a magyar nemzetrészek szellemi rabságban tartása érdekében nemhogy önálló magyar egyetemekre, de még korlátozott autonómiával felruházott magyar tagozatok létrehozására sincs mindenütt lehetőség. Ezért ott, ahol nincs mód magyar univerzitás alapítására, a Magyarok Világszövetsége kezdeményezésével és támogatásával szabadegyetemeket kell létrehozni. E szellemi fórumokon hamar kiérlelődik majd az a „kemény mag”, amely a passzív rezisztenciába süllyedt magyar nemzeti közösségeket képes lehet kimozdítani a holtpontról.

– Ezt a programot miként lehet megvalósítani?

– A Magyarok Világszövetsége az 1998-as költségvetési vita folyamán tekintse egyik legfontosabb feladatának a határon kívül rekedt magyarság szellemi kibontakoztatásának és önállósodásának támogatását, az önálló magyar egyetemek vagy ahol ennek a feltételei hiányoznak, a teljes körű autonómiával rendelkező szellemi szabadegyetemek létrehozását. Úgy vélem, hogy a Szent László Akadémia szolgálhatna keretül ennek az intézményhálózatnak. Mindehhez még hozzáfűzném: a kosovói albánok is így kezdték a hetvenes években. Saját egyetemeket, illetve főiskolai hálózatot alapítottak, és az ott képzett nagyszámú, nemzeti elkötelezettségű értelmiséginek köszönhetően váltak képessé arra, hogy minden megpróbáltatás ellenére kezükbe vegyék sorsukat és megszervezzék jövőjüket. Ők tudják, hogy mit akarnak, s ezért képesek a rendőrségi terror ellenére hihetetlen lelki békében élni a világgal és önmagukkal. Mi sajnos nem tudjuk, hogy mit akarunk: ezért folyamatos az aggodalmunk a jövő miatt, ezért az önpusztítás. Biztos vagyok benne, hogy a Magyarok Világszövetségén belül is sikerül helyrehoznunk félresiklott kapcsolatainkat, és a szövetséget végre alkalmassá tudjuk tenni a magyarság szellemi megújódását szolgáló feladatok elvégzésére.

A MAGYARSÁG SZELLEMI,
LELKIÁLLAPOTÁRÓL*Sorskérdések*

Első hallásra talán kissé patetikusnak tűnik a cím vagy korszerűtlennek, hiszen hogy jön ma valaki ahhoz, hogy holmi sorskérdésekről beszéljen, ráadásul magyar sorskérdésekről, egy olyan világban, amelyben a szavak csupán arra jók, hogy eltereljék figyelmet magunkról, életünkről, helyzetünkről, problémáinkról; hogy elringassanak bennünket: ne gondoljunk semmire, ne tudjuk magunkat senkinek és semminek. Illetve, hogy úgy érezzünk, úgy gondolkozzunk, ahogyan az másoknak tetsző. Úgy szóljunk és beszéljünk, ahogyan azt a modern kor varázslói előírják nekünk, ahogyan azt ők dörgik, suttogják, énekelik a fülünkbe naphosz-
szat, szüntelenül.

Hová lettek azok az idők, amikor a hatalmat bitor-
lók erőszakkal bilincsbe verték és börtönbe vetették az
ellenszegülőket? Ma erre semmi szükség. A modern
technikai civilizációnak köszönhetően az emberek
fizikai erőszak alkalmazása nélkül is engedelmesen
hajtanak fejet, mert a szómágia áldozataivá lettek. Aki
uralja a gondolatközlés eszközeit, az uralja a tömegek
gondolkodását is. A pszichológiai képlet egyszerű, már
a német nemzetiszocializmus is ismerte. A képlet így
hangzik: „Ismételj meg egy hazugságot tízszer, száz-
szor, ezerszer és végül igazság lesz belőle”. A tömeg
mindent elfogad, és mindent odaad, amit kívánunk
tőle, csak elégszer el kell mondanunk neki. Ezért zeng,

dörög, recseg ma az éter. Ezért a nyomtatott szó tűz-zel-vassal való terjesztése. Ezért ülnek naphosszat az emberek az isteni erőt sugárzó varázsdoboz előtt gyönyörködve és borzongva azon a virtuális valóságon, amellyel a modern kor vajákosai elkápráztatják őket.

Nos, próbáljuk meg kivonni magunkat a médiában örvénylő szavak varázslata alól, amely mindenáron mások igazát próbálja ránk erőszakolni, és vessünk számot nemzetünk néhány nyugtalanító gondjával.

Megint lemaradtunk

Engedjék meg, hogy fejtegetéseimet egy gyakorlati kérdéssel kezdjem. Az utóbbi időben egyre többet foglalkoztat az a gondolat, hogy tíz évvel a fordulat után kevés sikert könyvelhetünk el magunknak.

Az 1989-es a társadalmi változás váratlanul megajándékozott bennünket a sorsformálás lehetőségével. Mintegy varázsszóra, szinte egy pillanat alatt talpon volt a nemzet. Tettre készen. Minden egyes elszakított nemzetrész tűzben égett. Lélekben ismét eggyé vált a magyar. Nagy tervek születtek, hogyan lehetne a szét-szórtságot előnyünkre változtatni, hogyan lehetne a magyarságot integrálni, Aztán ennyiben is maradt minden, a gyakorlatban már nem jutottunk egyről a kettőre. Sőt, a határon túli magyarság helyzete és kilátásai ma rosszabbak, mint voltak 1989-ben.

Nehéz ezzel a hervasztó gondolattal megbékélni. Vajon miért történt ez így? Miért bizonyultunk saját sorsunk alakításában megint kétbalkezesnek, alkal-

matlannak? Megint, mondom, mert a magyarság újabb kori történelme tele van hasonló példákkal vagy súlyosabb mulasztásokkal és melléfogásokkal.

Önigazolásul a kedvezőtlen világpolitikai helyzetre és a nagyhatalmi önkényre szoktunk hivatkozni. Csakhogy a világpolitikai helyzetet és a nagyhatalmak önkényét illetően a szlovének, horvátok, bosnyákok, macedónok, albánok sem voltak 1989-ben jobb helyzetben, mint a magyarok. Ellenkezőleg, őket a szerbek is fogva tartották. Ezeknek a népeknek mégis sikerült érvényt szerezniük önrendelkezési joguknak, szabad néppé válniuk, és a világban szétszórtan élő honfitársaikat egy nemzetté kovácsolniuk. Ugyanakkor nekünk, határon túli magyaroknak, akik létszámunkat tekintve velük azonos nagyságrendű kategóriába tartozunk, egy himihumi autonómiát sem sikerült összehoznunk.

Valamiért cselekvésképtelennek bizonyultunk. És ezzel kapcsolatban felesleges a csillagok kedvezőtlen állására hivatkoznunk vagy a nagyhatalmakra mutogatnunk. Annál kevésbé, mivel időközben Magyarország NATO-tagállammá vált, ámde sajnos, ez az irtatlan erejű katonai szövetség sem segített rajtunk. Meglátásom szerint korántsem volt mindez szükségszerű.

Sokat töprengtem a baj okán. Vajon mi lehet az oka annak, hogy bár reális történelmi esély kínálkozott arra, hogy az elszakított területeken élő magyarság kérdése nemcsak felszínre, hanem a nemzetközi fórumok elé kerüljön, például az autonómiák kérdése és a nemzeti önrendelkezés igénye, a magyar politika defenzívába vonult, s hosszú éveken át nem tett érdemleges lépést

ez ügyben? De nemcsak a magyar politika mulasztásáról van itt szó. Ennél fájdalmasabb dolgokkal is szembe kell néznünk. Az elcsatolt nemzetrészek a mai magyar közgondolkodásban nem hiányzó testrészként, hanem riasztó anyagi tehertételként és politikai kockázati tényezőként jelennek meg. És ez a körülmény a schengeni egyezménynél is borúlátóbbá tesz bennünket.

Az értelmiség problémája

Helyzetünkön össznemzeti programokkal lehetne változtatni, ezekről azonban nem beszélhetünk. Régen tudott dolog, hogy a társadalom beállítódása, törekvése, de jóléte és boldogulása is az értelmiségén, a szürkeállományán múlik. Szellemi vezetésén és humán erőforrásain. Ha tehát nem jutunk egyről a kettőre, akkor ebben kell a dolgok magyarázatát keresnünk. Vagy hagyjuk veszni, leépülni a társadalmi cselekvéshez szükséges szellemi energiamezőt, vagy a magyar szürkeállomány „téves csatatéren” kerül bevetésre.

Az értelmiség az elmúlt fél évszázadban hivatalosan is osztályellenségnek volt nyilvánítva. A nemzetben gondolkodó értelmiségre meg különösen rájárt a rúd, sikeresen fel is számolták határokon innen és túl. Ma már ugyan nem számít főbenjáró bűnnek, ha szellemi kapacitását valaki mindenáron a nemzet oltárán kívánja feláldozni, legfeljebb arra kényszerül, hogy megalázó mellékmunkákat vállaljon megélhetése érdekében. Miközben egy szemfüles réteg, a nemzeti vagyont és érdekeket dobra verve pillanatok alatt milliommossá vált.

Egyszóval bajok vannak a szellemi szférával. Ebben persze nemcsak a birtokon belül maradt szemfüles úrgazdagok ludasak, hanem a közfelfogás is. Nincs értéke a szürkeállománynak. Korábban a kommunizmus kötötte béklyóba a lelkünket, most a demokrácia áldozatai lettünk. Egyik is, másik is a nagy francia forradalomnak azt a végzetes tévedését sulykolja belénk, hogy egyenlők vagyunk valamennyien, amit ki-ki kedve szerint értelmez. Isten színe előtt csakugyan egyenlők vagyunk, de személyi adottságainkban, képességeinkben, tehetségünkben, tudásunkban, akaratérőnkben, munkabírásunkban, elhivatottságunkban meg emberiségünkben soha. És jaj annak a közösségnek, jaj annak a népnek, amely erre a hamis egyenlőségre épít, és nem pedig a különbségek elismerésére és megbecsülésére.

A rossz vezérválasztás

Sokan mondták már, hogy a magyar nép balszerencséjének az oka a rossz vezérválasztás. Ez a meglátás nemcsak Magyarországra, hanem az elcsatolt nemzetrészekre is vonatkoztatható. Nincsenek valódi vezéreink. Vagy azért, mert az égiek nem adományoznak meg bennünket rátermett emberekkel, vagy pedig len a magyarok természetüknél fogva nem kedvelik a vezéretet. Ebben lehet valami, hiszen minden magyar eléggé nagyra van magával ahhoz, hogy ne tartson igényt mások irányítására, vezetésére.

Bár a felszín ezt mutatja, lelkük mélyén azért más-ként éreznek az emberek. A népek igénylik a rátermett

vezetőt. Persze – mivel a fejük tele van mindenféle hazugsággal, s nem a szívükre és lelkükre hallgatnak, hanem az alantas érzéseikre és felkorbácsolt ösztöneikre –, nem könnyű eligazodniuk ebben a kérdésben. Az alkalmas ember általában ott van közöttük, csak nem ismerik fel őt. Helyette gyakran más kezébe teszik le sorsukat, aki aztán a mélységbe rántja őket. Közben az égi jel birtokosait megvesszőzik vagy keresztre feszítik. Erről szól a népek sorsa. Erről szól Krisztus története is.

Amikor vezérről beszélünk, ezen korántsem egyetlen személyt kell értenünk, hanem egy egész szellemi irányító réteget, a legkiválóbbal az élen. A vezérhiány tulajdonképpen az autentikus szellemi-politikai vezetőréteg hiányát jelenti, ha úgy tetszik, a közösségi öntudat hiányát. Egyetlen csoport és közösség sem maradhat fenn és prosperálhat sokáig megfelelő vezető réteg nélkül. A hangsúlyt itt a *megfelelő* szóra kell helyoznünk, mert hatalomra törő emberből nem volt még hiány soha a történelemben. Széles látókörű szellemi vezetőkből annál inkább.

Fájdalmas tanulságok árán erre nekünk, kisebbségben élő magyaroknak is rá kellett döbbernünk. Fel kellett ismernünk, hogy hiteles vezető személyiség és a nemzeti közösségért felelősséget érző szellemi vezetőirányító réteg nélkül nincs önépítkezés, nincs autonómia, nincs nemzet, nincs semmi, csak főhajtás, törleszkedés, hajlongás, árulás, törtetés, intrikák, marakodás, hazudozás, atomizálódás, szétporladás. Mi, délvidéki magyarok történetesen azért nem mentünk, és nem me-

gyünk semmire, mert nem rendelkezünk alkalmas szellemi-politikai vezető réteggel. A többi sumák szöveg.

A cselekvésképtelenség és tehetetlenség magyarázatát a nemzet egészére vonatkozóan is az autentikus szellemi vezető réteg hiányában a múltból öröklött politikai elit magyarsággképének eltorzulásában és a konkrét történelmi feladatra való alkalmatlanságában kell keresnünk.

A pártos önszerveződés

1989-ben hamarjában mindenütt politikai szervezeteket, pártokat hoztunk létre. Abban a hiszemben, hogy ez a dolgok lényege. Ha van pártunk, a többi már megy magától. Ha egy párt helyett van hat párt, utolértük és leköröztük a nyugati demokráciát. Tévedtünk. Tíz év után rá kell döbbernünk, hogy a kisebbségi párt önmagában véve mit sem ér, ha nincs egy ideál, egy eszme, ami bensőleg összekapcsolja és egy közös cél érdekében csatasorba állítja az embereket. Az elmúlt évek szomorú tapasztalatai alapján mondom, hogy sajnos még a Magyarok Világszövetségében sem tudják sokan, hogy az eszme fontosabb a szervezeti élet formai kérdéseinél, s hogy egy csoport hatékonysága nem annak nagyságától vagy alapszabályától függ, hanem szellemiségétől. Ez pedig vagy van, vagy nincs.

Van-e ebben az értelemben valami, ami ma összekapcsolja a magyar nemzetet? A nyelvre, a közös történelmi múltra, az azonos kultúrára szoktunk kapcsolóként hivatkozni. A szellem, az eszme azonban több és

erősebb ennél. A szellem az élet iránytűje és szervezőereje, amely értelmet ad küzdelmünknek, és segít eligazodni az élet nagy kérdéseiben. Például olyanokban, hogy mi végre vagyunk a világon? Kik vagyunk? Hova tartozunk? Hogyan élünk? Mitévők legyünk? Mihez igazodjunk? Menjünk vagy maradjunk?

Segítenek-e ezen a téren nekünk a pártok? A kérdés költői, hiszen már TITUS LIVIUS megírta: „A pártok közötti harc sokkal nagyobb bajt hozott és hoz is a nép számára, mint a háború, az éhínség, a dögvész vagy bármely más istencsapás.” Majd így folytatja: „A »párt« szó azt jelenti: rész. Ha pártokra oszlunk: részekre szakadunk. Ha a párt a nép része, a népet képviseli, vajon kivel áll szemben? Nyilván a nép többi részével, amely nem azt a pártot követi. Egyik párt sem a nép egésze, hanem a pártvezérek és követőik érdekében tevékenykedik. A pártérdekek és pártharcok elhomályosítják a nemzeti érdekeket.”

Persze, a többpártrendszer előrelépést jelent az egypártrendszerhez képest. Bár kissé furcsa, hogy többségükben azok kerültek az új pártok élére, akik korábban az egypártrendszerre esküdtek. De most nem erről beszélünk, hanem arról, hogy a nemzet sorsának egyetlen kérdése sem oldható meg pártokkal, és nem adható a pártok kezébe. Ha a pártok fölött, mögött nincs a társadalom egészét átfogó, a nemzetben gondolkodó szellemi vezető réteg, a pártosodással a nemzeti sorskérdések kezelését illetően igen bonyolult helyzet állt elő.

AZ IDEGEN ÉRDEKEKET
MEGJELENÍTŐ POLITIKA

Ez a bonyolult és visszás helyzet a kisebbségek életében is tetten érhető. Mint határon kívüli, hadd beszéljek csak erről.

A problémák ott kezdődnek, hogy Magyarországgal ellentétben a határon túli magyar közösségekben a rendszerváltás nem történt meg. A magyar pártok, társadalmi szervezetek, intézmények élén többségükben azok a káderek vannak ma is, akik az egypártrendszer idején vezető pozíciót vagy politikai tisztséget töltöttek be. Mivel személycserék nem történtek, sem a magyarság, sem a kisebbségi lét távlatait illetően tényleges szemléletváltásról nem beszélhetünk. Mindössze annyi történt, hogy akik korábban a kommunistaként igyekeztek a húsos fazék közelébe kerülni, azok most a magyarok képviselőiből próbálnak megélni.

A másik gond az, hogy kisebbségi pártjainkat nem a „népakarat” hozta létre, nem a kisebbségi érdekképviselőt óhaja vezérli, hanem a régi-új pártvezérek érdekeltségei. Ezek a rutinos pártvezérek nem a magyar sorskérdéseken rágódnak, hanem azon, hogyan tudnák lejáratni ellenfeleiket és megnyerni a legközelebbi választásokat. A párt választási sikere ugyanis sokak számára állást, egzisztenciát, hatalmat jelent. De hát ez így van a világon mindenütt, ez a dolgok természetes rendje.

A gondok abból adódnak, hogy mind a belgrádi, mind a magyar kormány szemében a kisebbségi pártok jelenítik meg az elszakított nemzetrészek érdeke-

it. Vagyis azok a pártvezetők, akik az aktuális politikai széljárástól függően hol így, hol úgy nyilatkoznak a határon túli magyarság helyzetéről. Hol a helyzet dramatizálásával, hol meg annak a bagatellizálásával próbálnak a nyeregben maradni. A politikában ez természetes, egy távlatos nemzetstratégia szempontjából azonban több, mint gondba ejtő.

A kisebbségek létszámuknál fogva elenyésző számú képviselőt juttathatnak be a parlamentbe, így a törvényhozásba nem szólhatnak bele. Ugyanakkor a választásokon való részvételükkel és a parlamenti jelenlétükkel mintegy hitelesítik a világ előtt azokat a rendszereket, amelyek leszavazzák, s reménytelen helyzetbe hozzák őket. Érdemes lenne elgondolkozni azon, hogy ebből a játékból az elszakított nemzetrészeknek eddig milyen hasznuk származott.

Amíg a kisebbségi pártok a többségi népek politikájában nem sok vizet zavarnak, a magyar kormányt bármikor nehéz helyzetbe hozhatják. Különösen sorsdöntő történelmi pillanatokban, amire volt már néhány példa. Hadd utaljak itt például a horvátországi fegyverszállítási botrányra, vagy Jugoszlávia NATO-bombázására. A kisebbségi pártvezéreink, vélhetően részben a rájuk nehezedő politikai nyomás miatt, részben a „húséért” várható jutalom reményében, mindkét esetben mintegy „hátba támadták”, súlyos vádakkal illették a magyar kormányt. A vád mindkét esetben ugyanaz volt, nevezetesen, hogy a magyar kormány felelőtlen lépéseivel kiteszi a vajdasági magyarságot a szerb álkatonai alakulatok bosszújának.

Mellesleg, a határon túli magyarságot túszként kezelő kisebbségpolitika azért is veszélyes fegyver, mert visszafelé sülni lehet. A túszként való viselkedés ugyanis a szélsőségesek számára nem egyéb, mint felhívás a keringőre.

De nemzetstratégiai szempontból nemcsak azért kell a magyar kisebbségpolitikával csínján bánnunk, mert sorsdöntő helyzetekben idegen érdekeknek rendelheti alá a magyar érdekeket, hanem azért is, mert visszafogóan hat a kisebbségi érdekek megjelenítésére. Nem hunyhatjuk be a szemünket, s nem ámíthatjuk magunkat azzal, hogy a környező országokban működő legitim pártok megfogalmazhatják a magyarság érdekeit. A határon túli magyarok ugyanis mind egy szálig szeretnének visszakerülni Magyarországhoz. Az ezt programjára tűző pártot viszont azonnal betiltanák, a pártvezéret meg börtönbe csuknák. Mire is megy akkor a játék a legitim kisebbségi pártok politikájának a felkarolásával és támogatásával? Csak nem a távlattalanság és a kiszolgáltatottságérzést kívánja a határon túli magyarságban növelni?

Európához való felzárkózás

A nép Magyarországon sem volt felkészülve a változásokra. Úgy érte a pártosodás, mint derült égből a villámcsapás. Türelmesen és kitartóan alulról kellett volna építkezni ahhoz, hogy kifejeződésre jussanak a releváns társadalmi érdekek. Ehelyett, mint a térségben mindenütt, harsányan és erőszakosan lett beindítva a

pártélet – felülről. Beépített emberekkel. De nem az én reszortom erről szólni, ezt nálam szakavatottabb emberekre bízom.

Bizakodásra ad okot, hogy az egyesülő Európa felé tartó Magyarország mindenkori kormánya olyan adminisztratív intézkedésekre kényszerül, amely számos szempontból – jövedelmi viszonyok, jogrend, egészségügyi ellátás, környezetvédelem stb. – magával vonja majd az életminőség javulását. Ezek a pozitív és kívánatos hatások azonban önmagukban véve aligha lesznek elegendőek. Ettől még hiányozhatnak továbbra is a nemzeti célok, fokozódhat az identitászavar, csökkenhet a népesség száma, erősödhet a külső diktátumok hatása.

Csak egy egészséges önbizalmú, dinamikus lelkületű nép képes megállni a helyét Európában. E nélkül a lelkület nélkül, és az ehhez kapcsolódó pozitív jövőkép nélkül a legragyogóbb gazdasági körülmények sem elegendőek ahhoz, hogy ez a megtört gerincű nép talpra álljon, gyarapodjon.

A talpra álláshoz önbizalomra, hitre, kollektív tudatra és értelmes feladatokra van szüksége. Nálunk viszont generációk óta folyik egy széttagolt, kiábrándult, kollektív tudat nélküli társadalom létrehozása. Éppen ezért, meglátásom szerint a jövő szempontjából nem a globalizáció, nem a külső diktátumok jelentik a legfőbb veszélyt a magyarság számára, hanem az a közéletünkre jellemző szellemiség, amely a magyar nemzeti önbecsülés ellen munkál. Ez a magyarsággép a „fasiszta nemzet”, az „utolsó csatlós” és más hasonló vádak

szüntelen ismételtetésével lett megalapozva, ami most kiegészül a nemzet becsmérélsének más rafináltabb fordulataival.

Várható, hogy a csatlakozási folyamattal felerősödnek azok a hangok, amelyek még nagyobb alázatra, még több áldozatvállalásra, még teljesebb önfeladásra fogják buzdítani a magyarságot, ami még inkább alá fogja ásni önbecsülését, jóllehet már az eddigi dörgés és ostorpattogtatás csaknem tudatzavaros állapotba hozta a nemzetet. A magyar mentalitástól ugyanis idegen a mások előtti meghunyászkodás, mások kegyeinek a keresése, az alakoskodás, az önsajnáltság, s ha mégis erre rákényszerítik, attól meghasonlik, csüggedtté, búskomorrá válik. Így van ezzel egyébként minden egészséges lelkületű ember a világon.

A magyar melankólia

A manipulációs veszély talán nagyobb, mint gondolnánk, hiszen ezzel a módszerrel már sikerült össznemzeti pesszimizmusra hangolni a magyarságot.

Nemzetünk lelki egészségügyi állapotával kapcsolatban gyakran elhangzik, hogy a magyarság életérzésével, kedélyállapotával, életösztonéval baj van. Nemcsak arról van szó, hogy magába forduló, búsongó, melankóliára hajló, hanem hogy szemléletmódja, beállítódása, életstílusa kifejezetten önpusztító. Nem akarom az ide vonatkozó öngyilkossági adatokkal fásztani olvasóimat. És hát nem is csak az öngyilkosságokról van itt szó, hanem a nemzet egészének lelki és

testi sorvadásáról, a korai haláltól a népességfogyásig, a társadalom előregedésétől az általános dekadenciáig. Mintha valamilyen titokzatos kór fertőzte volna meg lelkünket, rezignáltan tűrünk és várjuk sorsunk beteljesülését.

Ennek a titokzatos kórnak, lelki károsodásnak a magyarázatával máig adós a tudomány. Amin persze nem kell csodálkozni, hiszen néhány megszállott emberen kívül, aki rejtélyes indítekből belevetette magát a lelki egészségügyi problémák tengerébe (fél kézen meg lehet számolni őket), nincsenek mentalitásvizsgálattal foglalkozó intézményeink, sem pedig ezért fizetett szakembereink. A magyar nép társadalompatológiájának a kérdése – meglehet, számunkra a legfontosabb kérdés a világon – valahogy kiszorult a tudományos intézmények munkaprogramjából. Pontosabban be sem került oda soha, annak ellenére sem, hogy évtizedek óta olyan társadalomlélektani jelenségekkel kényszerülünk szembesülni, amelyek biztos tünetei a nemzet lelki károsodásának. Ez persze önmagában véve is tünet értékű.

Én harminc éve foglalkozom a magyar fátummal: az öngyilkossággal, amelynek vizsgálata elvezetett a családi élet, a munkakörülmények, az emberi kapcsolatok, a társadalmi és etnikai viszonyok, majd a civilizációs és kulturális hatások vizsgálatáig. Bevallom, minél mélyebbre igyekeztem ásni magam az összefüggések feltárásába, annál jobban beleragadtam ebbe az egyre dagadó tésztába. Az ember előbb-utóbb lemond arról, hogy a bölcsek követ megtalálja, de azért hadd osszam meg önökkel egy-két meglátásomat.

A szavak eszkalációja

Gyakran megesik velünk, hogy a fától nem látjuk az erdőt. Lehetséges, hogy így van ez lelki nyavalyáinkkal is. Bonyolult tudományos vizsgálódásba veszünk, holott lehetséges, hogy a magyarázat, ott van az orrunk előtt, csak észre kell vennünk.

Fentebb szoltunk már arról, hogy a nyomtatott sajtó, tévé, a rádió a szavak áradatát zúdíítja folyamatosan az emberekre, akik elvesznek ebben az áradatban. A szavaknak ez a dömpingje nemcsak, hogy nem segíti a világban való jobb eligazodást, hanem reménytelenül szétzilál minden értékrendet, minden szálát, minden kapaszkodót, ami által az ember valamely közösség keretében, valamely kultúra részeseként megtalálhatná önmagát, nyugalma, magabiztosságát.

Könnyen meglehet, hogy a rossz lelkiállapot forrását talán nem is élettevékenységünkben, nem a rossz életkörülményeinkben kell keresnünk, ahol eddig kerestük, hanem a nyelv által megjelenített átláthatatlan, kibogozhatatlan virtuális valóságban. Azokban a zavaros képzetekben, tévedésben, hazugságban, ahogyan nyelvi kultúra révén megjelenik és leképeződik a világ bennünk.

A szavak ellenőrizhetetlen áradata jelzi a kultúrának azt a bomlási folyamatát, amelyben az egyén társtalannak, talajtalannak, gyökértelennek érzi magát. Nem magyar sajátosságról van szó, legfeljebb azt mondhatnánk, hogy a magyar nyelvi kultúra zavarodottsága előbbre tart.

Lehetséges, hogy a melankolikus kór azért uralta el lelkünket, mert egy nyelvi manipuláció áldozatai vagyunk valamennyien. Az újságok, a rádió, a tévé olyan gondolatokkal tömi tele a fejünket, amelyek lehangolnak, elkésérítenek bennünket, sebzetté teszik lelkünket, ahelyett, hogy életerővel telítenének és felvérteznének bennünket.

A melankolikus életérzés talán abból fakad, hogy hiányzik az emészthető szellemi táplálék. A szavak áradatával arányban csökken a szónak az értéke, és tékozolódik el a szellem. A szellem halványulásával a nagy irányadó eszmék halványulnak el, s helyettük napi politikai események, rövid távú gazdasági érdekek befolyása alá kerül életünk.

Nyilván lehetetlen ennek az információáradatnak, a hírközlés manipulatív célokra való használatának elejét venni. Ez világtrend. Ez a világtrend gondolkodó elmékben már évtizedekkel ezelőtt felvetette azt a borús kérdést, vajon ez a folyamat nem a nyugati kultúra hanyatlását jelenti-e.

„Örület és tévfogalmak burjánoznak mindenütt. Az emberek soha még szónak vagy jelszónak nem voltak annyira rabszolgái, mint ma. S e szavakkal egymást ölik. Gyilkos szavakkal a szó legszorosabb értelmében. A világ telítve van gyűlölettel és félreértéssel. Nincs mérték, mellyel megmérhetnénk, hogy az örültek százalékszámát milyen nagy. Aki nem melankolikus, az kótyagos fejű” – írja JOHAN HUIZINGA.¹

1 Huizinga, Johan: *A holnap árnyékában. Korunk kulturális bajainak diagnózisa*. Budapest, 1996, Windsor Kiadó, 182. p.

A szellem tisztaságára, a gondolkodás és fogalomhasználat világosságára lenne szükség. Ám ki végzi el ezt a munkát? Nem kétséges, hogy a gondolat hatalma, az érzésvilág tisztasága, a szellemi erő jelentős mértékben befolyásolni tudja a dolgok menetét. De ki és hogyan teremt rendet a szavak burjánzásának és elsekélyesedésének a folyamatában?

Új nyelvi stratégia

Kitartó, hatékony akciók elképzelhetetlenek a nyelvi kommunikáció megújulása nélkül. A társadalmi szervezkedés útján való mozgósítás vélhetően azért bizonyult eddig sikertelennek, mert hiányzik belőle a nyelvi kommunikáció megújulásának és a kollektív akaratnyilvánításnak a lehetősége. Hiányzik az a dinamikus nemzetpolitika, amely összhangban az emberek belső igényeivel, nemcsak a nemzeti megújulás, hanem a kis közösségek szintjén is a kibontakozó mozgalmak alapjául szolgálhatna. Meggyőződésem, hogy csak az a politikai stratégia lehet hatékony, amely szakít a magyar melankólia szóhasználatával. Szakít azzal a nyelvi kommunikációval, amely nem a közösségi szellemmel való azonosulásra, hanem az emberek érzelmi és gondolati elsáncolásra koncentrál.

Jelenről, jövőről szólva a hírek csak a pártokról, a gazdaságról szólnak. A társadalom politikai és gazdasági reformja azonban önmagában véve nem elég. Elengedhetetlen a lélek reformja. Minden átalakulás, minden jövőre irányuló program, gazdasági törekvés

emberi biztosítékokat, lelki garanciát követel. E nélkül megbukik a legzseniálisabb elképzelés is. Hadd hivatkozzam ezzel kapcsolatban SZOLZSENYICINre², aki szerint a társadalmi berendezkedés tulajdonképpen másodlagos a lelkiekhez, az emberi kapcsolatok légköréhez képest. „Ha az emberek emberségesek, elfogadható minden tisztességes politikai rendszer, ha viszont az emberek gonoszak és önzők, a legfejlettebb demokrácia is elviselhetetlen” – mondja. És valószínűleg igaza van, mert az igazságérzetet, becsületet, segítőkészséget, jóhiszemőséget nem lehet jogszabályokkal kötelezővé tenni.

A magyarság új életre lobbantásához új lelkületre van szükség. Új szellemi réteg felemelésére, amely fogékony a magyar sorskérdések iránt. Ennek az új vezető rétegnek a hiányát NÉMETH LÁSZLÓ már több mint fél évszázaddal ezelőtt szóvá tette. Okkal és joggal, hiszen a történelem őt igazolta, aki a történelmi félresiklásokat a magyar vezető réteg felhígulásában, ellenérdekeltségével magyarázta. A „császárhúvé” hígult főnemességgel, és a „kívülről ránk oktrojált vagy belőlünk kitenyészett természetellenes” vezetőkkel.³

Máig sem oldódott meg ez a kérdés. Autentikus szellemi vezető réteg nélkül a nép céltalanul sodródik az eseményekkel, s nem képes cselekvő akarattal szembeszégülni mások akaratával és törekvéseivel. A magyar nemzet jövője szempontjából elemi érdek a nemzetellenes szellemi-politikai vezető réteg lecserélése,

2 Szolzsenyicin, Alekszander: *Hogyan mentsük meg Oroszországot? Tőprengések*. Budapest, 1991, Magvető Kiadó, 71. p.

3 Németh László: *A magyar vezető réteg*. 1940.

és egy új felemelése – summázhatnánk fejtegetéseink eredményét. Ha ez ilyen egyszerű lenne.

Nemzetstratégiai kételyek

Egyes elképzelések szerint a jövő tervezésének útja módja az, hogy a legrátermettebb embereknek, az emberiség szellemi elitjének ki kell dolgoznia – és a tömegeket megmozgatva – tervszerűen meg kell valósítania egy új világeszményt, amelynek köszönhetően az emberek a jelenleginél sokkal boldogabban, gazdagabban, harmonikusabban élhetnek együtt egymással és a természettel. Ennek mintájára kellene elkészülnie a hiányolt magyar nemzetstratégiának is.

De vajon mennyire életképes ez az elgondolás, és működött-e ez a modell valaha is? Az elképzeléssel szemben felmerülő aggályok többrétűek. Vajon kik és milyen jogcímen fogalmazzák meg a nagy célokat akár a világ, akár szűkebb nemzeti közösségük számára? Aztán számításba kell venni a közös célok szolgálatába állítható eszközöket és forrásigényeket, ami miatt ismét hajba lehet kapni.

Az igazi bajok azonban minden világmegváltó tervvel ott kezdődnek, hogy az elképzelések megvalósításához félre kell állítani azokat, akik a változásban ellenérdekeltek. Ki válogatja szét a jó és a rossz embereket, az igaz és a hamis magyarokat? S aztán, ha ki is szúrunk néhány akadékoskodót, nem elég őt félretenni, mert mögötte, mind elérhetlenebb távolságban, más nagyobb hatalmasságok állnak. S ez magyarázatra szólva

azt jelenti, hogy a kisebbségi kérdés rendezéséhez is kormányokat kellene félreállítani, és a monopolkapitalizmus hatalmasságait kellene jobb belátásra bírni.

Továbbá az új eszmék megvalósításához új emberek kellene. Új embereket kovácsolni a régiekből viszont eddig nehezebb feladatnak bizonyult, mint fából vaszarikát csinálni. Meg aztán az új emberek sem jelentenek semmire garanciát. Gyakran megesik, hogy ha hatalomra kerülnek, azonmód kiütközik rajtuk gyarló emberi természetük.

Az új évezred stratégiája

Nem sorolom tovább aggályaimat, amelyek egyébként sem ingattak meg abban a hitemben, hogy egy magas értékű szellemi kultúra megteremtése a végcél. Nem lehet kétséges, hogy ennek a magas értékű kultúrának a megteremtéséhez átfogó nemzeti cselekvési programra van szükségünk. E cselekvési programnak nem csak az ország csonkaságát kell szem előtt tartania, hanem azt is, hogy a nemzet lelke is csonka, ezért aztán a megújulásban az iskolai és vallási nevelés mellett helyet kell kapnia a lelki életvezetésre való nevelésnek is.

Iszonyatos szellemi környezetszennyezés megy végbe, ami ellen elsősorban a szellemi munka nagyobb megbecsülésével védekezhetünk. Meggyőződésem, hogy a magyarságban van még elegendő ihlető, mozgósító erő ahhoz, hogy a szellemi alkata megváltozzék, s lesz olyan szellemi-irányító rétege, amely jó döntéseivel meg

tudja előzni a bajt, s az eddigi kudarcokat, a hibákat, a bukásokat nemcsak elviselhetővé tudja tenni számunkra, hanem a nemzet javára tudja fordítani. Mert csak rajtunk áll, hogy minden akadályt, megaláztatást, bajt úgy fogjunk fel, hogy annak fontos értelme – üzenete – van életünk folytatása szempontjából, azáltal, hogy alkalmat szolgáltató döntéseink újragondolására, kapcsolataink átalakítására, a célok, az eszközök és a társak megválogatására.

ÁLLAMPOLGÁRSÁG VAGY
STÁTUSTÖRVÉNY*Az elszakított nemzetrészek jogállásának
rendezési lehetőségei*

Kereken 80 esztendeje, hogy a nagyhatalmak Trianonban nyolc részre osztották a magyar nemzet addig egységes politikai testét. Azóta a nemzet számottevő része, több, mint egyharmada, Magyarország határain kívül él. Az idők során többféle elgondolás született arra vonatkozóan, hogyan lehetne a nemzet politikai, gazdasági s kulturális egységét helyreállítani, és ezzel együtt a külhoni magyarok problémáit megoldani. Az erre vonatkozó elképzelések nagyjából három kategóriába sorolhatók.

- 1.) A nemzet integrálásának és a külhoni magyarok problémáinak a megoldása szempontjából a maximumot a határok békés úton történő módosítása jelentené.
- 2.) Közbülső megoldás lehetne az elcsatolt nemzetrészek részleges szuverenitásának biztosítása, vagyis az autonómiák létrehozása.
- 3.) A minimumot az jelentené, ha a magyar állampolgárságot alanyi jogon kiterjesztenék a nemzet egészére.

A fenti logika szerint az állampolgárság kiterjesztése, mint látjuk, már afféle hiánypótló megoldásként jön csak szóba, amely a nemzeti integráció vitathatóbb

és kockázatosabb formáit lenne hivatott helyettesíteni. Nem véletlen, hogy az állampolgárság kiterjesztésének gondolata akkor vetődött fel, amikor a határon túli magyar autonómiák kérdése gyakorlatilag lekerült a napirendről.

A Magyarok Világszövetsége, amely korábban határozottan kiállt a magyar autonómiák létrehozása mellett, 1997-ben közzétett indítványában javasolta a teljes körű állampolgárság kiterjesztését az egész nemzetre. A javaslat szerint a magyar állampolgárság alanyi jogon minden magyart megilletne, aki erre igényt formál. Az indítvány nagy vitát váltott ki a magyar politikai életben, főként Magyarországon, de a kérdés hónapokon át foglalkoztatta – és megosztotta – a határon túli magyarságot is. Az állampolgárság általában születés vagy származás alapján szerzhető meg. Mint-hogy a magyarok többsége vagy az egykori Magyarország területén született, vagy magyar állampolgárok leszármazottja, az alanyi jogon való állampolgárság megszerzésének elvileg nincs akadálya. Az akadály inkább politikai természetű. Az állampolgárságot például Németország kiterjesztette minden németre, Horvátország minden horvatra, de hasonlóképpen járt el Bulgária, Spanyolország, Olaszország, és – a zsidó anyától születettek esetében – Izrael is.

Úgy tűnik, hogy az állampolgárság kiterjesztése a nemzet egészére az Unió tagországaiban jól kitapintható európai trend, a magyar belpolitikai helyzet azonban egyelőre nem kedvez a hasonló jellegű lépéseknek. Erre enged következtetni az a körülmény is, hogy a

Magyar Állandó Értekezlet legutóbbi ülésén a teljes körű állampolgárság kiterjesztésének gondolata helyett „a határon túli magyarok anyaországi jogállása törvényi szabályozásának megteremtésére” tett kezdeményezést. Az elgondolás szerint a határon túli magyarok anyaországi státusának az lenne a célja, hogy erősítse a szülőföldön maradás esélyeit és lehetőségeit, szemben a teljes körű állampolgársággal, amely – állítólag – serkentené a Magyarországra történő áttelepülést.

Nehéz lenne az állampolgárság kiterjesztésének minden várható demográfiai hatását megjósolni. De jóslatokra talán nincs is szükségünk. A jugoszláviai magyarság tömeges elvándorlása ékesen példázza, hogy a migráció vagy maradás leginkább a jövő perspektívájának a függvénye, amin a státustörvény vajmi keveset fog változtatni. Ha a gazdasági helyzet kilátástalanná válik, s valamely népesség veszélyeztetve érzi magát a többség által, a migrációnak semmi sem képes gátat vetni. Az állampolgárság kiterjesztésének akár pozitív hatása is lehetne ebből a szempontból, amennyiben növelné az emberek mozgásterét, javítaná életesélyeiket, bizakodóbbá tenné őket és a jövő generációra kivetített kilátásokat illetően erősítően hatna.

Magyarország belátható időn belül teljes jogú tagja lesz az Európai Uniónak. Vele ellentétben Ukrajna, Jugoszlávia, esetleg Románia is, ahol a magyar nemzet számottevő része él, minden bizonnyal sokáig kívül marad a schengeni határokon. Ebben a helyzetben a teljes körű magyar állampolgárság a nemzeti integráció fontos lépése lenne, amely megakadályozná az

említett nemzetrészek teljes leszakadását. Ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal, hogy ez a lépés a jelenlegi politikai viszonyok közepette nem látszik ma keresztülvihetőnek Magyarországon.

Akkor hát mi a teendő? Helyettesíthető-e valamivel az állampolgárság? Milyen eredmény várható a határon túli magyarok magyarországi státusának rendezésétől? Mit fog tartalmazni a „státust rendező törvény”? Milyen jogosultságokra terjed majd ki?

Egyelőre senki sem tud még pontos válasszal szolgálni, hiszen a státustörvény a jelen pillanatban alig több egy politikai fórum kijelentésénél, egy találgatásokra okot adó szándék bejelentésénél. Minél bizonytalanabb, körülhatárolatlanabb a státustörvény, annál sokfélébbek a vele szembeni tartalmi elvárások és találgatások. Emiatt elképzelhető, hogy sok hiábavaló vitára kerül sor, sokféle magyarázat fog napvilágot látni, amelyek végeredményeként az egyelőre neve nincs státusz bizonyára sokaknak csalódást fog okozni. A tervezett státustörvénnyel kapcsolatos bizonyos feszültségek már most is megfigyelhetők a határon túli magyarság körében. Híre ment például, hogy magyarországi jogosultságokkal kizárólag azok fognak rendelkezni, akik nemzetsági igazolvánnyal rendelkeznek, amit valamelyik külhoni magyar párt állít ki részükre. Nem tudni, hogy mi a valóság alapjuk ezeknek a találgatásoknak, a „nemzeti kataszter” ilyenét összeállítása azonban kimondottan káros és veszélyes lenne a határon túli magyar közösségekre nézve. Bármely pártot vagy szervezetet ruházzon fel a magyar törvényhozó

a tagsági igazolványok kiadásárának jogával, az veszélyes politikai eszközzé válhat a kezében, amely még jobban aláásná a magyar nemzeti közösségek amúgy is nélkülözött belső békéjét és egyetértését.

A határon túli magyarok státusát rendező törvénnyel szembeni legfőbb ellenvetés azonban abból származik, hogy az nem oldja meg a határon túli magyarok Trianon óta létező problémáját. Nevezetesen azt, hogy kisebbségi sorsban élnek. A státustörvény, bármilyen jogosultságokkal ruházza is fel a határon túli magyarokat, kisebbségi mivoltukon semmit sem változtat. Ellenkezőleg, míg korábban csak a többségi néphez képest minősültek kisebbségnek, a státustörvénnyel a magyar nemzetben belül is kisebbségnek lesznek minősítve. Az eddigi „jugókból”, „románokból”, „szlovákokból”, „ukránokból” „státusmagyarok” lesznek Magyarországon.

Összefoglaló

Területrendezés, önrendelkezés, autonómiák nélkül nem lehet megnyugtató módon rendezni a határon túli magyarok helyzetét, amit a schengeni sorompó még súlyosabbá tesz számukra. A magyar politikai színtéren látványosan morzsolódik, aprópénzre váltódik az autonómia igénye. A teljes körű magyar állampolgárság biztosítása már pótmegoldásként merült fel a Világszövetség részéről, valójában erre sincs készség. Azok az elképzelések, amelyek a szülőföldön való megmaradás esélyeit és lehetőségeit a határon túli magyarok anyaországi jogállásá-

nak a szabályozásától remélik, vajmi kevésbé számolnak a szórványosodás, a nemzetrészek felmorzsolódásának a veszélyével. A státustörvény bizonyos partikuláris problémák megoldására alkalmas lehet ugyan, a magyar nemzet szétszakítottságából fakadó problémák kezelésére azonban nem alkalmas, mivel nem szünteti meg a kisebbségi helyzetből fakadó hátrányokat.

Az MVSZ JOT – a Magyarok Világszövetsége 1997-es indítványát tartja mérvadónak, azaz úgy véli, hogy a nemzet integrációja és a kisebbségi helyzetből fakadó hátrányok megszüntetése érdekében alanyi jogon biztosítani kellene a magyar állampolgárságot mindazok számára, akik ezzel a lehetőséggel élni kívánnak.

Ugyanakkor politikailag üdvös lenne a státustörvény meghozása is, amellyel azonban azoknak a személyeknek a jogállását kellene rendezni, akik –függetlenül nemzetiségüktől – őshonos lakosként a határ menti övezetben élnek. Egy ilyen, esetleg csak az utazást és munkavállalást megkönnyítő törvénnyel jelentősen befolyásolni lehetne a többségében magyarok által lakott határ menti térségek megtartó erejét, ugyanakkor szorosabbá lehetne tenni a történelmi Magyarország egykori népei közötti kapcsolatot is.

TÉZISEK AZ ÁLLAMSZERZŐDÉSEKRŐL

A közvélemény részéről olykor érzékelhető nyomás nehezedik a magyar kormányra, hogy vállalja fel a szétszakított magyar nemzet egészének az érdekképviselőjét. Ennek az elvárásnak, amelynek több jogi és politikai akadályja van, az elmúlt időszakban az egymást váltogató magyar kormányok sajátos formában próbáltak meg eleget tenni.

1. Az eredményesség felől közelítve meg a kérdést, azt kell mondanunk, hogy a nemzet egészének érdekképviselője vágyálom maradt, *a határon túli magyar kisebbségek kérdése* viszont – a dolgok jogi és politikai tisztázatlansága miatt – *a magyar belpolitikai küzdelmek játékszere* lett.
2. A probléma forrása az, hogy *Magyarország kormányának nincs igazi legitimitációja a nemzet egészének képviselőjére*. Erre csak akkor lenne lehetősége, ha a magyar nemzethez tartozók összességé részt vehetne a választásokon. Amennyiben a nemzet egésze szavazna, bizonyára más pártok kerülnének hatalomra, más lenne az országgyűlés összetétele, más kormánya lenne a magyar népnek.
3. A Magyarország által felvállalt nemzeti érdekképviselőt tovább nehezíti, hogy az anyaország állampolgárai és pártjai között *nincs konszenzus* a nemzeti érdekek és célok minimumát illetően sem, következésképp attól függően, hogy melyik

párt kerül hatalomra, a nemzeti érdekképviselő is olyan formát vesz. A négy választási ciklus például négyféle – egymással szembenálló – nemzetpolitikát jelentett.

4. Megoldatlan a nemzet határokön túlnyúló részének a képviselője is. Az 1989-es fordulat lehetővé tette ugyan, hogy az elszakított területeken etnikai alapú pártok jöjjenek létre, ezek *a pártok* azonban *nem tekinthetők a magyar kisebbség hiteles, legitim képviselőinek*, mert mandátumuk nem arra szól. A legitim képviselő létrehozásához belső választásokra lenne szükség, amelyre eddig egyetlen nemzetrészesetében sem került még sor.
5. A kisebbségi pártok nemzeti legitimitással való felruházása a magyar kormány részéről éppen olyan önkényes, mint az, hogy *az aktuális politikai hatalom rendre kisajátítja a nemzet egészének érdekképviselőjét*. Az etnikai alapon szerveződő kisebbségi pártok gyakorlati jelentősége a nemzetépítés szempontjából a nullával egyenlő.
6. *A nemzeti érdekképviselőre, a nemzetmegőrzés feladatára és a nemzeti szellem erősítésére és gyarapítására ez idő tájt nem létezik egyetlen szervezet vagy testület sem*. Nem alkalmas erre a feladatra a Magyarok Világszövetsége sem, részben a legitimitás hiánya, részben pedig a Világszövetség koncepciótlansága és strukturális alkalmatlansága miatt.
7. Arra vonatkozóan, hogy mennyire nem szerencsés megoldás, ha az anyaország éppen hatalom

- levő pártja (koalíciója), kormánya sajátítja ki a nemzet határokon túlnyúló képviselőjét, jó példát jelentenek a magyar – ukrán, magyar–szlovák és magyar–román államszerződések. Ezek ugyanis lényegüket tekintve olyan államszerződések, amelyek nem államügyeket, hanem *nemzetek közötti viszonyokat* hivatottak rendezni. A szerződéskötéshez az ukrán, szlovák, román kormány megfelelő legitimitással rendelkezett, a magyar azonban – az elszakított nemzetrészek miatt – nem. Az előbbi kormányok *az országaik határain belül élők* nevében jártak el, *a magyar kormány* viszont egy szétszakított nemzetet képviselt: *a határon túli nemzetrészek sorsáról rendelkezett az érintettek felhatalmazása nélkül.*
8. A helyzetet súlyosbítja, hogy az államszerződések voltaképpen *arra irányuló törekvések, hogy a „jószomszédi viszonyok” kedvéért fékezék az elszakított magyar nemzetrészek önrendelkezési törekvéseit, szűkítsék azok különben is csekély politikai mozgásterét.* Holott a józan ész és az igazságosság azt kívánta volna, a magyar kormány segítse a határon túli magyar kisebbség autonómiatörekvéseit, önkormányzati megszervezését.
 9. A józan ész és az igazságosság azt kívánná a többségi néptől is, hogy az etnikai békesség és az Európai Közösséghez való felzárkózás érdekében a lehető legátfogóbb önkormányzatot, autonómiát biztosítsa kisebbségeinek. Az államszerződésekkel azt kellett volna elérni, hogy *az államhatárok-*

kal megosztott kisebbségek az autonómiák révén a két állam közös joghatósága alá esznek.

10. Nincs okunk elfogadni azt a helyzetet, s főként be-
lenyugodni abba, hogy a kisebbségi önkormány-
zatok létrehozása a térség jövője szempontjából
bizonytalansági tényezőt jelentene. A nemzetépí-
tés stratégiája, a nemzeti érdekek eredményesebb
megjelenítése nem vitatható senki részéről sem.
*A kérdés az, hogy az elmúlt tíz esztendőben a
magyarság politikai szerveződése miért nem járt
semmi kézzelfogható eredménnyel e téren? Miért
nincs még mindig nemzeti érdekképviselő?*

A MAGYAR POKOL⁴*Hat tétel a Magyarok Világszövetségéről*

Egyre nehezebb tehertételt jelent a Magyarok Világszövetsége. A megosztó feszültség begyűrűzött az Országos Tanácsba is. Túl sok a tisztázatlan kérdés a szövetség körül, túl sok a mellébeszélés, az önigazolás, az ábránd, az önáltatás, de ezeknél sokkal durvább jelzőkkel lehetne a sort szaporítani. Május óta halogatom magamban a számvetést, talán abban reménykedve, hátha az idő megoldja helyettünk azt, amit mi nem tudtunk megoldani.

Nos, az elmúlt fél esztendő egy lépéssel sem vitt közelebb bennünket a megoldáshoz. Talán azért, mert nincs is megoldás. Lehet, hogy a vége előtt állunk valaminek, amit nem akarunk tudomásul venni. Nemcsak a bennem levő nyugtalanság hatására, hanem mások sürgető kérésére is, végre rászántam magam, hogy tisztázó szándékkal összefoglaljam mintegy hat tételben meglátásaimat a Magyarok Világszövetségéről.

I.

A május végén megtartott tisztújító küldöttgyűléstől sokan azt remélték, hogy végre sor kerül a Világszövetség teljes átalakítására. Nevezetesen azt, hogy a Magyar-

4 A cikket a *Magyar Szó* 2000. december 17-ei, vasárnapi száma a második oldalon kiemelt helyen közölte. A magyarországi lapok elzárkóztak előle. Nem sérelmezem, hiszen nem az a szándék vezérelt, hogy tovább fodrozzam az ügyet, amely már így is kezelhetetlenné lett a magyar politikai színtéren.

országon bejegyzett több ezer civil szervezet egyikéből sikerül egy történelmi szerepet betöltő, a 15 millió magyart jogszerűen képviselő, a nemzet egészét lendületbe hozó szervezetet létrehozni. Olyan szervezetet, amely a világ különböző országaiban bejegyzett és tevékenykedő tanácsai és tagszervezetei révén olyan feladatokat is magára tud vállalni, amelyek meghaladják az anyaországban élő tízmilliós létszám képviselőjére korlátozott magyar kormány hatáskörét és mozgásterét.

Ez az eszményi elgondolás már 1992-ben megfogalmazódott az ausztráliai küldöttek részéről, és beépült más javaslatokba is, gyakorlatilag azonban egy lépés sem történt ezeknek az elgondolásoknak a megvalósítása érdekében. Ehelyett új elgondolások születtek, különböző tervezetek készültek, amelyek mind hasonló sorsra jutottak, mint az előzőek. A Világszövetség vezetőségének a belső hatalmi viszályok és költségvetési viták miatt nem jutott ideje koncepcionális kérdésekkel foglalkozni.

A májusi tisztújító közgyűlés anélkül múlt el, hogy a Magyarok Világszövetségének módja lett volna meghatározni önmagát, sikerült volna megteremtenie legitimitását, s elfogadtatnia egy olyan társadalmi szerepkört, amely hiánypótló lenne mind a nemzet, mind a magyar államvezetés számára. Ennélfogva arra vonatkozóan, hogy mire való a Magyarok Világszövetsége, ma is ott tartunk, ahol régen: mindenkinek megvan a maga elgondolása, anélkül, hogy a sokféle elgondolás bármiféle közös jövőképpé körvonalazódna.

Azt hiszem, fontos ezt tisztán látnunk ahhoz, hogy megértsük, miért nincs az MVSZ-nek a nevéhez méltó közéleti szerepe, erkölcsi súlya és politikai jelentősége.

II.

Vannak más természetű gondok is. Vajon hogyan tudna egy 200-300 millió forinttal gazdálkodó szervezet vállalkozni a fentebb megálmódott nemzetmentő szerepre? Ez a pénz legfeljebb a hivatal működtetésére elég, egy 52 országot behalózó szövetség érdembeli funkcióját azonban aligha teszi lehetővé. Az összehasonlítás kedvéért említsük talán meg, hogy a határon túli magyarokat segítő három közalapítvány – az Illyés, az Új Kézfogás és az Apáczai – a millennium évében 800-800 millió forintnyi költségvetési támogatással rendelkezett. Az illetékesek szerint a közalapítványok ezzel a kerettel igen figyelemre méltó eredményt értek el. Ez bizonyára úgy van, más kérdés, hogy ennek az eredménynek sem a nemzeti identitás erősítése, sem az érdekérvényesítés hatékonyságának növelése, sem pedig a nemzeti integráció gondolatának a megvalósítása terén egyelőre semmiféle kézzelfogható jelét sem észlelni. Csepp a tengerben, mondhatnánk. Mit lehet akkor ennek az összegnek az egytized részétől remélni? Aki ennyire taksálja a nemzeti eszme megjelenítésének és az összmagyarság képviselésének az ügyét, az valami másban fáradozik. Persze ezt a pénzt is fel lehetett volna okosabb dolgokra használni, ha történetesen nem költségvetési vitákra, a kevésen való marakodásra megy

el a Világszövetség nyolc esztendeje, ami a sajtóban folyamatosan világraszóló botrányként csapódott le.

III.

Aztán gond van a szervezet személyi összetételével is. Sokan azt tartják, hogy a Világszövetséget a nagyhangú középszerűség és a sunyi bürokrácia uralja, akik akarnokságukkal elidegenítették nemcsak a magyarság szellemi elitjének a jelentős részét, hanem mindazokat, akik nemzeti politikáról álmodtak, s nem kívántak meddő vitákkal: személyi és pénzügyi kérdésekkel foglalkozni.

Mások a demokrácia bajnokait, a törtető karrieristákat kárhoztatják, akik az alapszabály értelmezését, az ügyrendi kérdéseket, a szavazatok számlálását összetévesztik a természetes gondolkodással és a nemzet önmegvalósító akaratával. És csakugyan, nyolc éven át rágódva a jogszerűség különböző árnyalatain, fel sem tűnt, hogy mind kevesebb szó esett az elszakított nemzetrészek helyzetéről, feledésbe kerültek az autonómia-törekvések, nincs program, sarokba került a nemzeti színű lobogó, hadd ne soroljam tovább a visszavonulás szomorú emlékü állomásait.

Kétségtelen, hogy a testületi ülésekkel, közgyűlésekkel, konferenciáztatásokkal, a fontoskodó politikusok majmolásával a szervezet elszalasztotta azt az esélyt, hogy a nemzeti akarat és önmegvalósítás intézményévé váljon. De nem hiszem, hogy mindez pusztán személyi kérdéseken múltott volna: az okos, derék, lelkileg elköte-

lezett magyarok hiányán. Másokkal együtt jómagam is úgy gondolom, hogy maga a szervezeti struktúra az, ami rossz, s ami az érdemleges cselekvés legfőbb akadálya.

Ezért is fogalmazódott meg az igény, hogy a magyar országgyűlés hozzon törvényt a Magyarok Világszövetségéről, s a Magyar Tudományos Akadémia mintájára állítsa azt a nemzet szolgálatába. Az a tény, hogy a magyarság háromnegyed évszázada szétszórtságban él, hogy a széttépett nemzetrészek hivatalosan nem fogalmazhatják és jeleníthetik meg érdekeiket, régen szükségessé tette volna ennek a lépésnek a megtételét. Annál is inkább, mivel időközben napnál világosabbá vált, hogy a szép elképzelés, mely szerint az egypártrendszer idején létrehozott Világszövetség a demokratikus körülmények között át fog majd alakulni, dugába dőlt.

Csak találgathatjuk, hogy a Világszövetség intézményes újjászervezésére miért nem került sor. Talán azoknak van igazuk, akik szerint a meglévő intézmények nem akartak még egy „magyar ügyel” foglalkozó fórumot a hátukra. Minek a Magyarok Világszövetsége, ha ott a parlament, ott a kormány, a Határon Túli Magyarok Hivatala, ha ott vannak a kisebbségi magyar pártok, s újabban ott van a Magyar Állandó Értekezlet. Csakhogy a kormányok jönnek, mennek, s mindegyik másként viszonyul a kisebbségekhez és a nemzet ügyéhez. A kormányváltásokkal párhuzamosan pedig változik a kisebbségek érdekvédelmi politikája és a HTMH munkája is. Elvileg tehát szükség lenne egy intézményre, amely a mindenkori kormánytól és a határon túli magyarság politikai helyzetétől függetlenül

foglalkozhatna a nemzet ügyével, gyakorlatilag azonban a nemzet eme magasabb rendű egységének a megteremtésére nincs igény, mi több, úgy tűnik, mintha a magyar politikai színtér szereplői – határon kívül és belül – ellenérdekeltek lennének ebben.

Ebben az ellenérdekeltségben rejlik a Magyarok Világszövetségének a drámája. Ezért nem képes talpra állni, magára találni. Ez a magyarázata a vizsálynak, a sikertelenségnek, a pótselekvéseknek. A legvilágosabb emberfők, a nemzet legőszintébb és legelkötelezettebb hívei is egy idő után meghasonlottakká válnak, ha folyton falba ütköznek.

IV.

Sok éve húzódó, halmozódó elégedetlenséggel és csalódottsággal került sor a májusi tisztújító közgyűlésre. Sajnos, az elégedetlenség okát senki sem abban a politikai-hatalmi konstellációban kereste, amelyben a Világszövetség megújulására és komoly szerepvállalására (egyelőre) nincs elegendő mozgástér – hanem, ahogyan ez már lenni szokott, egymással kaptak hajba a különböző táborokra szakadt emberek.

Az MVSZ elnöke és elnökhelyettese közötti hatásköri viták, s a mögéjük felsorakozó érdekcsoportok acsarkodása, vádaskodása, rögeszméig mélyülő elfogultsága előre vetítette a Világszövetség szétesésének a veszélyét. De vajon nem ugyanígy foszlott, szakadozott szét a nemzet megújulását célzó minden szervezeti törekvés? Nem ugyanazok a feszültségek munkálnak

mindenütt, ahol megjelenik a szabadságvágy igénye és a magyar integrációs törekvés? Nem azért marcangolják szét egymást a magyarok, mert e téren, a rendszerváltást követően tíz évvel, még mindig helyben járásra kényszerülnek? Nem azért, mert a nagyhatalmak Európa összefércelése utáni időkre napolták el a kisebbségi kérdés rendezését? Nem azért, mert Trianont Magyarország csatlakozásának a kockáztatása nélkül máig nem lehet szóba hozni?

Vannak persze pozitív fejlemények is. Magyarország, ha kínkeservesen is, de a társadalmi felszabadulás útjára lépett, ami a határon túli magyar nemzetrészekről nem mondható el. Ők már ebben a körben, a demokrácia első lépésénél leszakadtak. A nemzet egészét illetően a helyzet egyaránt nyomorúságos határon innen és túl: ebben a vonatkozásban nemhogy a cselekvés szintjéig, de az őszinte és nyílt beszédig sem jutottunk el. Még Magyarországon sem, az elcsatolt nemzetrészek helyzetéről pedig jobb nem beszélünk.

Mindezt azért szükséges itt nyomatékosan leszögezünk, hogy azok, akik a nemzeti ellenállás lelkeségét, s annak eleven megtestesülését kérik számon a Világszövetségtől, először vessenek számot ezzel a helyzettel.

V.

A Világszövetségen belül egymásnak feszülő táborok a kedvezőtlen világpolitikai konstellációnál könnyebb és elérhetőbb ellenfelet kerestek maguknak. Az egyik és a másik oldalon állók is azt hitték, ha sikerül

háttérbe szorítaniuk a másik tábor, attól egy csapásra megváltozik minden. Az állóvíz, amelyben eddig tocsogtunk, hirtelen gyorsfolyású folyammá változik, amely széles medret vág a nemzet érdekében való cselekvéshez.

A közgyűlés közeledtével elsősorban az elnökválasztás került a figyelem középpontjába. Ki-ki saját elképzelése szerint azt remélte, hogy az új elnök személye nemcsak más arculatot kölcsönöz a Magyarok Világszövetségnek, de valami csoda folytán attól mi magunk is kicserélődünk. Akik BOROST támogatták, nagyobb kormánytámogatásra számítottak, akik viszont PATRUBÁNY mellett voksoltak, egy dinamikusabb, küzdőképesebb Világszövetséget képzeltek el maguknak.

Mint ismeretes, a negyedik forduló után (addig Boros vezetett) Patrubány hét szavazat különbséggel a Világszövetség új elnöke lett. Ezt a fordulatot az újonnan megválasztott elnökség fele nem tudta elfogadni, törvényességi és erkölcsi aggályokra hivatkozva felfüggesztették az elnökség munkájában való részvételüket. Bár törvényteleniségekre hivatkoznak, a Patrubánnyal mint elnökkel szembeforduló elnökségi tagoknak valójában az elnök személyével van baja, a vele való együttműködést nem tudják elképzelni. Azt mondják, hogy míg ők a Világszövetség megújulásában gondolkodnak, az újonnan megválasztott elnök a hatalom megszállottja.

A Patrubány-féle vezetőség azzal vág vissza, hogy a demokratikus játékszabályokat betartva szerzett mandátumot, nincs semmiféle jogalapja a bojkottnak,

s az ilyen-olyan feltételek támasztásának. A háborgás a siófoki rendkívüli küldöttgyűlést követően sem csitult. Ellenkezőleg, a heves vitákkal kísért tanácskozást követően a „tizenketteknek” – a küldöttektől kapott haladék értelmében – karácsonyig kell nyilatkozniuk arról, hogy feltétel nélkül teljesítik kötelezettségeiket, ellenkező esetben döntésüket lemondásnak tekintik. A felszólítottak viszont az áldatlan állapotokra hivatkozva több pert akasztottak az új elnök nyakába, kormánybiztos kinevezését szorgalmazzák az MVSZ élére, sőt, javasolják a szövetség felszámolását a magyar kormány részéről.

VI.

Itt tartunk. A történetek miatti keserűséggel a szíünkben, anélkül, hogy a politikai, lelki és morális katalizmán túljutottunk volna. Én alapvetően nem az elnök személyében és a szervezet személyi összetételében látom a bajok igazi forrását, bár az sem elhanyagolható probléma, hanem a kedvezőtlen társadalmi-politikai konstellációkban, a nemzeti érdekképviseletre alkalmatlan, rossz szervezeti struktúrában, a magyar nemzetstratégia hiányában, legfőképpen azonban a nemzet egészére jellemző cselekvésképtelenségben és bénaságban, és úgy gondolom, hogy a bojkott nem viszi előbbre a dolgainkat.

Bár valószínű, hogy ebben a kérdésben aligha lehet igazságot tenni. Az elmúlt tíz év során mindnyájunknak volt alkalmunk megtapasztalni, hogyan próbálták

még az általunk megálmodott és létrehozott pártok is egy idő után lemetszeni szárnyainkat, hogyan váltak a testvérháborúk színterévé s alkalmatlanná a nemzet szolgálatára. Ez tehát nem világszövetségi specialitás, hanem szervezeti életünk sajátossága. És féltő, hogy amíg a politikai, gazdasági és a társadalmi körülmények meg nem változnak, s amíg velük együtt mi magunk is meg nem változunk, bárhova nézzünk, bármibe fogjunk, bárkivel szövetezzünk, ugyanazzal a magyar pokollal találkozunk. Nemzeti létünk gondjait nem lehet a Világszövetség jelenlegi vezetősége nyakába varrni, mint ahogyan az efféle viszályok sem szolgálhatnak felmentésül számunkra.

Természetesen elég nagy baj az, ha egy hajón zendülés tör ki. Ennél azonban sokkal nagyobb baj, ha nem vesszük észre, hogy – a vezérhajó kivételével – az egész kisebbségi magyar hajóraj megfeneklett a Pannon-tengeren.

AZ ÉVEZRED BÚCSÚZTATÓJA
*A magyarság helyzete és kilátásai
a Kárpát-medencében*

A 2000. esztendő végén illő számvetést készítenünk. Nemcsak a kerek évszám miatt, hanem azért is, mert a jövő szempontjából új történelmi helyzet állt elő.

A legfontosabb fejlemény, hogy a mögöttünk maradó század szörnyű átka: a magyarellenes nagyhatalmi világpolitika megváltozott. Ma Magyarország az Európai Unióhoz történő csatlakozás első számú várományosa. Ebben a csatlakozásban Európa újraegyesítését kell látnunk, hiszen Magyarországot erőszakkal szakították ki természetes, civilizációs közegéből. Az európai család újraegyesítésével felkínált lehetőséget akár történelmi elégtételnek is tekinthetjük, hiszen azok nyitnak most ajtót előttünk, akik a második világháborút követő osztozkodásban Magyarországot a Szovjetunióknak adták, az ország területének nagy részét pedig hadizsákmányként szétszították.

A nemzet egészét illetően bizakodásra ad okot, hogy a megváltozott helyzetben nagyobb mozgástér kínálkozik a magyarság számára, és szélesebb utat lehet kitaposni a jövő felé. Az új idők szele nemcsak abban az értelemben reménykeltő, hogy Magyarország a fejlett államok uniójához fog tartozni, ismét az európai egység része lesz, hanem fontos abból a szempontból is, hogy a csatlakozás feltételeként olyan belső reformokra kényszerül, amelyek révén a magyarság sokkal erősebb, hatékonyabb, gazdagabb, demokratikusabb

társadalomban fog élni, mint amilyenben élni kényyszerült eddig.

A nagyhatalmak azonban nemcsak Magyarországot szakították ki erőszakkal Európából, hanem azon részeit is, amelyeket Trianonban elcsatoltak tőle. A magyar nemzet egyharmada Európából kirekesztetten, szabadságától megfosztott állapotban, más népek kiszolgáltattjaként lépi át a harmadik évezred küszöbét.

A határon túli nemzetrészek – amelyek a háború utáni rossz osztozkodás levét máig isszák – helyzetét nehezíti, hogy változatlanul erős magyarellenesség jellemzi a többségi népeket, akik még mindig nem fogták fel, hogy a gyarmatosítás kora lejárt, s hogy az új Európában nem lehet elnyomatásban, hadifogságban tartani más népeket. Mivel a Magyarországgal határos országok számára sincs más út, mint az európai uniós csatlakozásra való felkészülés, a kisebbségek elnyomásának előbb-utóbb véget kell vetniük, hacsak nem akarnak a schengeni függönyön kívül rekedni. Ilyen értelemben némi fény dereng számunkra is az alagút végén.

Erre a fényre igen nagy szükségünk van, mert miközben az elmúlt tíz év alatt nagyot fordult a világ, a határon túli magyarság helyzete érdemben semmit sem változott. Jórészt saját hibánkból, mert nem ismertük fel a történelem adta lehetőségeket, s nem tudtunk élni velük. Elmulasztottuk például, hogy nyolcvanévi elnyomatás után a magyar sérelmekről visszhangozzék a világ, s ugyanakkor határozottan és következetesen kérjük a magyar kisebbségek helyzetének rendezését. A nemzetközi közösség figyelmének a felhívása helyett

kisebbségi pártokat hoztunk létre, abban a reményben, hogy azokkal fogjuk majd alakítani jövőnket. Súlytalanú váló pártjainkkal, sajnos sohasem kerülhattunk alkupozícióba, létszámunknál fogva nem tudtunk anynyi képviselőt a parlamentbe juttatni, hogy azokat a többség le ne szavazza.

Az etnikai pártokon alapuló kisebbségpolitika a magyar érdekek képviselésére alkalmatlannak bizonyult, arra viszont balszerencsénkre jó volt, hogy sorra törvényesítette azokat a lépéseket, amelyeket a románok, szerbek, szlovákok, ukránok a magyar nemzetrészek terhére és ellenére elkövettek az elmúlt tíz év folyamán. Mi több, az a körülmény, hogy a kisebbségi pártok nemcsak részt vettek a választásokon, hanem itt-ott díszletként kormányzati felelősséget is vállaltak, azzal a következménnyel járt, hogy teljes egészében elvonta a nagyhatalmak figyelmét a magyar kisebbségek problémáiról.

Ennek következtében az a fonák helyzet állt elő, hogy etnikai pártjainkkal szinte a magunk sorsát nehezítjük, és a többségi nép érdekeit segítjük, hiszen azok nekünk köszönhetően színlelhetnek demokráciát és egyenlőséget a világ előtt, miközben jogfosztott helyzetben tartanak bennünket.

Úgy tűnik, hogy a nemzeti közösségi érdekképviselés csődjével nem vagyunk képesek szembe nézni, hiszen az ezredfordulón ez a problémakör az, amit talán a legnagyobb hallgatás övez. Ugyanakkor nem vitás, hogy a magyar közösségi érdekképviselést más alapokra kell helyezni, és sokkal határozottabbá kell tenni, ezen a téren azonban egyelőre nincs semmilyen

elmozdulás. Elgondolás se nagyon. Könnyen lehetséges, hogy nemzetközi segítség vagy beavatkozás nélkül ez a helyzet nem is fog megváltozni. Jelentős lépésnek ígérkezik viszont a nemzeti integráció felé a határon túli magyarokról szóló törvénnyel kapcsolatos kezdeményezés, amely nemcsak papírforma szerint igazolja a magyar nemzet egységét és oszthatatlanságát, hanem lehetővé teszi az anyaországgal való kapcsolattartást is azok számára, akiket a schengeni vízumkényszerrel kirekesztenek Európából.

A XX. század utolsó évtizedében előre nem látható nagy történelmi változások történtek: a Szovjetunió és az egykori kommunista birodalom szétesése, a német nép újraegyesítése, a balkáni államok függetlenné válása, Csehszlovákia megszűnése, a balti államok függetlenségének a visszanyerése és a természetes, civilizációs közegéből kiszakított Magyarország visszatérése Európa politikai és gazdasági szövetségébe. A XXI. században, a magyar államalapítás második évezredében minden reményünk megvan arra, hogy az új idők szellemével összhangban, a kisebb-nagyobb gazdasági erőközpontok versenyében, az egyetemes európai béke és igazság, a tisztesség és a nemzetközi jog normáinak megfelelően a nemzet egészének a sorsa is rendeződik.

A KISEBBSÉGI ÖNSZERVEZŐDÉS ESÉLYEI⁵

I.

Hosszú idő után a magyarság szempontjából új történelmi helyzet állt elő. A magyarellenes nagyhatalmi világpolitika megváltozott, és ma Magyarország az Európai Unióhoz történő csatlakozás egyik legesélyesebb várományosa. Azok nyitnak ajtót előtte, akik az első és második világháborút követő osztozkodásban Magyarországot feldarabolták, és az ország területének nagy részét hadizsákmányként szétosztották.

Ez a körülmény a nemzet egészét illetően bizakodásra ad okot, annak ellenére, hogy a csatlakozás idejét, módját, feltételeit, s főként a múlt hibáinak jóvátételét illetően, sokféle kétség gyötör bennünket. A megváltozott helyzetben mindenképpen nagyobb mozgáster kínálkozik a magyarság számára, s minden remény megvan arra, hogy Magyarország hatékony, fejlődőképes, demokratikus társadalommá váljék.

II.

A nagyhatalmak azonban nemcsak Magyarországot szakították ki erőszakkal Európából, hanem azon részeit is, amelyeket Trianonban elcsatoltak tőle. A magyar

5 Az előadás a *Magyar élet a XXI. században (A világ magyarságának tanácskozása Szárszó szellemében)* című konferencián hangzott el, amelyet 2002. március 16–18. között a Budapesti Kongresszusi Központban tartottak.

nemzet egyharmada Európából kirekesztetten, szabadságától megfosztottan él, és ez a helyzet belátható időn belül nem is fog megváltozni. Ugyanakkor változatlanul erős magyarellenesség jellemzi a többségi népeket, amelyek még mindig nem fogták fel, hogy a harmadik évezred Európájában nem lehet elnyomatásban tartani más népeket, hacsak nem akarnak a schengeni függönyön kívül rekedni. Ilyen értelemben némi fény dereng számunkra is az alagút végén. Erre a fényre igen nagy szükségünk van, mert bár szép szólamokból nincs hiány, a valós helyzet lesújtó és kétségbeejtő.

A délvidéki magyarság szellemi-kulturális élete például gyarmatosított állapotokat tükröz: a közoktatásból, tájékoztatásból, politikából, az intézményekből teljes egészében hiányzik a keresztény értékrend és a magyar szellemiség. Idegen érdekek, szándékok, törekvések hatása alatt állnak pártjaink, intézményeink, amelyek nem képesek nemzeti érdekeinket megjeleníteni és eredményesen képviselni sem a többségi nép, sem az anyaország, sem pedig a nemzetközi tényezők felé.

Az elmúlt évtizedben nagyot fordult a világ, sajnos mi hamar állóvízbe kerültünk. Ennek folytán növekvő mértékben pusztult, szegényedett el és vándorolt ki a Vajdaság magyar lakossága.

A határon túli magyarság helyzetével kapcsolatban általában a kisebbségi jogok és a nyelvi egyenjogúság hiányát szoktuk hiányolni és szóvá tenni, holott a leg súlyosabb problémák nem annyira jogi, mint amennyire szellemi és mentális természetűek. A legfőbb bajunk a nemzeti léttel kapcsolatos általános értékzavar,

a megrendült magyar öntudat, amely nehezíti a közös fellépést és cselekvésvállalást.

Az elmúlt nyolcvan esztendőben a szellemi-kulturális elnyomás, a magyar szellemiség és a nemzettudat módszeres háttérbe szorítása megtette magáét. Sajnos, e téren vannak újabb keletű keserű tapasztalataink is, az alábbiakban ezekről szeretnék néhány szót ejteni.

III.

A nemzettudat zavarai ellenére a kelet-európai fordulat idején a magyarság minden utódállamban késelelem nélkül kihasználta a történelem adta lehetőséget, hozzáfogott társadalmi hálózatának kiépítéséhez, létrehozta politikai érdekszervezeteit, és követeléseivel megjelent a hazai és a nemzetközi politikai színtéren. Kezdetben Magyarországról és a nyugati magyarság részéről sok társadalmi és egyéni biztatást és segítséget kaptak, amelynek köszönhetően erősödött önbizalmuk és társadalmi pozíciójuk.

A kezdeti lendület azonban hamar megtört, és a kisebbségek mélyebb letargiába zuhantak, mint voltak azelőtt. A hivatalos Magyarország kezdetben csakugyan támogatta a határon túli magyarok politikai önszerveződését, később azonban biztatás és segítség helyett inkább gáncsolta őket. Ahelyett, hogy a magyar diplomácia felkarolta volna a spontán és elemi erővel jelentkező kisebbségi autonómiatörekvéseket, cserbenhagyta az elcsatolt nemzetrészeket, mi több, tiltakozásuk ellenére államszerződéseket kötött a fejük fölött. Az eredmény nem

maradt el. A kisebbségek visszakoyni kényszerültek, ami a többségi népek keményebb fellépését eredményezte.

A magyarázkodás ismeretes. Magyarország csatlakozása érdekében biztosítani kell „a térség stabilitását”, amelyet állítólag a magyar autonómiatörekvések veszélyeztetnek. Mit sem számít, hogy a valóságban fordított a helyzet: a térség stabilitásának legfőbb akadálya a kisebbségi kérdés rendezetlensége, a tartós megoldást pedig – jobb híján – az autonómiák biztosítása jelentené.

Meggyőződésem, hogy a magyar diplomácia konstruktív javaslatokkal is elő tudott volna állni. Az autonómiatörekvések felkarolása révén új Közép-Európa-politika jöhetett volna létre, amelynek eredményeként a magyar nemzetrészek ígértesebb jövő elé néznének. A magyar kormány azonban az államszerződésekkel sietett a rabtartó népeket megnyugtatni, a magyar kisebbségek mozgásterét pedig szűk keretek közé szorítani.

Ma már aligha lehet kétséges bárki számára, hogy az államszerződésekkel bakot löttünk, egy konstruktív nemzetpolitikával viszont a csatlakozást illetően nem kockáztatottunk volna semmit. Ennek a történelmi tévedésnek a következtében a kisebbségek pácba kerültek.

És miközben lassan pácolódunk, arról ábrándozunk, hogy majd egyszer, ha Magyarország és a környező országok is mind csatlakoznak a közös Európához, megvalósul a nemzet álma: újra egységes lesz a magyarság. Sajnos, ez a kivárára alapozó politika elvette értelmét a kisebbségi küzdelemnek, helytállásnak és önszerveződésnek.

A Horn-kormány álláspontjában nem nagyon nyilatkozott meg a nemzet veszélyeztetett részének az őszinte féltése és támogatási készsége. De a hivatalos Magyarországtól ma sem telik többre, mint amennyit a szomszéd államok politikai viszonyai békekességben megengednek.

Ezt a keserű pirulát a magyar kormány úgy próbálja a kisebbségek torkán lenyomni, hogy kijelenti: csak a „legitim” szervezetek által megfogalmazott törekvéseket hajlandó támogatni. Ami szépen hangzik, csakhogy miféle előremutató kisebbségi igényeket fogalmazhatnak meg azok a legitim vezetők, akik legitimitásukat az adott körülmények miatt éppen a nemzeti érdek feladásának köszönhetik?

IV.

Bennünket is terhelnek tévedések, mulasztások. Nyolcvanévi elnyomatás után elmulasztottuk felhívni a világ figyelmét a rajtunk esett sérelmekre, s gyakorlatilag semmit sem tettünk annak érdekében, hogy a helyzetünk rendeződjön. Egy valamit tettünk: pártokat hoztunk létre, amelyekkel viszont célt tévesztettünk. A kisebbségi pártok létrehozásával ugyanis többet veszítettünk, mint nyertünk.

A kisebbségek számarányuknál fogva soha nem képesek annyi képviselőt a parlamentbe juttatni, amennyit a többség vígan le ne szavazna. Ennek az egyoldalú parlamenti játéknak köszönhetően a többségi népek demokráciát színlelhetnek a világ előtt, miközben jogfosztott

helyzetben tartanak bennünket. Etnikai pártjainkkal voltaképpen mi magunk legitimáljuk a kisebbségellenes döntéseket. A helyzeten az sem változtat, ha a kisebbségi pártok kormányzati szerephez jutnak. A dolgok lényegét tekintve ez sem több díszletnél, amely még inkább eltereli a nemzetközi közvélemény figyelmét a magyarság megoldatlan kérdéseiről.

Úgy tűnik, hogy egyelőre senki sem akar a kisebbségi pártok csődjével szembenézni. Pedig az elmúlt tíz év tapasztalatai alapján nem kérdéses, hogy álságos kirakat az egész, és ezen az úton haladva az örök vesztes pozíciójára vagyunk ítélve.

Kisebbségi pártjaink ugyanakkor jelentős kárt okoznak nemzeti közösségeinknek, amennyiben felesleges konfliktusokat gerjesztenek, és fékezik a társadalmi önszerveződést. A nemzetrészek megmaradásához és erősödéséhez az atomizálódott kisebbségi társadalmak integrálására, érdekegyeztető, koordináló, szolgáltató szervezeti struktúra kialakítására, az együttműködés erősítésére, kölcsönös segítségnyújtásra van legnagyobb szükség, ami nem a hatalom területe. Közösségszervezés, az intézményhálózat kiépítése, a magyarságtudat erősítése, szellemi kisugárzó központok létrehozása helyett túldimenzionáltuk a pártok szerepét, olyannyira, hogy azok szinte diktatórikus jelleget öltenek.

V.

Ennek a helyzetnek a kialakulásához más is hozzájárult, amelyről sajnálatos módon szintén kevés szó esik. Tudnunk kell, hogy amíg Magyarországon háromszor cserélődött a politikai hatalom az elmúlt tíz év alatt, a határon túli nemzetrészek esetében nem került sor semmiféle hatalomváltásra, ugyanaz a struktúra tartja kezében a hatalmat, amelyik a diktatúra kiszolgálója és hasznélvezője volt. Csak a frazeológia változott.

A többpártrendszer kialakulása idején, miután a többségi népek létrehozták nacionalista pártjaikat, az egykori magyar káderek hoppon maradtak, ezért megkaparintották a kisebbségi szervezeteket maguknak. Természetesen nem a kisebbségek sanyarú sorsa indította meg őket, hanem megpróbálták visszakerülni a hatalomba, és ehhez a nagy sebbel-lobbal párttá alakított magyar érdekszervezetek jó háttalónak bizonyultak.

A hiteles emberek, akik a határon túli magyarságot talpra állították, hamarosan a politikai élet peremére szorultak, amiben döntő szerepe volt az 1994-es magyarországi választásoknak. Az, hogy a Horn-kormány idején, a nemzeti szellem képviselőire nehéz idők jártak, magától értetődő. Kevésbé érthető viszont, hogy a Fidesz-kormány gyakorlatilag átvette a Horn-kormány határon túli klientúráját. Hogyan lehetséges, hogy ugyanazok a politikai erők, amelyek Magyarországon a nemzeti oldalnak és a polgári kormánynak kérérelhetetlen politikai ellenfelei, a határon túli magyarság esetében megbízható szövetségesek? Ki érti ezt?

Ha Magyarországon és a térség más országaiban az új idők új embereket kívánnak, miért ne lenne ez természetes igény a határon túli magyarság részéről is? Miért kell Magyarországról rájuk kényszeríteni a kommunista diktatúra egykori haszonélvezőit? Sajnos, erre is van példa.

Noha állóvízbe kerültünk, azért egyes személyek és pártjaik felett nálunk is eljárt az idő. A délvidéki magyarság régen megszabadult volna egyes rossz emlékű pártvezérektől, ha a magyar kormány nem állna tüntetően mögöttük, és pártjaikat, amelyek csak papíron léteznek, nem tartaná folyamatosan „lélegeztetőgépen”. Mindenki értetlenül áll e rejtély előtt. Miért kell a határon túli magyarság nyakába varrni Budapestről valakit, aki bizalmukat nem élvezzi?

VI.

Vannak a kisebbségi önszerveződésnek más, Pesthez kötődő művi akadályai is.

Tekintet nélkül arra, hogy a nemzeteszme kiszorult a kisebbségpolitikából, és a kisebbségeket felügyelő pártok nyomasztó teherként nehezednek a felmorzsolódó kisebbségi társadalomra, ahelyett, hogy a határon túli magyarság vonatkozásában a közösség-szervezésre, a nemzettudat erősítésére, az intézményhálózat kiépítésére, a civil társadalom támogatására helyeződött volna át a hangsúly, a magyar kormány továbbra is a nemzeti önfeladás útjára szorult vagy szorított kisebbségi pártokat favorizálja. Ennek ékes példája a MÁÉRT, amelyből teljes egészében kimaradtak az egyházak, a

civil szervezetek, jeles közéleti személyiségek, amelyek, illetve akik a pártoknál sokkal fontosabb szerepet játszanak a kisebbségek életében.

Az arab világ több százmillió dollárt fordít Kelet-Jeruzsálemben az arab ideológia és az iszlám szellemiség fenntartására, hogy csökkentse Izrael befolyását. Vajon mennyit kellene áldozni a határon túli magyarság szellemiségének fenntartására, hogy ellensúlyozni lehessen a többségi népek nyolcvan éve tartó szellemi terrorját?

Egyes hírforrások szerint a határon túli magyarok támogatására létrehozott Illyés Közalapítvány fenntartásának tíz esztendeje alatt négy és fél milliárd költségvetési forintot osztott ki a határon túli magyarság körében. Ennek tetemes része a kisebbségi pártkasszába került, más része a szomszédos országok költségvetését tehermentesítette.

Lehetséges, hogy a támogatással kapcsolatosan készültek hatékonysági vizsgálatok, nekem nincs tudomásom róluk. Azt viszont tudom, hogy az őszinte beszéd már nagyon hiányzik, ezért hadd mondjam itt el, hogy a nekünk nyújtott támogatás a jelen formájában nem szolgálja közösségi érdekeinket.

A magyar költségvetés és a közalapítványi struktúrák révén a határon túli magyarság folyamatos támogatásban részesül. Bár nem nagy összegről van szó, egy átgondolt támogatási program keretében elegendő lett volna a közösségben való gondolkodáshoz, szükséges szemléletváltáshoz, vagy ha úgy tetszik, a magyar autonómia alapjainak a lerakásához. A magyar kormány

azonban a szociális, karitatív jellegű támogatás mellett döntött, amelyre valóban nagy szükség van, de azt gondolom, hogy nem a magyar szellemiség erősítésének a rovására.

Mellesleg a szociális jellegű támogatás sem annyira a kisebbségi magyarok érdekeit, mint inkább a szomszédos államok javát szolgálja. Miért kell például a magyar adófizetők pénzét más államok tulajdonát képező épületek felújítási és karbantartási költségeire fordítani? Miért kell olyan pártokat, szervezeteket, újságokat, programokat támogatni vele, amelyek támogatása más országok költségvetésébe tartozik? Milyen támogatási politika az, amelybe a cserepezéstől a kútfúrásig, műszerek vásárlásától az utak javításáig, autók adományozásától a csatornázási munkálatokig minden belefér?

Ami viszont nem várható el a szomszédos országok nacionalista kormányaitól, hogy erősítsék a magyar nemzettudatot, javítsák a kisebbségi közösségek szervezettségét, hatékonyabbá tegyék érdekvédelmét, arra – nemzeti közösségünk szervezetlenségéből és siralmas tudatállapotából ítélve – az anyaországi támogatásból nem sok jutott.

A szociális jellegű támogatás más anomáliákat is szült. Hamis reményeket ébresztett az elszegényedett kisebbségiekben, akik nyomorúságukban nem politikai védőhatalomnak, hanem egyszerű fejőstehénnek tekintik Magyarországot. Ami aztán oda vezet, hogy sokkal több időt és energiát fecsérelnek el hiábavaló pályázgatásra, mint saját nemzeti közösségük sorsával való foglalkozásra. A hamis reményeket keltő pályázatokkal

ugyanakkor Canossa-járásra kényszerülnek azok is, akik esetleg hasznára lehetnének közösségüknek.

Tudom, hogy a támogatás terén nehéz igazságot tenni, az eredményesség szempontjából azonban mindenképpen célszerű lenne az eddigi gyakorlatot felülvizsgálni. Nemcsak azért, hogy a magyar adófizetők pénze ne a szomszéd államok kasszájába guruljon, hanem azért is, hogy a magyar nemzetrészek megmaradásán fáradozók dolgát ne nehezítsék Magyarországról olyan személyek támogatásával, akiknek – hogy finoman fogalmazzunk – a magyarságtudat sosem volt erős oldaluk.

VII.

Csak azok a népek tudnak megmaradni, amelyek célokat tűznek ki maguk elé. A határon túli magyarságnak ez idő tájt nincs bevallható közös célja. A kormányzati szerepvállalás miatti általános öröm és megelégedettség ellenére politikai téren kicsúszott a talaj a lába alól, a többségi népek ellenében nincs esélye a kisebbségpolitikának. Ennek ellenére a magyar kisebbségek helyzete a korábbiakhoz képest alapvetően megváltozott. Ha nyolcvan esztendő nem volt rá elegendő, az új történelmi széljárásban az utódállamoknak már nem lesz rá idejük, hogy a hadizsákmányként kapott magyar területeket saját arcukra formálják, homogenizálják. Ellenkezőleg: Magyarország presztízisének erősödésével és saját pozícióik gyengülésével napról napra újabb és újabb engedményre kényszerülnek.

A XXI. században, a magyar államalapítás második évezredében minden reményünk megvan arra, hogy az új idők szellemével összhangban, a kisebb-nagyobb gazdasági erőközpontok versenyében, az egyetemes európai béke és igazság, a tisztesség és a nemzetközi jog normáinak megfelelően a nemzet egészének a sorsa is rendeződik. A kérdés csupán az, hogy ki tudjuk-e várni a dolgok végét. A szétzüllesztett, előregedett, elszegényedett, a folyamatos kivándorlás miatt hatalmas embervesztésért szenvedett magyarságban van-e elegendő erő ehhez?

Többször elmondtam, újra elmondom: a legfőbb bajunk szellemi, lelki természetű, a többi csak folyománya ennek. Hiányzik az önbecsülés, hiányzik az a szellemisség, amely egy akaratúvá tenné a nemzetet a közös érdekekben. Fokozottan áll ez az elcsatolt nemzetrészekre, amelyeket megfosztottak autentikus szellemi vezetőitől.

Tekintettel arra, hogy még mindig az árulókat illeti jutalom, érthetően nagy a zavarodottság az emberek fejében. Bizakodva várjuk a választásokat, és reméljük, hogy olyan kormány lesz Magyarországnak, amely képes megkülönböztetni az ocsút a búzától. Önmagában véve már ez is nagy segítséget jelentene számunkra, a többi már csak ráadás lenne.

MI FÁN TEREM A NEMZETSTRATÉGIA?

Tizenöt éve egyfolytában a Kárpát-medencei magyarság helyzetéről beszélünk. A nemzet megújulásával foglalkozó konferenciáknak, politikai programoknak, megnyilatkozásoknak se szeri, se száma. Ennek ellenére a magyarságnak máig nincs nemzetstratégiája. Magyarországnak nincs világos víziója a határon túli magyarságra vonatkozóan, de az egyes nemzetrészeknek sincs konszenzuson alapuló, tudatosan vállalt jövőképük, amely bizakodóvá tehetné őket a jövő vonatkozásában. Ön sokat foglalkozott ezzel a kérdéskörrel, könyvei és publikációi hézagpótlóak. Nevéhez fűződik a „történelmi” VMDK programjának elkészítése, részt vett a VMSZ koncepciójának a megírásában. 1992-ben kidolgozta a sokak szerint mindmáig legjobb, háromszintű autonómiatervezetet. Több éven át tagja, majd elnöke volt az MVSZ stratégiai bizottságának. Az Ön által alapított és vezetett Széchenyi Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet programjában kiemelt helyet foglal el a jövőkép kimunkálása. Stratégiai Füzetek néven könyvsorozatot szerkeszt és ad ki. Az erőfeszítések ellenére úgy látom, hogy egyelőre nem beszélhetünk fordulatról vagy áttörésről. A neheze, a szervező-, tudatosító-, nevelő- és tájékoztatómunka még hátra van. Ha visszatekint az elmúlt tizenöt esztendőre, lát-e reményt a sokak által hiányolt nemzetstratégia kidolgozására? Meddig jutottunk a stratégiaalkotás folyamatában? Milyen szerepet kap ebben a területi autonómia? Képesek leszünk-e ennek a megvalósítására? Egyáltalán, van-e a jövőre vonatkozó terveknek valamilyen alapjuk és foganatjuk?

– Sok fenntartással és kétellyel, de hiszek abban, hogy emberileg képesek vagyunk a társadalmi folyamatokat áttekinteni, a múlt tanulságait levonni, a trendeket végiggondolni, helyzetünkről és jövőnkről érdemben gondolkodni. Az efféle szellemi vállalkozások visszhangjával, azok gyakorlati megvalósíthatóságával kapcsolatban azonban egyáltalán nincsenek illúzióim. Ezért a nemzeti stratégia kérdéséhez eleve úgy kell hozzáállnunk, hogy két vagy több jövőképet kell megfogalmaznunk és egymással szembeállítanunk. Lehetséges, sőt biztosra vehető, hogy ezek közül egyiknek a megvalósítására sem kerül sor. De ez esetben sem felesleges és hiábavaló helyzetünk átgondolása és a jövőre vonatkozó tervek megfogalmazása. Ahogyan nem felesleges és hiábavaló a miénktől teljesen eltérő koncepciók körvonalazása, a jövő más alternatív lehetőségeire való felkészülés sem. Ez jelenti helyzetünk közös továbbgondolásának, a jövő befolyásolásának az alapját. Egyébként ezt tesszük saját egyéni életünk során is. Távlatos terveket szövögetünk, miközben napról napra kell építkeznünk, hiszen néha egyik percről a másikra összeomlik minden.

– **Kezdjük akkor talán az egyéni életszervezéssel...**

– Minden embernek van valamilyen elképzelése a saját életéről, tervez vele valamit, legalábbis néha megpróbálja rendbe rakni. Ezek az elképzelések nem mindig átgondoltak, többnyire alkalomhoz kötődnek, ötletszerűek, ellentmondásosak, nem is nagyon lehet életstratégiának nevezni őket.

A személyiség fejlődésének természetes velejárója, hogy ki-ki saját esze szerint szervezi életét, a maga feje

után próbál járni. Az állatoknál és a növényeknél ez nem így van: életük a legapróbb részletekig a génjeikbe van írva, öröklés által meghatározott program szerint élnek. Az emberi élet viszont – bizonyos korlátok között – szabadon alakítható. Nincs előre megszabva, nincs a génjeinkbe írva, hogy mi fog velünk történni. Egyéni életutunk nem fogható fel programnak, sorsnak, ami végzettszerűen – lépésről lépésre – beteljesül rajtunk.

Nagyon fontos tisztán látnunk ezt az élővilágon belüli különbséget, amely a tudattal és szabad akarattal függ össze. A tudat megjelenése az ember döntési szabadsága révén nyitottá, rugalmassá, szabadon alakíthatóvá tette az ember életét, ami ugyanakkor roppant érzékeny, labilis, sebezhető „gépezetté” vált ettől.

Az egyén döntési szabadságának ugyanis megvannak a maga korlátai. Két oldalról is. Egyfelől, bár tudattal rendelkezünk, szervezetünk alapvetően a természet biológiai mérnöki munkájának az eredménye, ami azt jelenti, hogy életutunk fő állomásai a természet törvényei szerint alakulnak. Másfelől az adott társadalmi életkörülmények is szigorú korlátozó tényezőt jelentenek, amelyeket akár az ember második természetének is tekinthetünk. A mindenkori társadalmi környezet olyan erős befolyást gyakorol személyiségünk fejlődésére, hogy sikeres szocializáció esetén a velünk szemben támasztott külső követelményeket belső meggyőződésünként, lelkiismeretünként, a döntéseinket befolyásoló belső törvényként éljük meg.

Egyéni életünk tehát három tényező bonyolult kölcsönhatásának, az örökletes természeti adottságaink-

nak, a társadalmi-környezeti hatásoknak és személyes döntéseink eredményeként szerveződik. A három tényező bonyolult kölcsönhatásai miatt minden életút nagy drámai teljesítmény, amelynek megértése és megmagyarázása a pszichológia megvalósulatlan álma mindmáig.

– A dráma szó a színházat juttatja az ember eszébe. Shakespeare szerint is színház az egész világ. Értelmezhető-e az egyéni életút afféle szerepként?

– Igen. Mindannyian hajlunk arra, hogy életünk eseményeit egy nagy színjáték jeleneteiként fogjuk fel és értelmezzük, amely a siker vagy a bukás felé tart. Korunk lelkületének megfelelően, bármiként is alakul a sorsunk, azt többnyire tragédiának tartjuk, ritkán éljük meg vígjátéknak, jóllehet nézőpont kérdése az egész. Az „életdráma” feszültségét az adja meg, hogy hitünk szerint személyiségünk az egész életen át egy és ugyanaz marad, miközben megváltoznak a körülményeink, és testileg-lelkileg mi magunk is többször kicserélődünk.

A másik feszültségforrás abból származik, hogy személyes életünkben értelemszerűen mi vagyunk a dráma hőse és középpontja, saját személyiségünk körül forog a világ minden történése, a valóságban azonban mindannyian múltó epizódszerepet játszunk mások életében. Individualista szemléletünknel fogva akkor tartjuk magunkat sikeresnek, eredményesnek, boldognak, ha mások ellenében érvényt tudunk szerezni saját akaratunknak. Csakhogy ezzel mások is így vannak, ezért megannyi szándék keresztezi egymást, az

egymásnak feszülő sokféle akarat hálójában vergődve végül mindannyian úgy érezzük, hogy az egész világ összeesküdött ellenünk.

Általában magunk is nehezítjük saját helyzetünket, mert nem mindig hallgatunk a saját józan eszünkre sem. Ha hallgatnánk rá, boldogabban és legalább tíz évvel tovább élnénk, gondoljunk csak a szenvedélybetegségekre és más önpusztító és önkárosító magatartásformákra. Ahelyett, hogy alaposan átgondolnánk helyzetünket, és ahhoz igazítanánk önérvényesítési törekvéseinket, néha tudattalan vágyaink, zavaros érzéseink, ösztöneink, affektív reakcióink irányítják cselekvéseinket.

– Ez így csakugyan kész dráma. De az ember tudatára apellálva, vajon van-e bennünk olyan, egész életre szóló, személyiségünk által megvalósítandó érték, amely mindhalálíg értelmet és célt adhat életünknek, amely személyiségünket összefogva a küzdelemhez erőt ad és irányít mutat?

– Az ilyen, az élet értelmére vonatkozó személyes végső kérdésekkel ritkán foglalkozunk. Rendszerint akkor szembesülünk velük, ha életünkkel kritikus fordulópontra jutunk: hivatást választunk, megházasodunk, baleset ér bennünket, munka nélkül maradunk, megbetegszünk, elveszítjük hozzátartozónkat stb. Ilyenkor a felmerült egzisztenciális kérdésekre egyértelmű választ kell adnunk, személyiségünk által képviselt vagy megvalósítandó értéket kell találnunk, amely aztán minden további problémánk megoldásában eligazítási pontot jelent számunkra. A tapasztalat azt mutatja, hogy e téren elég nagy a bizonytalanság. Az emberek nincsenek

mindig tisztában vele, hogy maga az élet a legfőbb érték, ami semmi máshoz nem fogható.

– **Miért látják mégis sokan értelmetlennek az életüket?**

– A könnyű és sikeres élet illúziója miatt, amelyet a média sugall. Az élet nem mindig állja a versenyt azaz a virtuális valósággal, amellyel a showműsorokban találkozhatunk. Ebből azonban téves azt a következtetést levonnunk, hogy saját életünk értelmetlen volna, hiszen az ember sem természeti, sem társadalmi meghatározottságainál fogva egyáltalán nem könnyű, sikeres és léha életre teremtett. Az élet értelme nem hangulat, nem érzelmek, hanem feladat és hit kérdése. Az életünknek mi magunk adunk értelmet azáltal, hogy értelmes feladatokat tűzünk ki magunk elé. Ezzel semmiképpen sem áll szándékomban a közérzet problémakörét lebecsülni, hiszen a modern társadalmakban ez az emberi szenvedés egyik legfőbb forrása. Gondoljunk csak a depresszióra, neurózisra, drogra, dohányzásra, alkoholizmusra. Ezek a tünetek már tartós frusztrációra utalnak, az életszervezés kisiklásainak, a várható kudarcnak a jelei.

– **Ezek a tünetek több millió embert érintenek, afféle népbetegségnek tekinthetők. A tömeges méretük mivel magyarázható?**

– CARL JUNG szerint az életünket két esetben hibáztatjuk el: ha döntéseink során nem vesszük figyelembe a természet biológiai törvényeit, vagy ha hűtlenül viszonyulunk saját belső törvényeinkhez. Az előbbi esetben megbetegszünk, az utóbbi esetben meghasonlik a személyiségünk.

Abból a gazdag tapasztalatból és ismeretanyagból, amelyet az emberiség a történelme során felhalmozott, s amely a különböző nyelvi kultúrákban öröklődik generációról generációra, a szülők, nevelők, felnőttek közvetítése révén csak nagyon kevés jut el hozzánk, konkrét egyedekhez. Még kevesebb érték válik úgy a sajátunkká, hogy aszerint koherens módon tudnánk élni egész életünk során. A világ egyik legnagyobb titka, hogyan sikerül az embernek a mindenkori társadalmi kihívásokat és a természetéből adódó belső (biológiai és lelki) folyamatokat összhangba hozni, a szervezet, a környezet és személyiség működési egyensúlyát, harmóniáját folyamatosan fenntartani.

Erről a folyamatról annyit tudunk, hogy ennek szabályozásban nem mindig a tudatos tevékenység a vezető szerep. A tudatos életszervezés gyakran az ösztönös szabályozás mögé szorul. Néha talán még ösztönös szabályozásról sem beszélhetünk, egyszerűen csak sodródunk az árral. Nem mi szervezzük az életünket, hanem az megesik velünk. Tudatos, tetteinek kockázatával tisztában levő, annak következményeit vállaló, következetes értékalapú cselekvési stratégiáról mindenestre csak elvétve beszélhetünk.

– Az egyéni életszervezés elég bonyolult dolognak látszik. Lehetséges, hogy életünk és magatartásunk rejtett mozgatórugóinak a tisztázása érdekében olykor mindannyian pszichológiai vizsgálatra szorulnánk?

– Az önismeret elmélyítésének és vele együtt a sikeres életstratégia kialakításának mindennapi, magától értendő formája a másik emberrel: szülővel, házastárral,

baráttal, egy szakemberrel való meghitt beszélgetés. De megfelelő partnerek nélkül is ezt tesszük: önmagunkban, önmagunkkal vagy egy képzeletbeli személlyel beszélgetünk. Én-azonosságunk megőrzése, a körülményekhez való igazodásunk, szüntelen újjáalakulásunk folyamatos belső beszéd, szüntelen értékelő munka eredménye. Ennek kényszere alól nem nagyon tudunk kitérni.

- Úgy tűnik, hogy ez a belső monológ nem mindig jár eredménnyel, és megfelelő partnerre sem sikerül mindig szert tenni. Ön sokat foglalkozott az öngyilkosság jelenségével.

- Harminc éve foglalkozom vele. Nem csak az öngyilkossággal, hiszen az öngyilkosság csak a jéghegy csúcsa. Az önpusztítás szélsőséges formájának vizsgálata elvezetett az önkárosító magatartásformákkal való foglalkozáshoz, majd a társadalompatológias jelenségek vizsgálatához, azon belül a kisebbségi komplexusok körüljárásához, majd általában a magyarság mentálhigiénés állapotának kutatásához.

- És mire jutott vizsgálódásai alapján?

- Meglátásom szerint lelki nyomorúságunk oka a magyar társadalom rossz mentálhigiénés állapotával magyarázható. Baj van azzal a kultúrával, amelyben élünk és szocializálódunk. Pontosabban bizonyos kulturális kódokkal van baj, amelyek megnehezítik az értelmező munkát, énképünk belső kimunkálását. Élettörténetünknek, illetve annak, ahogyan azt megpróbáljuk magunkban értelmezni, hiányzik a belső koherenciája.

Nem arról van szó, hogy az interpretáció téves-e vagy helytálló, vagyis hogy mennyire felel meg a valóságnak az, amit magunkról és másokról gondolunk. Az a probléma, hogy valamiért eleve „hibás” énképünk és élettörténetünk kimunkálása. Ennek a működészavarnak az oka nem organikus eredetű, nem az agyunkkal, az idegpályákkal van baj, hanem azzal a kulturális termékkel, amit a személyiség fejlődése során az ön-építkezéshez felhasználunk. A számítógépet hasonlatul véve azt mondhatnánk, hogy az önépítkezéshez és önelemzéshez felhasznált kulturális program tele van vírussal. Olyan vírusokkal, amelyek – miután akadálytalanul bejutnak a tudatunkba – zsákutcákba terelik gondolkodásunkat, amelyekhez rossz, nyomasztó életérzések társulnak.

– **Az öngyilkossággal kapcsolatban gyakran hallani, hogy pillanatnyi rövidzárlat az oka.**

– Egyénenként jelentős mértékben különbözünk egymástól, emberről emberre, helyzetről helyzetre nagy eltérések lehetnek a magunkban és magunkról szótt verbális konstrukciókban, mégis azt gondolom, hogy pl. az öngyilkosság esetében a baj okát nem az egyéni értelmezés és jelentésadás pillanatnyi rövidzárlatában kell keresnünk, hanem az élet értelmezésének abban a nyelvi világában, amely valamiképpen gátolja, nehezíti, korlátozza a pozitív önmegélést és az egyéni élet különböző helyzetekben való értelemmel való felruházását.

Ezzel kapcsolatban KÉZDI BALÁZS, pécsi pszichiáter úgy fogalmazott, hogy a magyar nyelvi kultúrában

az önpusztítás beszédmódja nyomja rá bélyegét a lelki egészséggel kapcsolatos társadalmi diskurzusra. Én nem szűkíteném le ezt a beszédmódot (és gondolkodásmódot) a lelki egészségvédelemre, hanem jellemzőnek tartom a társadalom valamennyi dimenziójára: a gazdasági életre, politikára, oktatásra, etikára, a társadalmi kapcsolatok alakulására. Nem hagy nyugton a gondolat, hogy a szellemi életünk nincs ellátva alkalmas víruszűrő programokkal, miközben a lelki környezetszennyezés éppen olyan méreteket ölt, mint az ökológiai katasztrófával fenyegető természeti környezetszennyezés.

– Eddig az egyéni életszervezés buktatóiról beszélünk. Mi a helyzet a csoporttal? Beszélhetünk-e egy társadalom, ország, nemzet, régió stratégiájáról?

– Elvileg mindenféle stratégia lehetséges. A világ globális és európai erőterében, azon belül mondjuk a Kárpát-medencében szükséges is lenne az átalakulást, a modernizációt és a polgárosodást segítő stratégiákra. Nem is feltétlenül szükséges a stratégia kifejezést használnunk. Beszélhetnénk hosszú távú tervekről vagy programokról is, bár ezekhez a fogalmakhoz is zavaró előítéletek társulnak.

Nem elég azonban tervezni. Minden stratégia a személyi érdekek és magatartások függvénye. Bármely szinten kizárólag olyan célok kijelölésének van értelme, amelyek megvalósításában az adott célcsoport érdekelt. Kigondolhatunk mi a jövőre vonatkozóan bármit, ha teszem azt a vajdasági magyarság többségétől idegen az autonómia gondolata, nehéz lesz megvalósí-

tani. Azok az elképzelések, amelyek mellé nem tudunk személyi érdekeltségeket, állásfoglalásokat rendelni, az idők végeztéig vágyálmok maradnak, a légvárac birodalmába tartoznak.

- Minden párt és szervezet rendelkezik valamilyen cselekvési programmal. Bizonyos értelemben ez is része lehet a nemzetstratégiának.

- A pártprogramok a társadalom egésze felől nézve csoportérdekeket jelenítenek meg, részproblémákat ölelnek fel. Nem is ez a baj velük, hanem az, hogy a politikusok egy zárt, belső világra írnak jövőtervet, ami kitagadó jellegű más társadalmi érdekekkel szemben. Még nagyobb hiányosságuk, hogy a stratégiai célok kijelölése és rangsorolása a társadalmi háttér ismerete és az emberek lelki sajátosságainak a szerteágazó kutatása nélkül készül el. A tudatos megtévesztésről, manipulációról nem is beszélve, hiszen ismeretes, hogy a pártok választások előtt fűt-fát ígérnek, amiből később persze semmi sem valósul meg.

A politikusok többnyire törzsfőnökök módjára gondolkodnak: azzal ámítják magukat, hogy az emberek összetörik magukat az igyekezettől programcéljaik megvalósításáért. Néha sor kerül különböző szakértői bizottságok kinevezésére a teendők összeírása érdekében. Ennyit már mi is eltanultunk. Több olyan képzett és tájékozott emberrel rendelkezünk, akik bízvást fel tudják sorolni, hogy milyen intézmények, szervezetek, műhelyek létrehozására, újraélesztésére volna szükségünk. Ennél azonban egy lépéssel sem jutunk tovább: elmarad a helyzetértékelés, nincs stratégia, nincs meg-

valósíthatósági tanulmány, és nincs tervezve pénz sem. Az ábrándozás rózsaszínű ködétől nem látszanak az összefüggések. Nem jutunk el addig a felismerésig, hogy a tervek megvalósításához politikai döntésekre és társadalmi támogatásra van szükség, olyan közakaratra, áldozatvállalásra, amely végső soron konkrét személyekhez köthető érdekekben és állásfoglalásban ölt testet.

– **Vezető értelmiségünk nem eléggé felkészült egy nemzetstratégia kidolgozásához?**

– Nincs vezető értelmiségünk. Értelmiségünk van, de az nem érdekelt nemzeti kérdésekben. A stratégia kutatás célja a helyzet elemzése, a jövőbeni lehetőségek, alternatívák fölmutatása, előnyeik és kockázataik számbavétele. A többi az adott érdekképviselet hatékonyságán, esetünkben a kisebbségi pártjainkon, a délvidéki magyarság akaratán, szándékán, beállítódásán múlik.

A vajdasági magyar nemzetstratégia kidolgozásánál célszerű figyelembe vennünk az anyaországi és a szerbiai nemzeti fejlesztési terveket, valamint az Európai Unió tervezési programjait. Ezen a téren az információink meglehetősen hiányosak. Amilyen hiányos a tájékozottságunk, olyan hosszú a kívánságlistánk. Nem vitás, hogy a stratégia kidolgozásának fontos része a hiányosságok, adósságok számbavétele, ennél azonban semmivel sem kevésbé fontos a helyzet alapos ismerete, valamint mások törekvéseinek, a kívülről jövő igényeknek és determinációknak a figyelembevétele.

A sikeres stratégiák a gazdasági, politikai adottságok és követelmények felismerésére épülnek, afféle korparancsot valósítanak meg. A korparancstól és a

társadalmi-politikai feltételektől független stratégia sorsa meg van pecsételve: Don Quijote-i harc az idők szavával szemben.

– **Mennyire bonyolítja a helyzetet az a körülmény, hogy minden párt saját cselekvési programmal rendelkezik?**

– Nem bonyolítja. Minden párt maga dönti el, hogy mit akar. A nemzeti stratégia nem lehet egyik vagy másik párt hadműveleti területe. A stratégiát nem a pártok érdekérvényesítéséhez, hanem a magyar nemzetrésznak, a nemzet egészének a fő törekvéseihez, illetve ahhoz az európai és világtrendhez kell illeszteni, amely figyelembevétel nélkül a stratégiaalkotás kudarcra van ítélve.

Szeretném ismételten hangsúlyozni, hogy a stratégia nem azonos gondjaink, vágyaink és teendőink bármely teljes körű katalógusával. Minél bővebb a panaszlista, annál kisebb az esély a problémák megoldására. A katalógus teljességére való törekvés helyett azokat a pontokat kell kiemelnünk, amelyekkel kapcsolatban az előttünk álló időszakban leginkább igény és esély mutatkozik a rendelkezésünkre álló szellemi és anyagi potenciál mozgósítására, a strukturális átrendeződésre és a minőségi változásra.

Világosan meg kell határozni, hogy mi a stratégiánk célja. Mit akarunk elérni? Mi az, amin változtatni szeretnénk? Ki a stratégiai program igazi „célszemélye”? Azonos-e a támogatás haszonélvezőjével vagy nem?

Ilyen szempontból az elmúlt másfél évtized nemzetpolitikája kimunkálatlan, következetlen, tele van ellentmondással, nem is mentünk vele semmire.

– **Egyáltalán van-e magyar nemzetpolitika?**

– Nincsen. Egyre többen és egyre többször teszik szóvá a nemzetstratégia hiányát. Hovatovább úgy tűnik, hogy ez a mindenkori magyar kormány legnagyobb mulasztása. Pedig tudnunk kell, hogy kétszáz évre visszamenőleg egyetlen magyar államférfi vagy szellemi vezér sem írt átfogó és tételes nemzetstratégiát. A nemzet a szabadságharc óta nem rendelkezik társadalmi vagy jövőstratégiával. Ez nem azt jelenti, hogy KOSSUTH LAJOSTÓL SZÉCHÉNYI ISTVÁNIG, NÉMETH LÁSZLÓTÓL BIBÓ ISTVÁNIG nagy gondolkodóink nem igyekeztek volna a magyarság jövőjét megtervezni, de legalábbis végiggondolni. Az a baj, hogy a gondolatkörök egyike sem vált irányadó eszmévé, nem vált olyan programcsomaggá, amely az ország vezetőinek vagy a polgárainak tartósan irányadóul szolgált volna.

Rendszerbe szedett nemzeti stratégiánk tehát nincs, nemzetstratégia címen legjobb tudomásom szerint a Világszövetség jelentette meg az első könyvet. Nyilván nemcsak mulasztásról van szó, mondjuk arról, hogy a nagy elmék nem kaptak megbízatást ilyen feladatra, vagy nem voltak rá felkészülve. A modern társadalmakra jellemző szerteágazó érdekek és egymásnak rugaszkodó gondolkodásmódok szintetizálására nem volt lehetőség. A társadalmi megosztottság erősebbnek bizonyult a magyarság jövőjéért érzett felelősségnél. A több évre, évtizedre előrettekintő, a jövő befolyásolására irányuló, stratégiában való gondolkodás hiánya mindenesetre alaposan megbosszulta magát. Oda jutottunk, ahol vagyunk. Hiába mutogatunk másokra

Trianon és a későbbiek miatt. A kérdés az, hogy képesek vagyunk-e a társadalmi folyamatokat áttekinteni és a jövőről érdemben gondolkodni vagy nem.

– **Egyáltalán lehetséges-e a részeire szakadt magyarságot politikai akaratában összehangolni?**

– Történetek erre próbálkozások. CSOÓRI SÁNDOR nevéhez fűződik az egyik gondolat, amely a mozaiknemzet fogalmával próbálja keretbe ágyazni a széttagoltságot. A mozaiknemzet azt jelenti, hogy a mozaik minden kockája önálló, különálló rész, de csak a többivel együtt teljes. A gondolat szép, találó, ennél tovább azonban nem jutottunk. Azért nem, mert a mozaikkockák mint önálló, különálló részek valójában csak a képzeletünk termékei. A nemzetrészek önszerveződése nem jutott el addig a pontig, amelynek köszönhetően a nemzettestek önálló jogi, politikai, gazdasági szubjektivitásban öltöttek volna testet. 1990 után volt erre esély, a kisebbségi sorban tengődő magyarság azonban éppúgy a politikai és hatalmi versengés áldozata lett, ahogyan maga az anyaország is. A mozaiknemzetet egybeláttató eszme mögé nem sorakozott föl meghatározó politikai erő. Úgy látszik, sem a politikai vezetők, sem a magyarság többsége számára nem jelent közösen elfogadott értéket, azonos kiindulópontot és végcélét. Nem vált belőle magatartásformáló nemzetstratégia.

Hogyan is válhatott volna, hiszen maga a nemzet is, mint történelmi, nyelvi, kulturális egység csupán formailag létezik. A 15 milliós magyarság a magukat magyarnak valló emberek halmazát jelenti, amely közös akaratban, azonos szándékban nem fogalmazódik

meg, testületként, hatalmi organizmusként nem létezik. A nemzetrészek közösségi jogairól beszélek, amely a nemzeti stratégia, egy lehetséges új nemzetstruktúra létrehozásának az alapját jelenthetné.

- A Magyarok IV. Világkongresszusán kísérlet történt egy új nemzetstruktúra és nemzetstratégia felvázolására, amelyen Ön is ismertette az új nemzeteszmény megteremtésére vonatkozó téziseit.

- A Világkongresszuson – az új nemzetstruktúra felvázolása és egy korszerű nemzetfogalom kimunkálása mellett – a nemzet összetartozásának feltételeit és lehetőségeit próbáltuk számba venni. A magyar nemzet egységes történelmi fejlődésének folytonossága Trianonnal megszűnt. A nemzet politikailag szétesett. Azóta a magyarság nyolc különböző politikai közegben él. Nemzetpolitika azért nincs, mert nincs nemzet sem. Legalábbis a jelen vonatkozásában, mint közös feladatok megvalósításáról, nem beszélhetünk nemzetről. Egyelőre a jövő vonatkozásában sem, hiszen a magyarság jövőjére vonatkozóan közös elképzelésekkel nem rendelkezünk.

Lélekben a magyarság egyazon nemzethez tartozónak vallja magát, a szétszakítottság hosszú évtizedei alatt azonban az egyes nemzetrészek struktúrája megváltozott, a közösségek eltávolodtak egymástól, egymáshoz való viszonyuk politikailag kezelhetetlen, kaotikus.

Ahhoz, hogy a nemzetrészek egymáshoz való kapcsolódásában valamilyen közös politikai szándék fogalmazódhasson meg, előbb közösségi jogalanyiságra kell szert tenniük. Nem tudjuk, hogy a jövőben a nemzet

szétszakított részei összekapcsolódnak vagy sem. Az Európai Közösséghez fűzött vérmes remények között ott szerepel a nemzetegyesítés lehetőségének gondolata is. A határok eltűnése azonban korántsem jelenti a politikailag szétszakított nemzetrészek kérdésének rendezését. Fönnáll annak a veszélye, hogy Európában nemcsak a határok tűnnek el, hanem egyes – közösségi érdekeik megjelenítésére képtelen – etnikumok is. A nemzetrészek közösségi jogalanyiséga, autonómiája nemcsak az új politikai kapcsolatrendszer kialakítása szempontjából fontos, hanem az elcsatolt területek etnikai jellegének a megőrzése szempontjából is.

– A magyarság jövőjét illetően végül milyen megállapodásra jutottak?

– Az európai integrációs folyamat természetéből adódóan abból indultunk ki, hogy a határokkal szét darabolt magyarságot politikailag föderális nemzetként kell kezelnünk, és az új nemzetstruktúra kialakítását az egyes nemzetrészek közösségi jogalanyiségának megteremtésével kell kezdenünk.

A jelenlegi korlátozott jogállásuk mellett a magyar nemzetrészek nemcsak a Magyarországgal és az egymással való kapcsolatukat nem tudják rendezni, hanem erősen korlátozott a nemzetközi megjelenési lehetőségük is. Magyarán, nem tudnak az európai integrációs folyamatokból adódó lehetőségekkel élni.

A feladat világos és egyértelmű: minden eszközzel támogatni kell a magyar nemzetrészek közösségi törekvéseit politikai jogalanyiségük megszerzése, illetve a lakóterületükre vonatkozó különleges státus megszerzése

érdekében, ami a gyakorlatban az autonómia kialakítását jelenti.

– **Mi lett a sorsa ennek az elképzelésnek?**

– Sajnos ez az elképzelés a magyar kormány köldök-néző gondolkodásmódja miatt nem tudott nemzetstratégiává válni. A magyar kormány az elmúlt tizenöt évben egyfolytában attól tartott, hogy a határon túli magyarok érdekeinek a felvállalása, jelesül az autonómiatörekvések támogatása, Magyarország érdekei ellen hat az Európai Közösséghez való csatlakozásban.

Természetesen a határon túli magyarság érdekei nem állíthatóak szembe Magyarország érdekeivel. Magyarország csatlakozása és az autonómiák létrehozása azonban nem egymást kizáró törekvések, hanem komplementárisan megoldható feladatok. Ennek belátására és megoldására azonban a magyar politikusok alkalmatlannak bizonyultak.

– **Bizonyára más tényezők is közrejátszottak abban, hogy a magyarság sem akkor, sem azóta nem tudott közös nemzetstratégiát kialakítani.**

– A közösségi akcióknak nem kedvez a defenzív helyzet, a védekező pozíció, amelybe a társadalom többsége szorult. Politikusok, írók, tudósok hada elemzi, kutatja, hogy mi lehet az oka a politikai passzivitásnak, széthúzásnak, ellenségeskedésnek. Felesleges ez a tipródás, hiszen az ok napnál világosabb. A széthúzás, a bizalmatlanság, becsapottság és a kifosztottság érzése szükségszerű folyamánya az emberek többszöri becsapásának és kifosztásának. Ehhez még hozzájárul az életszínvonal folyamatos romlása, a csalódottság. A

változástól mindenki gazdasági fölemelkedést, nyugati színvonalú életet remélt, ezzel szemben az 1990 előtti állapotokhoz képest a magyar társadalom csaknem háromnegyedének csökkent az átlagos jövedelme, a határon túli magyarság esetében pedig az életszínvonal zuhanása drámai fordulatot öltött.

A magyar társadalmat csak egy mindenki által vallott közös cél egyesítheti. A jelen történelmi helyzetben ez a cél nem lehet más, mint a magasabb életszínvonal reménye, a jólét ígérete egy megbízható jogállam keretében. A múlt század magasröptű eszméinek a helyét – a kor szellemének megfelelően – felváltotta a kényelem, a jólét, a gondoktól mentes élet, a fényűzés utáni vágy. Ez a magatartás Nyugaton is közömbössé tette az embereket a közügyek irányában, ami magával vonta a szellemi javak, a történelmi múlt és fenyegető jövő iránti érzéketlenséget. Gondoljuk csak el, hogy micsonda feszültséggel jár a magyarság esetében ez a Nyugatról jövő új életideál a romló életszínvonal és az egzisztenciális fenyegetettség rémképe mellett.

Az említett Világtalálkozón is elmondtam: A nemzeti érzés- és tudatvilág gyökerei a gazdasági és politikai viszonyokban ragadhatók meg elsősorban, ezért a nemzeti identitás mai problémáinak orvoslását is ezek a viszonyok hordozzák. Amíg a magyarsághoz való tartozás az emberek többsége számára a távlat nélküli élet perspektíváját jelenti csupán, mind többen lesznek, akik nem szívesen vállalják ezt a kényelmetlenséget. Aminek a fordítottja is áll: a nemzet akkor indul el a gyarapodás útján, ha mint közös vállalkozás, az egyéni

életvitel szempontjából is előnyös, kedvező befektetés-sé válik. És miért ne válhatna azzá?

– **Téziseiben kiemelte a Nemzeti Tanácsok létrehozásának szükségességét. Ez Erdélyben napirenden levő kérdés, Vajdaságban pedig jogilag tető alá került.**

– A politikai helyzetfelismerésnek arra a szintjére, hogy a határon túli magyar kisebbségeknek autonómiák, kollektív jogok nélkül nincs esélyük a megmaradásra, jóval előbb eljutottunk. Az 1996-os Világtalálkozón csak újrafogalmaztuk, és nemzetstratégiai keretbe ágyaztuk azt, amit 1992-es autonómiatervezetünkben célul tűztünk magunk elé. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy a magyar állam a nemzetstratégia kimunkálását illetően lépéshátrányban van a határon túli kisebbségekkel (azok autonómiatörekvéseivel) szemben. Az autonómiák létrehozása és a kollektív jogbiztonság kiharcolása helyett a vonatkozó magyar alkotmányos rendelkezések csak annyit tartalmaztak, hogy: „A külpolitikai államcélok mellett kiemelt fontosságú kérdés a határon túli magyarságért való felelősség kinyilvánítása”. Ehhez a szűkkeblűséghez aligha szükséges kommentárt fűzni.

– **Miben nyilvánult meg a magyar állami nemzetstratégia kimunkálatlansága, illetve lépéshátránya?**

– Kiáltó példa rá mondjuk a kisebbségek támogatására jellemző fejetlenség. Az Antall-kormány idején személyekhez kötötten történt a határon túli magyarság önszerveződésének támogatása. A gyakorlat még be sem járódott, az MDF a választásokon megbukott, új időszak kezdődött. A Horn-kormány fűt-fát ígért,

mindenki a tenyerét tartotta, főként azok a kisebbségi vezetők, akik a kommunista években kenyéradó gazdáik tányérjait tologatták, és derekasan kivették részüket a kisebbségek elnyomásából.

Jött a „mindenki egyaránt jogosult a támogatásra” demagógiája a „nyilvánosság és átláthatóság” jelszavával. Porhintés volt a javából. Miközben boldogboldogtalan a pályázatokat bütykölte, a nyilvánosság megkerülésével számolatlanul folyt a pénz a kormány határon túli klientúrájához, akik révén igyekeztek kézben tartani a kisebbségpolitikát.

Nagy ügyel-bajjal néhány civil szervezet hozzájutott ugyan némi támogatáshoz, a többség azonban több szerencsével járt volna, ha pályázatírás helyett lot-tószelvényeket vásárol. A helyzet azóta sem változott. Jutott valamennyi karitatív tevékenységre is, meg az utódállamok kasszájába, vállalkozásokra (egy vékony vagyonos réteg kialakítására), csak egy valamire nem jutott egy forint sem: a határon túli magyarság társadalmi önszerveződésének és autonómiatörekvéseinek a támogatására.

– Mennyire volt tudatos ez a politika?

– A kérdés helyénvaló. Talán közelebb állunk az igazsághoz, ha a támogatási politika hiányáról beszélünk. A következmények szempontjából azonban ez mindegy: minthogy a pénz kulcsszerepet játszik az egyéni és a közösségi stratégiák kialakításában, a koncepciótlan támogatás óriási károkat okozott.

Az alkalmi, ötletszerű (vagy nagyon is tudatos) pénzsórási értelmetlenné tette a közösségépítésre irányuló

erőfeszítést, és két vállra fektetett minden stratégiai elképzelést. A közéletben tapasztalható politikai és szellemi zűrzavar híven tükrözi a támogatásában megnyilvánuló koncepciótlanságot.

– **Ezekről a visszasságokról nem sokat olvashattunk.**

– A kardinális fontosságú kérdésekről általában nem beszélünk. Pedig az egy helyben való topogásunk okait kutatva már régen fényt kellett volna derítenünk arra a körülményre, hogy a kisebbségi politikusok nagyságrenddel nagyobb és könnyebben megszerezhető zsákmánynak tekintik a magyarországi támogatást, mint azokat az előnyöket, amellyel a kisebbségi közösségek helyzetének rendezéséért való kiállásuk és fáradozásuk járna. És ezzel így van azoknak a jelentős része is, akik nemzeti érdekekre hivatkozva mindenféle mondvacsinált ürüggyel pályáznak. Nemzetstratégia hiányában a támogatási politika szükségszerűen etnobiznisszé silányult, amely keresztül-kasul átszövi életünket, szembeállítva egymással a fontosabb történelmi feladatok előtt álló magyar nemzetrészeket.

– **Ön már a 90-es évek derekán azt írta, hogy a kisebbségpolitika megbukott.**

– A kisebbségpolitika bukásának az említett visszasságokon kívül természetesen más okai is vannak, ezekkel több tanulmányomban foglalkoztam, így most részletesen nem térnék ki rá. Ami kérdését illeti: ha azt nem is állíthatjuk, hogy a magyar kisebbségi politika befejezett múlt, lezárult történelem, annyit mindenképpen megkockáztathatunk, hogy a nemzeti mozgalom megszűnt, szétesett. Ma már senki sem hajlandó

alávetni magát a közösségi érdekeknek és a csapatjáték törvényeinek.

– **A bonyolult procedúra sok támogatásra érdemesült személyt elriasztott a pályázatoktól.**

– Ez is a célja a bonyolult procedúrának. Saját rossz lelkiismeretük megnyugtatóására a költségvetési eszközök diszponálásával megbízott testületek a formaságokra mind nagy gondot fordítanak, jóllehet a tisztánlátáshoz inkább a hatástanulmányok hiányzanak. Az elszámoltatással járó papírhegyek a Kárpátokig magaslanak. Hiábavalóan, hiszen ebbe a darázsfaszekbe senki emberfia nem mer belenyúlni.

Az anyaországi támogatásnak értelemszerűen a kisebbségi közösség önszerveződését kellene szolgálnia, ezzel szemben – paradox módon – éppen hogy kiolt minden erre irányuló motiváltságot és erőfeszítést. És mindaddig, amíg közösségépítő munka helyett politikai kapcsolatok révén lehet közpénzekhez jutni Magyarországon, és csak azok melegszenek, akik a tűzhöz közel állnak, ez a helyzet nem fog megváltozni.

Természetesen ez az anomália nem marad következmények nélkül. A 90-es években indult spontán, alulról jövő politikai önszerveződés holtpontra jutott, a kisebbségi pártok elvesztették azt a csekély tömegbázisukat is, ami volt nekik. De nincsenek is rászorulva, hiszen Budapestre járnak az apanázsukért, és nem Bukarestben, Pozsonyban vagy Belgrádban verik érte az asztalt.

– **És mi lenne a megoldás?**

– Régen létre kellett volna hozni egy keretet a fontos – mérhető, minőségi – tevékenység számára több évre

vonatkozóan. Meg kellene szüntetni a pártok támogatását. Közösségépítésre, intézmények létrehozására van szükség, nem a maradék közösség szétverésére. Ez csak világos nemzetstratégiai célokkal valósítható meg. Enélkül nem lehet a határon túli magyarságot talpra állítani, autonómiát létrehozni, fontos intézményeket működtetni, nem lehet a tudományos és művelődési életet professzionális alapokra helyezni. Marad a folklór, a fesztivál, amelyből a diktatúrában sem szenvedtünk hiányt.

Állítólag 33 szervezet nyújt támogatást a határon túlra. Nyitott szemmel járok-kelek, behatóan foglalkozom a határon túli magyarság helyzetének alakulásával, de őszintén meg kell mondanom, ennek a széleskörű támogatásnak, egy-két kivételtől eltekintve, semmilyen kézzelfogható nyomát nem látom.

– A rendszerváltás után 15 esztendővel milyennek látja a magyarság helyzetet?

– Kínálkozott egy lehetőség, és nem tudtunk élni vele. A visszanyert önrendelkezés tizenötödik esztendejében Magyarország ismét hárommillió koldus országa. Gazdag a szegénnyel, város a vidékkel, anyaországi a határon túli magyarral gyanakodva, ellenségesen farkasszemet néz. A képviseleti demokrácia díszletei mögött az egykori kommunista elit és az új klientúra-burzsóázia vívja magánháborúit a közvagyonért. A szemforgató hazudozás, vádaskodás, harácsolás, törvényszegés széthullással, gazdasági és morális összeomlással fenyegeti az országot. Ami pedig a határon túli magyarságot illeti, egy része (a korábbi gya-

korlatnak megfelelően) megpróbál törleszkedni az új hatalomhoz, a másik része pedig várja a segílyeket Magyarországról, és duzzog csalódottságában, amiért nem kap kettős állampolgárságot.

- És merre halad a világ? Kedvező vagy kedvezőtlen folyamatokra kell-e számítanunk?

- Amit erről mondani tudok, többnyire ismert dolog. A világ népességének nagyobbik része elemi létgonddal, éhezéssel, vízhiánnyal, régi és új tömegbetegségekkel küzd. Bízunk abban, hogy a környezetszennyeződés, éghajlatváltozás, valamint más civilizációs veszélyforrások nem módosítják végzetesen azt a most belátható pályát, amelyen a következő évtizedben haladni fogunk.

A globalizálódás egyelőre visszafordíthatatlan folyamatnak látszik, amelynek eredményeként a kulturális kínálat hihetetlenül kiszélesedik, megvalósul az uralkodó szellemi irányzat egyidejű jelenléte a világban. A hálózatok átalakítják az emberek és népek közti kapcsolatot, a tájékozódás lehetősége szinte korlátlanra válik, de vele együtt a manipuláció is. A kommersz szórakoztatóipar maga alá gyűr mindent, fokozza a szellemi igénytelenséget és sivárságot, ami már most is az autentikus élet legfőbb akadályja.

A nemzeti jellegzetességek fokozatosan halványulnak, feloldódnak, a közösségi értékek devalválódnak, a családok felbomlanak, a társadalom atomizálódik. A migráció felgyorsulásával egymás mellett élő idegenekből álló, jobbik esetben kulturális mozaiktársadalmak jönnek létre, rosszabb esetben frusztrált csöcselékből

álló tömegtársadalmak alakulnak ki. A társadalmi gyökértelenné válás következtében itt-ott felértékelődik a nemzeti identitás, az emberek érzékennyé válnak kötődéseikre, ami előre vetíti a nemzeti, vallási és kulturális konfliktusok veszélyét.

Európában a természetes szaporulat csökkenésével és az életkor meghosszabbodásával együtt folytatódik a társadalom elöregedése, ami a jövő szempontjából új, előre nem látott problémákat jelent. A választások kimenetelét többnyire már ma is a nyugdíjasok döntik el, ami nemzetstratégiai szempontból nagyon szűk mozgásteret, tulajdonképpen kényszerpályát jelent. A fő gondok a határon túli magyarság körében is demográfiai természetűek. Az elöregedés és lélekszámcsökkenés magával vonja a vállalkozó kedv csökkenését, a nyelvi kultúra beszűkülését, az intézmények leépülését és megszűnését.

– Ez a kedvezőtlen életkori megoszlás magyarázatul szolgálhat a magyarság elmúlt másfél évtizedben tapasztalható tehetetlenségére?

– De még mennyire! A magyarok ugyanis, ami politikai aktivitásukat illeti, csakugyan minden várakozáson alul szerepeltek az elmúlt 15 esztendőben. Aligha tévedünk, ha ezt a népesség elöregedésével, illetve rossz kedélyállapotával magyarazzuk. Hiányzanak a fiatal, elégedetlen, tetterre kész generációk, amelyek helyet keresnének maguknak a nap alatt. Nálunk – határon innen és túl – a nyugdíjas korosztály formálja a politikát. Az idős személyek viszont, azon túlmenően, hogy a kommunizmusban szocializálódtak, félnek mindenféle

változástól. Mellesleg nem minden ok nélkül, hiszen sokkal keményebb világ vár rájuk, mint amilyenben korábban éltek. És ezt sikerült is megtapasztalniuk már a rendszerváltás első éveiben. Csalódottságuk miatt egyre kevésbé lehet a jövőre vonatkozó terveknek megnyerni őket.

– Miért olyan érdektelenek az emberek a közügyek iránt?

– Érintőlegesen már beszéltünk róla, hogy az embereket életük csaknem minden vonatkozásában a haszonelv mozgatja. Mindenféle csoportképződés legfőbb motivációja abban a számításban rejlik, hogy a csoport révén nagyobb erőforrásokra (több haszonra) lehet szert tenni, mint egyénileg. A nemzeti önszerveződéshez azért viszonyulnak közömbösen, mert jelenleg (a magyarság jelentős jogi, gazdasági és politikai hátránya miatt) bármiféle idő- és energia-befektetés meghaladja a várható nyereséget. Ezért nem megy előre az autonómia ügye sem, hiszen ennek megvalósulása évtizedeket kíván.

– Hosszabb távon nem térülne meg ez a befektetés?

– Bizonyára megtérülne. Az egyénileg birtokolt erőforrások összesítése révén ugyanis mindig könnyebb megtöbbszörözni a várható nyereséget, mint csak egyéni erőfeszítésekre támaszkodva. Az emberek azonban rövid távon gondolkodnak, rosszul mérik fel a helyzetet. Nem számolnak az autonómia révén megszerezhető olyan előnyökkel, amelyekre egyénileg csak kevesen tehetnek szert. A közös javak előállítására, azon belül a közös érdekek felismerése és védelme maga után vonja

a szükséges tapasztalatok megszerzését. Közös fellépés hiányában ez a tapasztalatszerzés elmarad, ami jelentős tudati hátrányt jelent az információkhoz való hozzáférésben, a partnerkapcsolatokban, a vállalkozási kedvben.

A rövidlátó szemlélet miatt a határon túli magyarság nem rendelkezik az autonómia megvalósításához szükséges kollektív tudati, lelki erőforrással. Ez sajnos súlyos következményekkel jár, mert kollektív erőforrás, közös erőfeszítés híján egyéni erővel sohasem lehet bizonyos javakra szert tenni, illetve számos rájuk nehezedő nyomást nem lehet kivédeni. Nem védekezhetnek például az etnikai csoportot érintő hátrányos jogszabályok ellen, amelyek a csoport tagjainak a kitaszítását, elszegényítését, gazdasági ellehetetlenítését eredményezik. Jelentős hátrányuk származik abból is, hogy – mint mondtam – egyéni erőforrásaik legalább egy részének a közössé tétele hiányában nem tehetnek szert azokra a közösen előállított javakra, amelyeket egyénileg nem lehet megszerezni.

– Sokan úgy gondolják, hogy a térségünkben levő országok fő problémái gazdaságiak, amelyek a szabad piac bevezetésével megoldhatóak. Ön hogyan látja a helyzetet?

– Nem vagyok közgazdász, így csak azokat a gondolatokat tudom megosztani, amelyek ismereteim alapján bennem összeálltak. Ez a kép eléggé lehangoló. Az Európához való felzárkózási törekvést az a remény táplálja, hogy az uniós tagállamokban a jelenleginél magasabb lesz a jövedelem. Az újonnan csatlakozott országok (köztük Magyarország) példája viszont azt bizonyítja, hogy az ún. „uniós követelményekhez” való

igazodás jelentősen leköti a hazai erőforrásokat, újabb hitelekkel növeli az államadósságot, miközben a profit külföldre távozik. Nem tudom, hogy ez a helyzet hogyan és mikor fog megváltozni, addig azonban nemcsak fennmaradnak, hanem növekszenek a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek, mind kevesebb pénz jut a kultúrára, tudományra, egészségügyre, oktatásra.

Nem biztos, hogy a helyzetet jól látom, hiszen a politikusok egy része azt bizonygatja, hogy a magyar gazdaság megerősödött, fokról fokra könnyebben élünk. Mások viszont azt mondják, és számokkal is alátámasztják, hogy az államadósság egyre nő, és mind szélesebb az a társadalmi réteg, amely ma a szegénységi küszöb alatt él. Én úgy látom, hogy az elszegényedés, a társadalom atomizálódása tovább tart.

– Németh László szerint a műveltség állapota és színvonala nemzeti megmaradásunk legnagyobb sorskérdése. Ön hogyan tekint a műveltség kérdésre?

– Messzemenően egyetértek Németh Lászlóval. A magyarság nagy része szegény, alacsonyan iskolázott, és a túlélés problémájával küzd. Nem vigasz, hogy hasonló, vagy még rosszabb a helyzet a szomszédos országokban. Sokkal több időt fordítunk munkára, kenyérkeresetre, mint továbbképzésre, közösségi, egyesületi életre, kulturális és szabadidős tevékenységre. A rendszerváltás után a szomszéd országokban élő magyarság visszakerült ugyan a nemzeti látókörbe, de csekély mértékben van jelen a politikai döntésekben, ami fokozottan igaz a kulturális életre. Ez azért nagy baj, mert a határon túli magyarság problémáinak egy

része nem jogi és politikai természetű, hanem sokkal inkább műveltségbeli hiányosságokból ered.

Sokszor leírtam, elmondtam, itt is megismétlem: A délvidéki magyarság szellemi-kulturális élete a harmadik évezred elején gyarmati állapotokat tükröz. A közoktatásból, tájékoztatásból, politikából teljes egészében hiányzik a magyar szellemiség. Idegen érdekek, szándékok, törekvések hatása alatt áll közéletünk, ezért nemzeti közösségünk (ha egyáltalán beszélhetünk közösségről) nem képes megjeleníteni és eredményesen képviselni a saját érdekeit. A tizenkilencedik századból ránk maradt folklórban még elevenen élnek a múlt hagyományai, szellemi életünkben azonban szinte teljes egészében hiányzik a közösségi tudat és a szolidaritásérzés, ami a jövőt illetően az összefogás alapjául szolgálhatna.

A kultúra közös érdekek felismerésének és tudatosodásának az alapja, ami ilyen formán a nemzetek hosszú életének az egyedüli biztosítója. Magas szintű kultúra nélkül nincs egészséges nemzettudat. Egészséges nemzettudat nélkül viszont az egyéni életutak nem képesek egymást kiegészítő közösségi cselekvési programokban összegezõdni.

- A műveltség állapota és színvonala nagymértékben függ az értelmiségtõl.

- Így van. Az említett gyarmatosító állapotok is ide vezethetõk vissza. Az elnyomott népek történelmében sajátos mentális jegyek ismétlõdésére figyelhetünk föl: elvesztik autentikus értelmiségüket. A gyarmatosítás és az imperialista politika következtében például a helyi eliteknek az volt a szerepük, hogy õk képviselték az

angol, a francia vagy az amerikai érdekeket politikai, gazdasági és kulturális szinten.

Trianon után – a nagyhatalmi és a szomszédos országok kívánalmainak megfelelően – a magyarság körében is megjelenik ez a fajta komprádor értelmiség, finomabban szólva a helytartó értelmiség, vagy ahogyan én szoktam őket emlegetni, a pozícionált értelmiség.

A politikai körülményeknek megfelelően ezek többsége hol kommunista értelmiség, hol nyugati típusú, liberális értelmiség. Egyre megy, a lényeg az, hogy mind csonka Magyarországon, mind az elcsatolt területeken a magyar társadalom felső rétegei sajátos érdekeltségi viszonyba kerülnek az idegen hatalommal. Ez a sajátos érdekeltségi viszony majdnem olyan, mint amilyen a harmadik világ gyarmati elitjére jellemző.

Ebből következik, hogy a döntő történelmi pillanatban a magyarság nem tudott élni a történelmi lehetőségekkel. Az a társadalmi elit, amely a magyar tömegtársadalmat, illetve a határon túli magyarságot vezette, csak egy dologban volt érdekelt, nevezetesen, hogy hatalmi pozícióját valahogyan átmentse. Ez nagyjából meg is történt, ami lényegében véve ma is a nagyhatalmi, illetve a szomszédos országok elvárásokhoz való igazodást jelenti. Azt is mondhatnánk, hogy a magyar társadalom – autentikus vezetők híján – önállótlansággal sodródik az eseményekkel, és ebből a szempontból a rendszerváltás nem sok változást jelent. Ennek folyamán a magyarság mind az anyaországban, mind az elcsatolt területeken letargikus állapotban van, amelyben a mély és még mélyebb depressziós hullámok

váltogatják egymást. Félő, hogy ez a kényszerpálya tartós marad.

- Ebből a szempontból milyen változást hozhat a globalizálódás?

- A globalizálódás következtében növekszik a komprádor értelmiség befolyása. Az autentikus nemzeti kultúra helyett az élet minden vonatkozásában megfigyelhető lesz a gyökértelenné válás, az értékek válsága, az igénytelenség és a szellemi slamposság, ami tulajdonképpen már ma is jelen van. A nyereségvágy azt diktálja, hogy minden terméket a fogyasztó, a néző, a hallgató, az olvasó, a vásárló szellemi színvonalához kell igazítanunk. Minél alacsonyabb színvonalú egy szellemi termék, legyen az tévéműsor, könyv, bulvárlap, annál szélesebb réteg érdeklődésére számíthat. A valós szellemi termékeknek nincs, illetve nagyon csekély a fogyasztói bázisuk. Az, amit érdemes elolvasni, megnézni, megvenni, az emberek alig 3-5 százalékát érdekli. Ez nem üzlet. Az értékteremtés és értékközvetítés így eleve veszteséges. A kérdés az, ki állja a továbbiakban a cecchet? Miből tartja fenn magát az értékteremtő, a nemzeti kultúrát ápoló, gazdagító értelmiség?

- És mi lesz, ha nem lesz rá vállalkozó? Milyen lesz akkor a ránk váró „szép új világ”?

- Minden bizonnyal haszonelvű világ lesz, illetve már most is az. Haszonelvű a politika, a kultúra, a tudomány, sőt a magánélet is. Ez a világ a rámenős, erőszakos embernek kedvez, ideológiamentes, nemzet-, család- és életellenes, kizárólag a pénz és az érdek mozgatja.

Annak, aki sikeres akar lenni, úgy kell cserélnie hazát, pártot, családot, barátokat, hitvallást, mint a fehéreneműt. A sikeres ember otthon érzi magát minden országban, minden rendszerben, minden kultúrában, ha megfizetik. Otthonos a bankokban, a szupermarketekben, a másság híve, a tolerancia bajnoka, az igazság mindenkori birtokosa. Az „igazság” persze mindig ott van, ahol ő van, ahol legjobban fizetnek.

A polgári demokrácia nem teremt csodát. Ez is, mint minden rendszer, magán viseli azoknak az arcukat, akik létrehozzák. A kommunista utódállamokban például a demokrácia álszent, pénzhajhász, korrupt, üres, aljas. A bűn, a tolvajlás és a hatalom összefonódása sárba rántotta már indulásnál.

A kommunista diktatúrában is érdekcsoportokat szolgáló törvények uralkodtak, most is érdekcsoportokat szolgáló törvényt hoznak. Olyan törvényt, amelyekkel kiforgathatják maradék javaikból azokat a széles néptömegeket, amelyektől korábban is mindent elkoboztak. Az emberek egyre csak dolgoznak, spórolnak, és vég nélkül törlesztik a komprádor réteg által felvett és elherdált államadósságot.

A gazdaságot és törvényhozást maffia- és politikai bűnözőcsoportok uralják. A régi rossz rend képviselői átmentették hatalmukat az új rendszerbe, kezükben tartják a törvényhozást, a bankokat, a sajtót, és ennek révén úgy játszanak a kisémmizett emberekkel, mint macska az egérrel.

– **Ez eléggé vigasztalanul hangzik. Mit várhatunk a jövőtől?**

– A kérdésről eszembe jut az egyik Herder-díjas akadémikussal készített interjú, akinek ugyanezt a kérdést tette fel egy újságíró. A tudós professzor, ha jól emlékszem, BORZSÁK ISTVÁN, tömören ezt válaszolta – semmit.

Nos, én is csak ezt tudom mondani – semmit. Sem az idő múlásától, sem másoktól nem várhatunk semmit. Az ember csakis saját magától várhat valamit. A kérdést ezért úgy célszerű feltenni, hogy mit várunk magunktól. Mire akarjuk felhasználni az életünket? Vannak-e jövőre vonatkozó terveink? És ha igen, azokat hogyan, milyen programokkal kívánjuk megvalósítani? A jövő latolgatása tehát visszavezet bennünket beszélgetésünk elejére, az életszervezés és a nemzetstratégia kérdésköréhez.

– **Az embereket általában az a remény élteti, hogy jobbra fordulnak a dolgok, kedvezőbbé válnak a körülmények.**

– A körülmények változása nem független tőlünk. Mindaz, ami történik velünk, végső soron saját korábbi döntéseinknek az eredménye. Nem mindegy, hogy milyen közösség részeként határoztuk meg magunkat, milyen hittel és igyekezettel végeztük munkánkat, hogyan viszonyultunk és viszonyulunk egymáshoz, mennyire becsüljük meg egymást, mennyire becsüljük meg a tudást, a tehetséget, értékeljük és megbecsüljük-e azokat, akik a közért fáradoznak? A dolgok csak attól fordulnak jobbra, ha felismerjük, hogy valamennyien okai és forrásai vagyunk a kudarcnak és a sikernek, az eredménynek, az örömnak, mindannak, ami szűkebb és tágabb környezetükben történik.

Amíg kizárólag magunkkal törődünk, és nem érdekel bennünket az, ami a kapun kívül történik, hiábavaló minden igyekvésünk. Mit ér, ha a hajókabin csinosításával foglalatoskodunk, miközben süllyed velünk a hajó? Ránk, vajdasági magyarokra is az a jellemző, hogy folyton a balkáni viszonyokra panaszkodunk, másokra várunk, átlátszó kifogásokat keresünk, a gátló körülményekre hivatkozunk, az anyaország mostoha magatartását kárhozzátjuk, vagy egyszerűen csak a politikusokat hibáztatjuk az áldatlan állapotok miatt. Csak magunkban nem akarjuk keresni a bajok okát.

– **Azt tartják rólunk, hogy megfélemlített, szófogadó nép vagyunk.**

– A hallgatag szófogadásunkban néha csakugyan túlteszünk a járomba fogott ökrön. Ez egyébként a történelem során gyakran előfordult, ha kulturálisan magasabb szintű, törvénytisztelő népcsoportokat erőszakkal náluk sokkal alacsonyabb műveltségi színvonalon élő népeknek rendeltek alá. Az állandó fölfelé tekintő, a nagyok, az erősek, a hatalmat képviselők kegyeit kereső, egyoldalú kompromisszumos készség nem valami sikeres életstratégia, márpedig ez a mi kisebbségpolitikánknak az alapja. Az államközpontú, hatalmat kiszolgáló politika egyoldalú kompromisszumok sorára kényszerít bennünket, amelynek eredményeként minden gesztus, amit a békés együttélés érdekében teszünk, újabb lépés a kisebbségek jogainak beszűkítéséhez.

– **Széthúzóbbak-e a magyarok, mint más népek?**

– Nem hiszem. Ugyanakkor megértem a politikától, a pártpolitika által megosztott magyarság gondolatától

való félelmet. A magyarság gondolatvilágában a trianoni szétdaraboltság következményeként nagyon erős a pártpolitika fölött álló szövetség gondolata, egyáltalán a mozgalom, a politikamentes szervezetek iránti nagyobb szimpátia. Bármennyire is szeretnénk, a jelen körülmények között, a jelen tudatállapotában és töredeztségében a magyarság nem alkalmas arra, hogy összetartozását politikai szinten megjelenítse, és szervezett formában megvalósítsa.

Egyelőre a részérdekek megjelenítésénél tartunk, ezek harca az, amit a közvélemény nagy nemtetszéssel fogad. A sokféle és sokrétű magyarság, a politikai pártok, törekvések, csoportok és egyéni érdekek ütközése és kereszteződése ellenére elméletileg van a magyarságnak olyan közös érdeke, amely mindannyiunk javára válna, ha meg tudnánk jeleníteni, ha közös politikai akaratként el tudnánk valamennyien fogadni. Ennek felismeréséig azonban még nem jutottunk el, a részérdekek kerültek kifejezésre a közös érdek rovására. Egyébként ez történik a társadalom minden szintjén, minden szegmentszintjében, minden pórusában. Kíméletlen harc folyik a hatalom megszerzéséért, illetve a javak újraelosztásáért.

- Sokan azt mondják, hogy kár a fáradságért, a globalizálódással a kisebbségek, sőt egyes népek is el fognak tűnni.

- Nekem erről más a véleményem. Ebben a pillanatban eszembe jutott SZŐCS ZOLTÁN publicistának az egyik szép írása, amelyben vitába száll azzal a nézettel, hogy a magyar parasztság kimúlt volna. Azt, hogy kiforgatták javaiból, agyagba döngölték, és százszor eltemették, nem

vitatja, mégsem hiszi, hogy megszűnt volna. Olyan a mi parasztságunk, mondja, mint a sivatagi folyók döbbenetesen szívós halai. Ezek a halak látszólag olyanok, mint a közönséges halak, mint minden más rendes hal, amíg víz van a folyóban. Bizonyos folyók azonban kiszáradnak, a pocsolyákból a víz elpárolog, a meder alja csontkeménységűvé válik, majd lassan beborít mindent a por és a homok. És ezek a különös halak, mint kiszáradt sárögök, öklömnyi kövek, belesüppednek a talajba, a forró homok alá, és várnak. Várnak és várnak. Halottak ilyenkor vagy élők? Mindegy, hogy miként vélekedünk erről a bizarr állapotról, a halak tudják a dolgukat. Várnak, és még sohasem csalatkoztak: ha itt az ideje, megerednek az ég csatornái, jön az esőzés, a folyómedrek megtelnek, az áradó víz kimossa a rögöket, és néhány napi éledezés után a különös metamorfózison átesett halak vidáman ficáncolnak, kergetőznek a habokban, ugyanúgy, mint minden rendes hal.

Akár a magyar paraszt jelképei is lehetnének ezek a halak. Amint földet adunk neki, húsz holdat, negyvenet, azonnal élni kezd. Ha van mit művelni, és abból meg lehet élni, ott megterem a paraszt. Akkor is él, létezik, ha már mindent elszedtek tőle, csak hát senki sem kíváncsi erre a létformára.

Nos, ez a hasonlat azért jutott eszembe, mert szerintem vonatkoztatható a népekre és kisebbségekre is. Hányan írták már le és temették el őket. És néha, amikor nagyon zord idők járnak, talán úgy is tűnik, hogy egyik-másik népcsoport eltűnik, szétporlad, felszívódik. Ki tudja, meddig képesek kibírni ezt a tetszhalott

állapotot. De ha itt az ideje, ha megdördül az ég, és a történelem vihara elsodorja a zsarnok uralmat, előlépnek a kései leszármazottak.

Az a nép, amely ezervalahányszáz éves múltra tekint vissza, részenként vagy egészében többször kényszerült erre a különös metamorfózisra. Mi most abban a felemás állapotban vagyunk, hogy az ég ugyan megdördült fölöttünk, mielőtt azonban megeredtek volna az ég csatornái, a felhők elvonultak, és mint száraz sárög létükben a halak, várjuk, hogy egyszer kimossoon bennünket az áradat ebből az ájult állapotból.

– Milyen megfontolásokat ajánlana a vajdasági magyaroknak közös életstratégia kialakítására vonatkozóan?

– Bizonyára többen is olvasták az interneten az erdélyi magyarság tízparancsolatát. Hadd foglaljam össze ezt ránk vonatkoztatva:

1. Ragaszkodj az anyanyelvedhez!
2. Légy hű őseid kultúrájához!
3. Szeresd a családodat!
4. Őrizd meg vallásodat!
5. Ragaszkodj a tulajdonodban levő ingatlanhoz!
6. Ne vándorolj ki szülőföldedről!
7. Becsüld meg a veled együtt élő más népeket!
8. Tanulj szüntelenül, műveld magas szinten hivatásodat!
9. Magánéletedben törekedj megbecsülésre, sikerre, de vedd ki derekasan részedet a közügyekből is!
10. Szavakban és tetteikben légy igaz, őszinte, önzetlen és egyenes ember!

MIÉRT NEM LÁTJUK ELŐRE A TÁRSADALMI VÁLTOZÁSOKAT?

*Töprengés a pszichológia elméleti és gyakorlati
kérdéseiről*

Nemcsak a politikusokat, de a pszichológusokat és a társadalomtudósokat is meglepte a kommunista rendszer összeomlása. A lélek tudorai azóta is tanácstalanok, egyre kevésbé tudnak kiigazodni az emberek irracionális lelki világán, ezért sértettségükben mind jobban visszahúzódnak és bezárkóznak tudományuk ezoterikus világába. De a szociológusok sem tudtak a rendszerváltás okaira vonatkozóan egyértelmű magyarázattal szolgálni, még kevésbé képesek értelmezni azt a kudarchalmazt, ami rendszerváltás néven a posztkommunista országok nyakába szakadt.

Bizonyos mértékben érthető, hogy a politikai fordulat az egyszerű embereket sokkolta, akik azóta sem tértek igazán magukhoz. A több évtizeden át regnáló kommunista diktatúra alatt leszoktatták őket arról, hogy saját fejükkal gondolkozzanak, senki sem várhatja el tőlük, hogy a társadalmi fejleményeket előre lássák. A szociológusoknak és társadalomlélektannal foglalkozó tudósoknak azonban kellett volna, hogy legyen mondanivalójuk a front közeledéséről, még inkább arról, hogy miért találnak olyan nehezen magukra az emberek a fordulat után. Miért nem tudtak élni a kínáló alkalmakkal, és rendezték el másként a dolgaikat? Az egykori kommunista rendszer összeomlásának ezernyi apró árulkodó jele volt, ezeknek az árulkodó jeleknek

azonban senki sem tulajdonított különösebb fontosságot, legkevésbé a történesekben érintett tudományágak szakmai kiválóságai nyugtalankodtak legkevésbé emiatt. Ezt két példával szeretném illusztrálni.

Közvetlenül a kommunista rendszer összeomlása előtt, 1989-ben egy konferencián eszes emberek a jugoszláv szociológusokat a jövőbeni kilátásokról faggatták. Megkérdezték tőlük, hogyan látják, milyen módon fognak az egyre inkább tornyosuló jugoszláviai konfliktusok megoldódni? A lehetséges válaszok között szerepelt a polgárháború, az erőszak, a terrorizmus, ezeket senki sem választotta. A harminc válaszoló közül tizennyolc úgy vélte, hogy minden marad a régiben, hatan a demokratikus megoldásban hittek, ketten a kommunista pártban, ketten az adminisztratív intézkedésekben, és ketten vetítették előre Jugoszlávia szétesését.⁶ A népirtásra és az ország bombázására még a kérdezők sem gondoltak.

Ha akkoriban találomra megszólítottak volna ugyanannyi embert az utcán, mondják már el, mit várnak a jövőtől, bizvást állíthatjuk, hogy többen látták volna előre helyesen a dolgok várható kimenetelét, mint a társadalomtudósok.

Vajon miért prognosztizáltak ilyen rosszul a szociológusok? Azért, mondhatnánk, mert nem reprezentálták a társadalmat, ideológiailag erősen szelektált csoportot alkottak. Az egyszerű emberek sem mentesek az ideológiai befolyásolástól és a politikai manipulációk-

6 Szerbhorváth György: *Társadalomkutatás a háborús évek Szerbiájából.*

tól, az értelmiség azonban sokkal inkább érintett ebből a szempontból, egy részük kifejezetten aktív szerepet vállal ebben a munkában. A fennálló viszonyokhoz fűződő legcsekélyebb érdekelttség is a tárgyilagos megítélés rovására megy, a politikai rendszer melletti nyílt elkötelezettség meg érthetően nem csak szemellenzős-sé, de néha teljesen vakká tesz.

A megkérdezett szociológusok 1989-ben azért prognosztizáltak rosszul, mert személyi érdekeltségük és/vagy apologetikus szerepvállalásuk (politikai elvakultságuk) miatt nem vették tudomásul azokat a társadalmi folyamatokat, amelyek az egyszerű ember számára akkor már több, mint fenyegetőek voltak.

Nagyjából ugyanekkor került sor az egykori Jugoszláviában egy országos pszichológiai konferenciára is. Ez volt az utolsó, amelyen az ország különböző területeiről, a különböző nyelven beszélő pszichológusok összesereglettek. Szó volt ezen a konferencián az égvilágon mindenről. A különböző szekcióüléseken referátumok százai hangzottak el, a magvas okfejtések közül azonban egy sem foglalkozott a nemzeti viszonyok kérdésével. Az emberi lélek avatott szakértői egyszerűen nem voltak hajlandóak tudomásul venni azt a viharfelhőt, amely akkor már szorongással töltötte el minden ember lelkét. A kirobbanni készülő etnikai konfliktusnak, amely aztán négy háborúhoz, mérhetetlen szenvedéshez, elszegényedéshez és az egykori Jugoszlávia széthullásához vezetett, a pszichológusok számára nem volt olyan felhívó jellege, hogy ez a kérdés a tudományos plénumon napirendre kerüljön. A

lélek tudorai tehát, ha lehetséges, valóságismeretből a rosszabbul vizsgáztak szociológusoknál is.

Természetesen ezek korántsem kivételes, páratlan esetek a tudomány történetében. A társadalmilag releváns (égető) kérdések tükrében a szakmai-tudományos konferenciák sokszor nem egyebek üres szócséplésnél. A szakma kiválóságai közül többen határozottan azon az állásponton vannak, hogy a társadalomtudományoknak nem is szabad aktuális kérdésekkel foglalkozniuk, mert hiányzik az objektivitáshoz szükséges időbeli távolság. Vannak, akik másként gondolkodnak, jómagam is ezek közé tartozom. A nyolcvanas években elmerültem foglalkoztam az etnikai viszonyok kutatásával, és ehhez elsősorban a kisebbségek, jelesül a vajdasági magyarság helyzetének rendezetlensége adott indítást.

Az említett pszichológiai konferencián szándékoztam beszámolni kutatási eredményeimről, erre azonban nem volt lehetőség. A konferencia szervezői – nyilvánvalóan a téma kényes politikai természete miatt – ilyen szekciót nem láttak elő. Falakba ütköztem más irányban is. A *Nemzeti identitászavarok* című könyvem kéziratát a Fórum Könyvkiadó hat évig hevertette a fiókban, mielőtt rászánta volna magát a kiadására. Valójában erre csak a politikai fordulatot követően került sor, miután körünkre égett a dolog, és az idő átgyalogolt fölöttünk.

Minden politika

Nemcsak az egykori Jugoszláviában néztek rossz szemmel arra, aki nemzeti jellegű kérdésekkel kívánt

foglalkozni. Így volt ez más országokban is. A nemzeti érzés- és tudatvilág gyökerei a gazdasági és politikai viszonyokig nyúlnak vissza olyannyira, hogy a nemzeti konfliktusok okát rendre a párthatározatokban lehetett megtalálni.

A rosszállást illetően azonban felesleges múlt időben beszélnünk. A kisebbségi léttel járó társadalmi és pszichológiai problémák alapvetően politikai és gazdasági természetű kérdések ma is. Életünknek nincs olyan szegmentuma, amely pszichológiailag értelmezhető, leírható volna anélkül, hogy ideológiai (politikai) kérdésekbe ne ütköznénk. Az ember társadalmi meghatározottsága miatt nem állíthatunk a helyzetéről, körülményeiről, szükségleteiről, törekvéseiről, gondolat- és érzésvilágáról semmit ilyen vagy olyan politikai meglátások, rosszállások, de legalábbis az ideológiai részrehajlás vádjának a veszélye nélkül. Nem valami provinciális jelenségről van itt szó. Élünk bárhol a világon, sorsunk alakulása, közérzetünk, gondolkodásmódunk, magatartásunk teljesebb, sokoldalúbb megközelítése, általánosabb érvényű értékelése ma már elképzelhetetlen a világpolitikai helyzetre, folyamatokra, a nemzetközi erőviszonyokra való kitekintés nélkül.

A fentebb mondottakból nem következik, hogy jelenünket és jövőnket illetően mindannyian vak tapogatózásra kényszerülünk, és a tudomány nem tehet életünk jobbítása érdekében semmit. Nem téveszthetjük azonban szem elől, hogy a tudomány fejlesztése költségvetési támogatás függvénye, amiről viszont a politikusok döntenek.

Messzire vezetne annak az elemzése, hogy a politika beavatkozása a tudomány fejlődésébe – és általában a szellemi élet alakulásába – milyen folyamatokat generál, s azok milyen következményekkel járnak.

Elégedjünk meg annyival, hogy a társadalomtudósok mozgásteret meglehetősen behatárolt, de az elméleti és kísérleti pszichológusok sem azzal foglalkoznak, amivel akarnak.

Közhelynek számít, hogy a jog a hatalom szolgálatára. De vajon melyik szellemi foglalkozásra nem mondható el ez napjainkban? Melyik ágazat az, amelyik nem szorul költségvetési támogatásra? Az értelmiségiek szeretik magukat azzal áztatni, hogy nem foglalkoznak politikával. Úgy tesznek, mintha valamilyen ezoterikus világban élnének, amelyre más törvények érvényesek. Ez azonban önámítás. Ha a dolgokat lemeztelenítjük, minden politika. A tudomány, az irodalom, a művészet afféle elaborált menekülési forma a durva és közvetlen politikai konfrontációk előtt, de egyik sem tudja függetleníteni magát a hatalom elvárásaitól.

A természettudományos szemlélet korlátai

A politikai-ideológiai függőség jelentős mértékében determinálja a pszichológia fejlődését és mozgásterét. De legalább ilyen meghatározó szerepet játszanak a pszichológiát átítató természettudományos szemlélet korlátai is. Szemléleti korlátai miatt a tudomány fő árama soha el sem jutott azokig a kérdésfeltevésekig, amelyek a mindennapi embereket érdeklik. Például a lélek

a pszichológia számára nem létezik, holott az emberek egész életük során ezzel vesződnek legtöbbit. Az ilyen irracionális kérdésekkel való bíbelődés helyett tárgy-és feladatkörét a pszichológia valamilyen gazdaságilag mérhető hasznosulásban keresi.

GARAY LÁSZLÓnak van egy cikke, amelynek az a címe, hogy *Természettudomány-e a pszichológia?* Ebben azt fejtegeti, hogy a címben szereplő kérdésre a magukat komolyan vevő pszichológusok általában szeretnek igenlő választ adni. Nem a lélekkel vesződő mágusnak, hanem egy tudomány művelőjének tartják magukat. Hogyan is gondolhatnák másképpen, mondja Garay, hiszen egyetemi tanulmányaik során a pszichológia ismereteiket megalapozó szaktantárgyak mind a természettudomány körébe tartoznak. Ez az oktatási gyakorlat valószínűleg abból adódik, hogy a pszichológia – a többi „valódi tudományhoz” hasonlóan, mint pl. a biológia, vegytan, fizika – kézzelfogható dologgal szeretne foglalkozni, amivel a társadalom hasznára lehet lenni. Ebből a szempontból a lélek (vagy az, amit léleknek nevezünk) teljesen irreleváns, különösen, ha a hasznosulás szempontjából közelítjük meg a kérdést.

Az agykutatás, a nyálmirigyekkel kapcsolatos kísérletek, az érzékszervek működésének vizsgálata tudományos szempontból felettébb fontosak, az így nyert ismereteknek azonban nem sok közük van ahhoz, ami az egyszerű embereket érdekli. Azt gondolom, hogy a majmokkal, patkányokkal, férgekkel foglalkozó pszichológia túl messziről indít ahhoz, hogy eljusson az emberi szenvedés megértéséhez és a társadalmi konfliktusok

kezeléséhez. Nem hiszem, hogy az életminőségünket meghatározó lelki jelenségeknek kizárólag (vagy elsősorban) a feltételes reflexekben, a hormonok működésében, a génekben, a különféle kémiai cserebomlásokban van a magyarázatuk. Nem hiszem, hogy a pszichológia akkor jár helyes úton, ha ugyanazt az utat próbálja bejárni, amit előtte bejárt a fizika, a kémia vagy a biológia. És nem hiszem azt sem, hogy a pszichológia és a valódi természettudományok tárgya közötti különbség az előbbinek a nagyobb fokú bonyolultságában mutatkozik meg.

Vegyünk egy példát! Minden zenemű a fizikai törvényszerűségeknek megfelelően szólal meg, számunkra való jelentésének azonban semmi köze a levegőhöz és hanghullámok terjedéséhez. Az, amit a zenemű jelent számunkra, nem érthető meg a fizikai törvényszerűségekből. Így van ez a lélekkel is. Az anyagi világ törvényszerűségei a lélekről semmit sem tudnak mondani nekünk. Ahogyan a hangtan nem segít hozzá bennünket, hogy megragadjuk és elmagyarázzuk egy zenemű művészi lényegét, a fizika, biológia, vegytan, sem alkalmas arra, hogy általuk belelássunk az emberek lelkébe.

Az ember megismerésének problémái

Az ember megismerésének több megközelítési módja van. Nehéz lenne megmondani, hogy a természettudomány illetékességi köre meddig terjed a pszichológián belül, hol húzódnak megismerési lehetőségeinek határai. Voltak, akik a természettudományos pszicho-

lógiával szemben egy szellemtudományos pszichológiát próbáltak szembeállítani.

A természettudományos pszichológia tőlünk független tényekkel operál. A pszichológia tárgya azonban nem redukálható maradéktalanul a tényekre. A lélektan esetében olyan tudománnyal van dolgunk, amelyben meghatározó szerepet játszanak az emberi interakciók, az egyszeri és megismételhetetlen szituációk.

Az élet múltó, egymást követő, megismételhetetlen pillanatok sora. Ezekre a pillanatokra nem tekinthetünk úgy, mint tőlünk független természeti jelenségekre, hiszen azok részben saját produktumaink. Miközben vizsgálódunk, megváltoztatjuk érdeklődésünk tárgyát is, s közben megváltozunk mi magunk is. Azáltal, hogy az emberek tesznek-vesznek, kapcsolatba kerülnek egymással „történelmet csinálnak”. A jövő ezeknek a többnyire kiszámíthatatlan kimenetelű lépéseknek, cselekményeknek és kapcsolatoknak az eredménye.

Életünk egyetlen pillanatára vonatkozóan sem tudjuk pontosan eldönteni, hogy hol a helyünk, mi a szerepünk az élet véget nem érő folyamatban, a dolgok végső kimenetelét illetően milyen funkciót töltünk be a társadalmi interakciókban. Azt sem tudjuk igazán, hogy kezdeményező alanya vagyunk-e valaminek, közvetítő közege egy zajló folyamatnak, vagy éppen szenvedő alanyai mások interakcióinak. Többnyire úgy kényszerülünk döntésre és manőverezésre, hogy egyszerre töltjük be mindhárom funkciót. A negyedik lelki funkció, hogy e közben megfigyeljük a kérdéses folyamatot, és abban értékeljük a magunk és mások megnyilatkozásait.

Lehet-e természettudományos értelemben vett tényekről beszélni ebben a folyamatban? El tudunk-e vonatkoztatni attól a közegtől, amelyben élünk, s amelyet megismerni akarunk? Értelmezhetjük-e önkényesen önmagunkat az interakciók alanyának vagy tárgyának? Mondhatjuk-e valamiről, hogy az igazság birtokában vagyunk?

Minden pszichológiai jelenség vizsgálata kapcsolathoz kötött, következésképp ahhoz, hogy önmagunkról vagy a másik emberről mondhassunk valamit, előbb magát a kapcsolatot kellene kutatásunk központjába állítani. A pszichológiának szerfelett sokféle ága van, a tanácsot adó és kapó személy kapcsolata azonban érdekes módon sosem vált a kutatás tárgyává. Ennek vélhetően az a hamis feltevés a magyarázata, hogy a pszichológus fölötte áll a dolgoknak: képes megismerni, befolyásolni az embereket anélkül, hogy maga a kapcsolat részévé válna.

A kísérletekkel is baj van

Természettudományos beállítódása következtében a pszichológus azt hiszi, hogy ő is – akár a fizikus, kémikus, biológus – kedve szerint méricskélheti, forgathatja vizsgálódása tárgyát. Ez azonban veszélyes önámítás, mert e közben – ellentétben a vegyszerekkel vagy ásványokkal – a vizsgált személy is értelmezi a történéseket, és tudva-tudattalanul megpróbálja befolyásolni az interakció kimenetelét. A pszichológus az interakcióban végső soron ugyanolyan „játékos” mint

a vele szemben ülő másik ember. Két személy egyaránt egy bonyolult „társasjáték” részese, amelyben a hivatalos szereposztás szerint elvileg a pszichológus manőverez a pácienssel (néha ez – akarata ellenére – fordítva történik), mindenképpen befolyik a páciens életébe, annak az élete viszont az övébe. Tudományos szempontból nehéz lenne megmondani, hogy melyiküknek – a pszichológusnak vagy a páciensnek – sikerült a másikat valamely folyamat tárgyává tenni. Esetleg mindkettőn tárgyai egy folyamatnak, anélkül, hogy erről tudomásuk volna.

Amikor a természettudományos képzettségű pszichológus a páciensével foglalkozik, úgy próbál hozzá viszonyulni, mint egy természettudós a maga tárgyához: ahogyan a fizikus az áramhoz, a biológus a zöldostorshoz, a vegyész a kémcsőben levő anyaghoz. Egy természettudóssal nem fordulhat elő, hogy az általa vizsgált anyag bármit is gondoljon a kísérletező tudósról. Elképzelhetetlen, hogy például a zöldostoros kedvébe akarjon járni a biológusnak, a vegyész által kiszemelt sav és bázis ravasz módon igyekezze meghiúsítani a vegyész várakozását. Attól függően, hogy nő az illető, vagy bajszos férfi gyengébben vagy erőteljesebben menjen végbe a kémcsőben a cserebomlás. A pszichológiai kísérletnek viszont ez velejárója. A vizsgált személy viselkedését nagymértékben befolyásolja az a körülmény, hogy a kísérletvezetőt szimpatikusnak vagy ellenszenvesnek találja-e. Hasonló torzuláshoz vezet az is, hogy mi a véleménye magáról a vizsgálatról, milyen motívumok alapján vetette magát a kísérletek alá.

A természettudós fejében fel sem merül, hogy kutatási tárgyától a legcsekélyebb mértékben is befolyásoltatná magát, vagy ő próbálná meg azt befolyásolni. Egy kémiai reakció vagy tárgy sebessége nem függ attól, hogy a kutató milyen nemű, milyen bőrszínű, milyen nemzetiségű, életkorú, vallású. Egy pszichológiai kísérletben viszont mindez akaratlanul is sokat nyom a latban, ami nagymértékben befolyásolhatja a kísérlet alakulását.

Talán ennyi is elég annak bizonyítására, hogy a pszichológia téves úton jár, amikor a természettudomány normái szerint akar vizsgálandni. És ezen a helyzeten nem segít az sem, ha nem vesz tudomást a lélekről, hanem kizárólag az ember viselkedését tekinti tárgyának. Mindebből nem következik az, hogy a pszichológiai kutatás ne lehetne tudományos, csak más tudományos normák szerint az.

A politikai előítéletekről

A mondottakból nem következik az, hogy az ember lelki élete megismerhetetlen lenne számunkra. Életünk személyes és társadalmi vonatkozásai közvetlenül is megtapasztalhatóak, csak körül kell nézni, nyitott szemmel kell járni a világban. És meg kell szabadulni az előítéletektől! Többek között attól az előítélettől, amely szerint az igazság feltárása kizárólag vagy elsősorban tudományos úton-módon, zárt gondolkodás keretében képzelhető el.

Meg kell szabadulni attól a politikai előítélettől is, miszerint mindennapi valóságunk értékelése kizárólag

„magasabb perspektívából” közelíthető meg. A „magasabb perspektívát” korábban Moszkva jelentette, ma az EU és Washington. Ezzel szemben bennünket történetesen a magyar valóságnak kellene érdekelnie elsődlegesen. Az a társadalmi valóság, amelyet naponta megélünk, és kapcsolatainkban, törekvéseinkben, érzelem- és gondolatvilágunkban megjelenítünk.

A társadalomkutatók a tulajdonképpeni valóság megismerése helyett sok esetben inkább azt firtatják, hogy mi rólunk az angolszász szerzők véleménye. Mit illik magunkról állítani? Százával idéznek szerzőket, akiknek semmilyen használható véleményük nincs rólunk. Nem is lehet, hiszen nem ismernek bennünket, távoli, ezoterikus világ vagyunk nekik.

Ahhoz, hogy tisztán lássunk, meg kell szabadulnunk a nemzeti keretekbe zárt gondolkodás vádjától, amellyel a lakájmertalitású értelmiségiek illetik a nemzeti sorskérdésekkel foglalkozó szakembereket. Mindig voltak és vannak kozmopolita értelmiségiek, akik gyökértelenségük, marginális társadalmi helyzetük miatt nemzetek feletti identitást keresnek maguknak. Ezek személyes példájukból kiindulva azt gondolják, hogy a népek is nemzeti létük zárójelbe tételétől (feladásától) várhatják felemelkedésüket. A nemzeti lét zárójelbe tétele azonban a valóságról való megféledekezést jelenti. Esetünkben a magyar valóságról való megféledekezést. A múlt igazságtalanságairól, a bajok gyökereiről, a nagyhatalmi érdekekről, az egyenlőtlenségről való megféledekezést jelenti.

A kozmopolitizmus a valóságban nem létező, hamis egyenlőségből indul ki. A bornírt propaganda egy utó-

pikus világgal ámít bennünket. Viszonyítási pontként az európai jólétre, nyugati demokráciára hivatkozik, melynek tükrében ebben a térségben minden maradi, bunkó, nacionalista, mintha nem az ott, hanem az itt élők felmenői lettek volna a gyarmatosítók és a rabszolgatartók. Arról sem szól a fáma soha, hogy a jóléti államok évszázados tökefelhalmozás során alakultak ki, s ezekben az államokban a társadalom széles rétegeinek volt módja a felhalmozásba bekapcsolódni, gyarapodni, takarékoskodni, különböző mértékben tőkessé válni.

Közép-Európában ez másként történt. Itt évszázadok óta területablás, hadisarc, elvonás, adózás nyomorítja az emberek életét. Ma történetesen a nyugati világ uzsorakamatja. Akármilyen rendszer van, folyamatos a pénz-elvonás, padláslesöprés, az eladósodás. Itt mindig csak kiváltságos kevesek számára volt jólét. A többség máról holnapra élt. Az államszocializmus összeomlásával az elszegényedés fokozódott, amely ez idő tájt gyarmati viszonyokra emlékeztet, ahol egy vékony gazdag réteget kivéve a társadalom többsége reménytelenül elszegényedett.

A nyugati modell követése egyelőre nem a jólétet és szabadságot, hanem a törvénytelen rablást, a féktelen kizsákmányolást, a társadalom eladósodásának fokozódását vetíti előre. A ránk jellemző állapotok eltérnek attól a mércétől, amely a nyugati jóléti államokra jellemző, de körülményeink éppen attól olyanok, amilyenek, mert hiányoznak a jóléti államokra jellemző életforma feltételei. Hogyne hiányoznának, hiszen a jóléti államokat többek között az a politika tartja fenn, amely itt szegénységre kárhoztat bennünket!

Nem az emberek tudatlansága miatt csúsznak lefelé a térség országai immár 16 éve, hanem a világpolitikára jellemző gazdasági és politikai viszonyok generálják a mélyülő egyenlőtlenségeket. A minta, a mérce, amellyel megítélnék bennünket, olyan alkalmazkodást követel, ami csak növelni fogja az egyenlőtlenségeket. Elfogadható-e olyan európai rend, amelynek következményeként széles néprétegek helyzete rosszabbodik, míg egy kiváltságos rétegé javul? Mindez érvényes az egyes országokon belüli állapotokra is.

A pszichológiai jólét romlása

Ügyszólván mindenki az anyagiaktól várja életminőségének javulását, holott a szociális beágyazottság és támogatottság a boldogság szempontjából legalább olyan fontos, mint a szociális helyzet. Ahhoz, hogy sikeresen megbirkózzunk a stresszel teli élettel, az egzisztenciális biztonság mellett jó személyi kapcsolatokkal kell rendelkezünk.

Az anyagi biztonság és jólét természetesen alapvető feltétele a tisztességes emberi életnek, de ahhoz, hogy jól érezzük magunkat a bőrünkben, szükségünk van mások pártfogó támogatására, érzelmi segítségére is. E nélkül önértékelésünk csorbát szenved, a stressz krónikus krízishelyzetet eredményez, ami előbb-utóbb mentális egészségünk romlásához vezet.

Mindannyian tudjuk, hogy a rendszerváltásnak nevezett társadalmi változások káros hatással voltak az emberek anyagi jólétére. Az életszínvonal 20 évet, sőt

fél évszázadot visszaesett. Vélhetően ugyanilyen mértékű – ha nem még nagyobb – a pszichológiai jólét terén bekövetkezett romlás annak következtében, hogy a szociális támogatottság csökkent, számos korábbi kapcsolat tönkrement. A rosszabb mentális egészségről számot adó személyek a korábbiaknál (vagy az egészséges személyeknél) kedvezőtlenebb házastársi, munkatársi, baráti kapcsolatban élnek.

Közhelynek számít, hogy a személyes kapcsolatokban bekövetkező változás (a kapcsolat megromlása, válás, haláleset vagy ellenkezőleg: egy új ismeretség, szerelem, házasság, gyermekáldás stb.) kedvezőtlen, illetve kedvező hatással vannak az ember mentális és fizikai egészségére. Minden bizonnyal a mentális egészség romlásával függ össze a gyógyszerfogyasztás ugrásszerű megnövekedése. Magyarországon például egy év alatt 30 százalékkal nőtt!

A magyarság állapota

Lelki jólétünket ezer olyan baj nyomorítja, amely elsősorban pszichológiai jellegű kérdés. Nemrégiben a kezembe került egy kutatási beszámoló, amely arról szólt, hogyan alakult az 1956-os forradalom után elítéltek gyermekeinek az életútja, milyen túlélési stratégiához folyamodtak.

Ismereteim szerint a Vajdaságban nem készült kutatás azzal a szándékkal, hogy szociálpszichológiai (társadalomtörténeti, szociológiai) szempontból értékelhető anyagot szerezzünk a kisebbségi sors és mentalitás jobb

megismeréséhez. A vajdasági magyarság lelki alkatának megrajzolásához különösképpen hiányzik a 1944-es vérengzések következményeinek a feltárása. Nem tudjuk, hogy miként dolgozta fel ezt a súlyos traumát a vérengzéseket átélt nemzedék. Nem tudjuk, hogyan, miként szereztek erről tudomást a különböző retorziókban részesülő szülők gyermekei. Miként érintette, befolyásolta a család, illetve a gyermek életét, pályáját a szülők, rokonok, szomszédok, ismerősök elvesztése? Nem tudjuk, milyenek voltak a megtorlás egyéni és társadalmi következményei, holott a megtorlásnak éppen az volt a célja és értelme, hogy eltervezett, politikailag és pszichológiailag előirányzott maradandó következményei legyenek.

Vajon hogyan élték meg és kezelték a vajdasági magyarok azt a helyzetet, hogy a hatalom előbb megtizedelte, majd gazdaságilag tönkretette, politikailag kitaszította és stigmatizálta őket? Milyen módon reagáltak le ezt a helyzetet? Milyen visszajelzéseket adtak? Hogyan viszonyultak a hatalom intézményeihez? Hogyan reagáltak egymás között arra, hogy egy olyan csoport tagjai, amelyet a hivatalos értékelés megbélyegzett, a rendszer politikai ellenségének minősített?

Köztudott, hogy erről a traumáról hosszú ideig nem lehetett beszélni. Többnyire sír sem volt, amit gondolni lehetett volna. Maguk a túlélők is olyan életstratégiát választottak, amely nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a gyermek előtt minél tovább titkolják az igazságot. Az elhallgatás következtében a múlt fokozatosan megszépülhetett, olyannyira, hogy a megcsönkített nemzetrészt jövőképe a jugoszlávság eszméjében idealizálódhatott.

Tekintettel arra, hogy sem a vérengzést, sem annak következményeit nem lehetett kutatni, a fájdalmas múlt legfeljebb a magántörténelem része lehetett. Csak a legutóbbi időkben sikerült információkat szerezni arra vonatkozóan, hogy ez a magántörténelem miről szól, mit tartalmaz a múltra vonatkozóan. A HÓDI ÉVA által szerkesztett, *Nyolcvan év kisebbségben* címen megjelent könyv hiánypótló ebből a szempontból. Betekintést nyújt a magánéletek tragédiáiba – mondhatnánk sorstalanságába – három nemzedékre visszamenőleg.

Ez csak egy probléma a száz közül. A magyarság több szempontból is veszélyeztetett: népességében, közösségi tudatában, szociálisan, egészségi téren és mentális állapotát illetően. A közélet tele van kezelésre szoruló, mentális zavarban szenvedő emberekkel. Ahhoz, hogy a helyzet megváltozzon, nemcsak magasabb életszínvonalra, de magasabb szintű mentálhigiénés kultúrára lenne szükség. Ugyanakkor fontos kérdések várnak megválaszolásra, amelyekhez a tudományos kutatások szolgáltatathatnának információt.

Hogyan alkalmazkodik a vajdasági magyarság a szerbiai újkapitalizmus kihívásaihoz? Sikeresen? Kreatívan? Innovatív módon? Mi ragad rá a szerbektől? Magyarországon keres mintát, követendő példát magának? A tengeren túlra való kivándorlásban látja a perspektívát?

A rendszerváltás nyertesei – Szerbiában is, Magyarországon is – nem annyira kreativitásukkal, innovatív hozzáállásukkal tűnnek ki, hanem sokkal inkább szabály- és normaszegő viselkedésükkel. Az újjgazdagok,

akik ma mintául szolgálnak a lecsúszó tömegek számára, gátlástanságuknak és szociális érzéktelenségüknek köszönhetően szedték meg magukat. Mértékadónak kell tekintenünk ezt a magatartást? Ezt kellene tömeges méretekben elsajátítani?

Tegyük fel, hogy nem a gátlástalan tolvajlás, hanem a tényleges tanulási készség, a tudás, a munka, és a piaci érzék mentén kezd az államszocializmuson nevelkedett népesség differenciálódni. Ez esetben merőben más helyzetben lennénk. Nemcsak azért, mert a rendszerváltás nyertesei más emberekből tevődnének össze, hanem volna egy követésre érdemes modell is, a jelenlegi helyzettel szemben.

A vajdasági magyarság – egyáltalán a magyar, szerb, szlovák, román stb. társadalom többsége – képtelen azokra az „adaptációs” trükkökre, amelyek az új helyzethez sikeresen alkalmazkodó normaszegő, agresszív, pszichopata réteget jellemzik.

A jövőt meghatározó nagy kérdés: vajon mi lesz annak a vége, ha vagyonra (vagy elviselhető életszínvonalra) csak normaszegő viselkedéssel lehet szert tenni?

Publikálási lehetőség

Minden hatalom előszeretettel igyekszik biztosítani különböző tudományágak képviselői számára szakmai lapok létrehozását, abból a megfontolásból, hogy a tudósok ezekben publikáljanak, egymásnak írjanak és ne a széles nyilvánosságnak. Így aztán társadalmi szempontból általában visszhangtalan marad minden új

gondolat, bár az új, releváns gondolatok általában nem a tudományos lapokban szoktak napvilágot látni.

A hatalmi szervek általában nem adnak pénzt komoly terep kutatásra. A társadalomtudomány is kénytelen magára öltetni a megrendelők kényszerzubbonyát. A kutatók azzal foglalkoznak, amire megrendelést (támogatást) kapnak. Általában csak tengődnek, mert senki sem formál igényt az aktuális társadalmi problémák gyökereinek feltárására.

Különböző központokban, intézetekben, íróasztal mellett készülnek a tanulmányok, komolyabb és kiterjedt terepmunkáról azonban nincs tudomásom. Amikor az 1980-as években híre ment egy gyárban végzett fölmérésnek, amely a kontraszelekció kérdésével foglalkozott, a községi párttitkár megfenyegetett, hogy amennyiben publikálom az eredményeket, börtönben fogok kikötni.

Gyakorlati kérdések

Meglátásom szerint nálunk szerény társadalmi érdeklődés nyilvánul meg a pszichológia iránt. Elsősorban az egészségügyben és az igazságszolgáltatás részéről mutatkoznak igények a pszichológiával kapcsolatban. A legtöbb orvos, bírósági és ügyészi persze még mindig nem tud mit kezdeni a pszichológiával, de azért mind többen vannak, akik pszichológiai szakvéleményt kérnek. A szociális intézetekben és iskolákban is alkalmaznak pszichológusokat. Arra a kérdésre azonban, hogy az alkalmazott pszichológusok milyen hatáskörrel dolgoznak, nem szívesen válaszolnék. Többször hallottam

tanároktól, orvosoktól, jogászoktól a pszichológiára vonatkozó fenntartásaikról, de könnyen lehetséges, hogy ez nem a pszichológiának szól, hanem olyan pszichológusokkal kerültek kapcsolatba, akik nem erre a pályára valók voltak. Természetesen más pályán sem jobb a helyzet. Némely hivatás esetében a kontraszelekció sokkal kifejezettebb.

A vajdasági magyar pszichológusok sem érdekképviseleti, sem tudományos társaságot nem hoztak létre, műhellyel vagy önálló folyóirattal sem rendelkeznek. Általában a tudományos kutatók tevékenységének sikeresebb összehangolása érdekében Vajdaságban két magyar tudományos társaság jött létre, az egyik Szabadkán, a másik Újvidéken. Fontos előrelépést jelent ez a két civil kezdeményezés, a tudományos munkához azonban kevés, továbbra is hiányzik hozzá az intézményes háttér. Sőt, ahogyan ez lenni szokott, meglátásom szerint ezek a civil kezdeményezések sem igazolták a hozzájuk fűzött reményeket.

Halva született ötletnek bizonyult az intézményépítés is. Jómagam két intézetet hoztam létre: az egyiket 1989-ben (Selye–Szabó Stresszkutató Intézet), a másikat 2001-ben (Széchenyi István Stratégiakutató Intézet). Az elképzelés mindkét esetben szép volt, sajnos a kutatási projektumokhoz nem sikerült támogatást szereznem. A kudarcok nem tántorítottak el attól, hogy 2006-ban újabb próbálkozásba kezdjek: Bolyai Digitális Tehetségkutató Stúdió néven új intézményt hoztam létre.

ÖNÁLTATÁS NÉLKÜL – OTT IS, ITT IS

Egyre figyeljük a magyarországi választási cirkuszt, amelyben a Kárpát-medencei magyarság helyzetére, a kisebbségek jövőjére, a nemzet távlataira vonatkozóan alig hallható egy-két értelmes mondat, nemhogy felhívás, program. A 14. havi nyugdíjon kívül nem hallunk semmit. Pontosabban, dúl a lélektani háború, amely arra megy ki, hogy az esélyes pártok megmutassák: ki a gyenge, s ki az erős. Ettől a féloldalas nekifeszüléstől a határon túli magyarság nem sokat remélhet.

A magyar valóság alapos ismerete nélkül is látni, hogy egyre többen vannak azok, akik elégedetlenek a hátuk mögött álló 15 évvel. A rendszerváltás kárvalottjai négyévente eldöntik a választások kimenetelét. Érthetően a változáshoz fűznek mindig nagyobb reményt. Erre most is számítani lehet. Nem árt hangsúlyoznunk, hogy az elégedetlenség elsősorban anyagi, és nem politikai vagy ideológiai természetű. A nemzeti kérdés, a Kárpát-medencei magyarság helyzete, további sorsa a magyar választópolgárok többségét nem nagyon érdekli. Ellentétben a határon túli magyar közösségekkel, amelyek minden nyomorúságuk mellett és ellenére a nemzet „talpra állását” vitális fontosságúnak érzik.

Az anyaország és az elcsatolt nemzetrészek tehát – sem érzelmi, sem tudati szinten – „nem egy húron pendülnek”. Ez a magyarázata a kölcsönös értetlenkedésnek és az utóbbi időben tapasztalható „elhidegülésnek”. Az előbbieket nem méltányolják eléggé a kisebbségi sorban élő nemzettársaik autonómiatörekvéseit,

nemzeti önrendelkezési igényét, az utóbbiak viszont gyakran önzést látnak ott is, ahol az emberekből az egzisztenciális bizonytalanság és félelem beszél.

Ezt a tudati meghasonlást sokan a szerencsétlen kimenetelű decemberi népszavazástól eredeztetik. Tévesen, mert már az első lépést elvettük 15 évvel ezelőtt. A rendszerváltás idején a magyarság egy rosszul értelmezett túlélési stratégiát fogadott el, amelyben a tevőleges cselekvésnek, a közösségi érdekek megjelenítésének nincs helye. Szinte bárgyúan hiszékenynek és önfeladónak bizonyult nép, amikor hagyta magát azzal ámitani, hogy a gulyáskommunizmust többpártrendszerrel automatikusan a jóléti demokrácia váltja fel.

A kollektív tudat szintjén lényegi elmozdulás nem történt, egyedül a csalódottság növekedett. A gulyáskommunizmus talán még ma is megfelelne a többségnek, ha a gazdaság nem ment volna csődbe. De csődbe ment, és azóta óriási külföldi adósság halmozódott föl. (Zárójelben: Egyetlen hónap alatt Magyarország államadóssága 377, 8 milliárd forinttal nőtt. Ez az ablakon kidobott pénz – alapul véve, hogy a Szülőföld Alapnak a 2005. évben 1 milliárd forint állt rendelkezésére – háromszázhetvenhét évig elegendő lenne a határon túli magyarság hasonló nagyságrendű támogatásához!). Az államadósságból és az elavult társadalmi struktúrából adódó gazdasági kényszerek – akár a jobboldal kerül hatalomra, akár a bal –, oly mértékben korlátozzák a mindenkori új hatalom cselekvési lehetőségeit, hogy az négy év múlva menthetetlenül belebukik.

Nagy meglepetés tehát nem várható. Abban a vonatkozásban sem, hogy a szűkös anyagi erőforrásokkal és médiakapcsolatokkal rendelkező kis pártoknak vajmi kevés lehetőségük lesz arra, hogy saját véleményüket eljuttassák a választókhoz, és képesek legyenek befolyásolni azok döntését. Pedig nélkülünk aligha képzelhető el az érdemi kormányváltás, hiszen amíg két párt fej-fej mellett versenyez a hataloméért, nagy politikai mozgástér nincs. Ráadásul egyre nehezebb lesz a megizmosodó politikai oligarchiától megszabadulni.

Akármelyik oldal kerüljön is hatalomra, bizonyos, hogy a bennünket, kisebbségeket érintő sorskérdésekben nem úgy gondolkodnak, mint mi. Vonatkozik ez a jobboldalra is, amely szóhasználatában ugyan nemzeti, és talán szándékát sem lehet elvitatni, érdemben azonban nem sokat tett annak érdekében, hogy a Trianonban széttagolt magyar nemzetrészek saját döntési jogkörre és hatáskörre tegyenek szert. A jelen történelmi helyzetben ugyanis a magyar közösségek által működtetett saját intézményrendszer; önkormányzatok, autonómiaformák jelentik mindennek az alfáját és ómegáját. Ennek a megteremtésére irányuló törekvésnek a függvényében lehet nemzeti kormányról vagy „nemzetellenességről” beszélni.

Lehet azon vitatkozni, hogy az autonómiatörekvésekből mit és mennyit lehetett volna az elmúlt másfél évtized alatt megvalósítani. A probléma az, hogy az autonómiák ügyét tevőlegesen egyetlen magyar kormány sem vállalta föl. Persze nemcsak az autonómia ügyét söpörték szőnyeg alá. Otthon is lett volna tennivaló bőven. Csendben

elszabotálták a múlttal való szembenézést, az ügynöktörvényt, minden próbálkozást, ami a nemzet magára találását, ne mondjam, „talpra állását” szolgálta volna.

Eltekintve attól, hogy a pipogya külpolitika a határon túli magyar nemzeti közösségek helyzetén érdeemben nem tudott változtatni, a magyarországi választások kimenetele nem marad ránk nézve politikai következmények nélkül. Az idők tanúsága szerint a választások kimenetelétől függően átstrukturálódik a kisebbségi pártklientúra, amely fokozza a torzsalkodást a kisebbségek soraiban. Ez a beavatkozás néha olyan látványos és durva, hogy értelmetlenné teszi a politikai küzdelmet és helyállást. Féltő, hogy ez a gyakorlat mindaddig nem fog megváltozni, amíg nem lesz nemzetstratégia, és a mindenkori magyar kormány nem ennek megvalósításhoz keresi szövetségeseit.

Mindenek ellenére felmerül a kérdés, hogy a majdan föllálló új parlament és kormány rövid és hosszabb távon mit tehet, mit kellene tennie a határon túli magyarság érdekében?

Jó lenne véget vetni az autonómiák ügyében tapasztalható sunyításnak és hezitálásnak. A magyar diplomácia állítsa ezt a kérdést tevékenységének a homlokterébe! Napnál világosabb, hogy a kisebbségek helyzetét rendezni kell Európában, mert ez kardinális fontosságú a biztonság és stabilitás szempontjából, ráadásul Magyarország közvetlenül érintett ennek a kérdésnek a megoldásában. Néhány magyar képviselő kivételesen sokat fáradozik a kisebbségek ügyében, ennél azonban többre – kormányprogramra van szükség.

Napnál világosabb, hogy a kisebbségek önálló döntési jogköre, a magyar közösségek által működtetett intézményrendszerek – önkormányzatok, autonómiaformák – nélkül azokat az uniós támogatásokat sem tudjuk megszerezni és javunkra fordítani, amelyekre talán reális esély mutatkozik. Itt van már az ideje egy igazi, felvilágosult rendszerváltásnak, amely egy helyben topogás helyett tud és mer élni a történelmi lehetőségekkel.

Van persze bőven söpörni való a saját portánkon is. Sokan még mindig nem akarják tudomásul venni, hogy önkormányzatok nélkül nincs egyelőség, az autonóm adminisztrációs terület létrehozása nélkül nincs jövő. Minden egyéb önáltatás és mellébeszélés. Ott is, itt is.

ZAVARGÁSOK MAGYARORSZÁGON

A közbeszéd uralma

Hosszú idő után megindult valamilyen változás a magyar társadalomban. Politikai események eddig is voltak, az emberek többsége azonban jobbra tétlenül szemlélte a történéseket. Most – úgy tűnik – másról, többről van szó: a változás az emberek lelkében zajlik, és a kimenetele egyelőre kiszámíthatatlan. A médiában ez a változás meghatározott témákra lokalizálódik. GYURCSÁNY hazugsága, a kettészakadt ország, az utcai zavargások, a rendőrségi túlkapások, 1956 emlékének meggyalázása képezi a közbeszéd tárgyát. Vannak ezeknél fajsúlyosabb kérdések is a magyar társadalomban, ezeket azonban a közbeszéd formálói legszívesebben elhallgatnák.

A politikai közbeszéd ural mindent. A széles társadalmi rétegek lecsúszása, az átlagéletkor drasztikus csökkenése, a népesség pusztulása, a több millió abortusz, az életminőség romlása, a munka és a tudás háttérbe szorulása szőnyeg alá söpört kérdés. Minden probléma hatalmi kérdésre egyszerűsödött le. Tízmillió magyar – fele-fele arányban – cibálja jobbra-balra a kötelet. A közbeszéd szerint a hatalom és az ellenzék, a szocialista-liberális tábor és a nemzeti erők között folyik az engesztelhetetlen küzdelem.

Különböző megközelítések

Vannak, akik a zavargások kapcsán forradalomról vizionálnak, az 1956-os eseményekkel állítják párhu-

zamba a jelen eseményeit. Kétségtelen, hogy az egykori kommunista impérium maradványait 50 év után sem sikerült még maradéktalanul eltakarítani. A kerek évfordulón sokak szerint a hőn óhajtott szabadság és társadalmi igazság érvényesüléséért vonult utcára a nép. A képi háttér mintha igazolná ezt az elképzelést. A rendőrség pajzsos, maszkos sorfala gumibottal, vízágyúval, könnygázbombákkal próbálja jobb belátásra bírni az elégedetlenkedőket. A társadalmi békétlenség okait azonban vélhetően nem a múltban, az 1956 előtti állapotok restaurációs kísérleteiben, illetve a kommunizmus romjainak eltakarításában kell keresni, hanem a mai világfolyamatokban. Nem mintha a múlt tisztázatlan öröksége nem nyomná rá bélyegét a mai közállapotokra, a releváns problémák forrását azonban inkább azokban a körülményekben kell keresni, ahogyan a totális diktatúrák összeomlása után az államkapitalizmus rászabadult a kifosztott, társadalmilag megnyomorított országokra.

A hatalom és holdudvara természetesen másként látja a dolgokat. Sikeresnek mondják a kollektív szocializmusból az individualista kapitalizmusba vezető utat („Dübörög a gazdaság!”). Az 50. évfordulón kirobbanó megmozdulásokat az ellenzék politikai machinációjának tartják. ORBÁN nyakába varrják, aki, úgymond, utcai megmozdulásokkal, a csöcselék felheccelésével próbálja az alkotmányos rendet megdönteni. A tévé jóvoltából ország-világ látja, hogy a karhatalmi erők ideoda terelik Budapest utcáin az embereket. Mindenféle felszólítás nélkül több embert kiemelnek a tömegeből, kegyetlen módon a földre teperik, és ütlegelik őket.

Aztán halljuk az értékelést: a rendőrség a kötelességét teljesítette, megvédte a köztársaságot, helyreállt a rend, kudarcot vallott a „fasiszta lázadási kísérlet”.

A múlt kísértetei

Így vélekednek azok, akik hatalmi helyzetüknél fogva azonosnak tartják magukat a köztársasággal. Akik azt hiszik, hogy az emberek elfelejtették a múltjukat. Megbocsátották nekik, hogy fél életüket a kommunista eszmék megvalósításának szentelték az imperializmus ellen harcolva, majd hirtelen köpönyeget fordítván a demokrácia bajnokaivá és a tőke leghűségesebb szálláscsinálóivá és kiszolgálóivá váltak. Az emberek azonban nem felejtették el sérelmeiket, s egyáltalán nincsenek ezzel a helyzettel megbékélve. Igazságérzetük tiltakozik az ellen, hogy a diktatúra kiszolgálói és fenntartói legyenek a demokrácia nyertesei. Minél nagyobb a szegénység, annál kevésbé nyugszanak bele. Annál kevésbé, mivel az újdonsült demokraták irányítása alatt Magyarország az államközi gazdasági, pénzügyi és politikai alkuk vesztese lett. Ma minden magyar állampolgárnak – az újszülött csecsemőnek is – 3 millió forint adósság alatt kell nyögnie, miközben a hatalmi elit büszkén hirdeti, hogy vagyona naponta 60-70 millió forintos jövedelemmel gyarapszik.

A valódi kérdések

A magyar média folyamatosan azt sugallja, hogy a társadalmi fortyogásban két hatalomra törekvő ember

játssza a kulcsszerepet, s az ő nemtelen küzdelemmé fajult politikai huzavonájuk képezi a problémák gyökerét. A konfliktusok háttere azonban ennél sokkal mélyebb: a megmozdulások alapvetően szociális és társadalomlélektani eredetűek.

A releváns problémák szempontjából tizedrangú kérdés, hogy melyik párt, melyik pártvezér kerül hatalomra. A látszat ellenére nem a hazug miniszterelnökről, a megemlékezés ünneprontóiról, történelmünk hőseiről, meghamisítóiról, a rendőrség túlkapásairól, mártírjaink becsmélőiről stb. van itt szó. A releváns kérdés az, hogy fenntartható-e az a „politikai-történelmi kompromisszum”, amely a rendszerváltás idején létre jött néhány bennfentes pártember zártkörű megbeszélésén, vagy új társadalmi egyezséget kell kötni. Olyan egyezséget, amelyben a politikai pártokon kívül a társadalom széles rétegei is képviselve lesznek, amelyben az idegen érdekeket kiszolgálók mellett partnerként jelen lesz a nemzet is a maga érdekeivel.

Pénzuralom

Magyarországon a legnagyobb gondot az adósságokkal való állandó küzdelem jelenti, amit szintén nem a pártcsatározások, hanem a pénzuralom felől kellene megközelíteni. A közbeszéd mindenütt és állandóan a politikáról, a választásokról szól, arról hallgat, hogy a megválasztott, önmagát belterjesen és titkosan újratermelő politikai garnitúrán – akár jobboldali, akár baloldali – ugyanaz a pénztulajdonosi kör uralkodik

Vajon sikerül-e megállítani a magyar társadalom további elszegényedését? Sikerül-e a nép kontójára felvett, gyakorlatilag elherdált, a tűzhöz közel állók által „lenyúlt”, idegenek kezére játszott hitelállományt csökkenteni, a rablóprivatizációt felülvizsgálni, a szükséges érvénytelenítéseket elvégezni, a tetteseket felelősségre vonni? Sikerül-e felszámolni, keretek közé szorítani a gazdasági pártmaffiát? Sikerül-e a diktatúra egykori kiszolgálóit és irányítóit eltiltani a politikai közélettől? Sikerül-e a médiát, rendfenntartó szerveket, igazságszolgáltatást, honvédelmet, oktatást, közigazgatást, valamint a kulturális és tudományos vezetést az alkalmatlan emberektől megtisztítani és a nemzet szolgálata állítani?

Félő, hogy az országos lelkigyakorlat és közös fohász ehhez kevés. Valószínűleg a kormányellenes demonstrációk, a félépítések útlezárások, a különböző fórumok, egyesületek, pártok, ágazatok által szervezett kormánypolitika elleni tiltakozások sem bizonyulnak elégségesnek. A helyzet azonban nem reménytelen, hiszen egyre többen vannak, akik a katasztrófa felé sodródó ország ügye mellé állnak. Ez némi bizakodásra ad okot, hiszen – ahogyan HEGEDŰS ZSUZSA szociológus a HírTV vendégeként mondta – „soha semmilyen jog, szabadságjog, emberi jog, önmeghatározási jog, kisebbségi jog nem kezdődött másképp, minthogy egy kisebbség az utcán elkezdett érte harcolni. A demokráciában egyetlen lépés sem jött másképp, minthogy az utcáról egy kisebbség felvállalta azt, hogy problémát csinál belőle, megszervezi magát, és vállalja akár azt is, hogy belelőnek”.

Ébredő Magyarország

Ilyen értelemben – 16 évi szendergés után – mintha ébredne Magyarország. Természetesen sokféle megítélése van ennek az ébredésnek. Vannak, akik kültelevi zavargássá próbálják degradálni a történeéseket. Vannak, akik hős forradalmároknak tartják magukat. A történelem furcsa fintorai révén már sok mindent megéltünk, hiba lenne elsietett ítélezésekkkel a dolgok elébe vágni. Egy azonban bizonyos: a demonstrációk jelzik, hogy a demokratikus akaratképződés folyamatában súlyos fennakadások vannak. Nincsenek megfelelő eszközök a társadalom különböző érdekeinek a megjelenítésére és érvényesítésére. Az embereket ideig-óráig meg lehet félemlíteni, erőszakos eszközökkel korábban lehet a népet tartani. A mélyülő szegénységgel növekvő társadalmi feszültséget azonban előbb-utóbb fel kell oldani, különben megeshet, hogy a zavargások csakugyan egy forradalom vagy polgárháború árnyékát vetítik előre.

NEMZETI IMÁZS

A történelmi tapasztalat és politika nemzetformáló hatásáról

Azokat a csoportjellemzőket, amelyeket nemzeti alkati sajátosságként emlegetünk, a pszichológia etnikai sztereotípiának nevezi. Ezek a sztereotípiák tulajdonképpen a történelmi tapasztalat és az uralkodó politikai viszonyok pszichológiai lenyomatai, mondja a pszichológus, aki hasonló jellegű kutatásokkal maga is foglalkozott. Most többek között azt szeretttük volna meg tudni tőle, alakítható-e a nemzeti karakter.

– Igaznak tartja, hogy az északi népek jellemesebbek a délieknél?

– Az egymással nyelvileg, történetileg, területileg összefüggésbe hozott nemzetek jellemvonásait mindig hasonlóan találjuk, csupán árnyalatnyi különbséget látunk közöttük. A magyarok helyzete sajátos ebből a szempontból, meglehetősen társtalan nemzetnek számítunk a világon. HUNYADI GYÖRGY az 1970-es évek elején (a Kádár-rendszer idején vagyunk) kezdett Magyarországon a nemzeti sztereotípiák vizsgálatával foglalkozni. Többek között azt vizsgálta, hogy az emberek egy-egy nemzetre, többek között a magyarokra nézve mennyire tartanak jellemzőnek különböző tulajdonságokat. A magyar emberről lényegében ugyanazokat a tulajdonságokat emelték ki az országos reprezentatív minta különböző csoportjai. Azt is megfigyelte, hogy a román ember magyarországi jellemzése más népekhez viszonyítva igen kedvezőtlen, míg

az oroszok megítélése és értékelése az egyik legpozitívabb volt. A rendszerváltás idején, miután megszűnt az oroszokkal kapcsolatos politikai-ideológiai nyomás, az oroszok megítélése közel került a románokéhoz. A nyugati népeknek – élükön az angollal – már akkor is nagy presztízsük volt Magyarországon, ami tovább növekedett azóta.

– **Mire valók az egyes népekre vonatkozó sztereotípiák?**

– Ha száz életünk lenne, az sem lenne elegendő, hogy minden népet (és azon belül minden embert) kimerítően megismerjünk. Kellő ismeretek hiányában mintegy eligazodásként arra támaszkodunk, ami rendelkezésünkre áll: elfogult úti beszámolókból, politikusok alkalmi kijelentéseiből, félművelt énekesek dalaiból, nem egyszer ellenséges indulatoktól fűtött történelemkönyvekből összeálló, a köztudatba beágyazódó sablonos etnikai képekre, amelyeknek nem sok közük van a tényeken alapuló ismeretekhez. Bármennyire felszínesek és torzak is azonban ezek az ismeretek, a politikai indítékok vonatkozásában pontos eligazításul szolgálnak. A saját és más csoportokra vonatkozó sztereotípiák ugyanis lényegüket tekintve afféle ideológiai „irányelvek”, politikai helyzetértékelések, amelyek követésre való mintát, társadalmi modellt rejtenek magukban.

– **Mi, magyarok fontosnak tartjuk, hogy milyen kép él rólunk más népekben?**

– A magyarok mindmáig megkülönböztetett fontosságot tulajdonítottak annak, hogy milyen kép él róluk az európai köztudatban; jelesül hogyan véleked-

nek róluk a franciák, angolok, németek, olaszok. Az, hogy milyennek látják őket a környező országok népei, kevésbé érdekelte (és érdekli) a magyar embert, jóllehet – a történelem tanulsága szerint – erre kellett volna inkább nagyobb gondot fordítani. Nyugat-imádatunk egyébként összefügg egyik jellemző nemzeti vonásunkkal: a nagyoknak való megfelelni akarással. Az autonóm népek és személyiségek mindenekelőtt önmagukkal akarnak tisztában lenni, saját érdekeiket igyekeznek eredményesen képviselni, saját autentikus életüket próbálják élni. Természetesnek tekintik, hogy azok, akik, örülnek annak, hogy franciák, angolok, németek. Az egészséges lelkületű népekhez hasonlóan nekünk magyaroknak is annak kellene örülnünk, hogy magyarok vagyunk.

– **Beszélhetünk-e a nemzeti imázs kialakításáról?**

– Nem könnyű a nagyvilágban jó hírnévre szert tenni, a nemzetek családjában megbecsülést szerezni. Ennek elérésére aligha elég politikai kampányokat szervezni. A népek presztízse ugyanis az adott ország nemzetközi súlyával arányosan növekszik, ami viszont a gazdasági gyarapodás, a biztonság, a jólét, a nemzeti kultúra, a humán erőforrás függvénye és nem a politikai szólamok pufogtatásáé. A rendszerváltást követő próbálkozások a magyarság külföldi imázsának a javítására kudarcba fulladtak. Megrekedtek a hamis propaganda szintjén, hiszen a magyarság tényleges súlya a gazdasági hatékonyság, a demokratikus fejlődés, a kulturális élet szempontjából nem változott semmit, inkább visszaesés következett be. A magyarság jó hír-

nevének a megalapozásához magának a nemzetnek a felemelkedésére, megerősödésére van szükség. Szeretném azonban ismételten hangsúlyozni, hogy a nagy népek nem a mi elvárásaink és érdemeink alapján alakítják magyarságképüket, hanem saját hatalmi érdekeiknek megfelelően.

– A kisebbségi sorsban élő magyarokkal kapcsolatban milyen sztereotípiák élnek?

– A nemzettudat gyors erodálódása ment végbe a kisebbségben élők körében is, akik az asszimilálódás útjára kerültek, és tízezrével vándorolnak el szülőföldjükről. Ugyanakkor voltak, akik kiváráásra rendezkedtek be, mások – amint erre lehetőség kínálkozott – politikai szerveződésbe kezdtek, vagy a letűnt rendszer szekértolóiaként csupán meglovagolták a nemzeti önszerveződést. Bármit tettek vagy nem tettek, az elcsatolt magyar nemzetrészek ma is az állam és a nemzet keresztjére vannak szegezve.

A rendszerváltást és a határon túli magyarok politikai szerveződését követően majdnem 180 fokos fordulat állt be a kisebbségek megítélése tekintetében. Ma a magyarországi közvélemény a határon túli magyarokról azt tartja, hogy ők a nemzeti eszme igazi elkötelezett hívei. Ők az anyanyelv igazi védelmezői, a történelmi és nemzeti hagyományok leghívebb őrzői. És minthogy az összetartozási érzés és a közösség iránti felelősség-érzet fűti őket, szinte valamennyien a magyarországi jobboldal támogatói. Nem csak a konzervatív közvélemény vélekedik így. Ellenérzés formájában, de ez a sztereotípia jelen van az MSZP–SZDSZ kormánykoa-

líció kisebbségpolitikájában is. Épp a jobboldalisággal kapcsolatos sztereotípiák, a „nemzeti elkötelezettség” kliséje miatt tagadta meg tőlük a magyar állampolgárságot, s habozás nélkül felszámolta, illetve ellenőrzése alá vonta a határon túlra irányuló támogatást.

A MAGYARORSZÁGI KÖZÁLLAPOTOKRÓL

Egy jól működő társadalom mindenkit előnyösebb helyzetbe hoz. Mindez nem mondható el a rendszerváltásról, amelynek – egy vékony rétegtől eltekintve – csaknem a teljes magyar népesség a kárvallottja. Mi lehet ennek a paradox helyzetnek a magyarázata? Számos ok közül itt kettőt emelnék ki.

A magyar nép sokrétű és elegendő tudással rendelkezik ahhoz, hogy bármilyen társadalmi problémára megoldást találjon. A gond az, hogy ez a tudás nem hasznosul. Az ún. rendszerváltás idején, és azóta sem nyílt tényleges lehetőség egy új szellemiségű, tehetséges nemzedék felemelkedése számára. Az eseményeket azok a régi káderek irányították, akik az új rendszerben is fontos szerepet játszanak. Ők szervezik meg az új pártokat, a tőzsdei és bankvilágot, ők privatizálják az állami vagyont. Ennek a régi-új garnitúrának a szelleme torzult aztán olyan politikává, amely már indulásnál vakvágányra vitte a rendszerváltást. A későbbiek során pedig a magas államháztartási hiánnyal és az államadóssággal gyakorlatilag csődbe vitte az országot. Ebből a képtelen helyzetből adódóan ma hiteltelen és megbízhatatlan a magyar kormány és annak politikája.

A másik problémát abban látom, hogy az a politikai modell, amely Nyugaton hosszú idő során alakult ki, a demokratikus hagyományok híján levő országokban nem adekvát módon működik. A népakaratot nem a nép alakítja ki önállóan, úgy, ahogyan akarja, hanem ahogyan az országot sújtó pártparazitizmus diktálja. A

pártoknak alkotmányos joguk megmondani, hogy mi a jó a népnek, és azt is, hogy nép mit akarjon. Valós társadalmi önszerveződés híján ezekben az országokban a pártok nem népképviselési formációk, hanem üzleti vállalkozások.

Ebben a helyzetben a társadalom éppúgy elszakad az államirányítástól, ahogyan leszakadt az egypártrendszer idején. A releváns társadalmi cselekvés hiányában rezignáltság, közöny, kétkedés, reményvesztettség, vagy másfelől cinizmus, törleszkedés, árulás, szorongás, félelem lett úrrá az embereken. Mivel minden erő és hatalom az államgépezet megszerzésére hajtó pártok kezében van, ez gyakorlatilag vegetálásra kényszeríti a magyar társadalmat. A baj annál nagyobb, mivel a pártoligarchia megfosztotta a társadalmat egy vállalkozó szellemű, autentikus értelmiségi réteg kialakulásától, amely a közgondolkodást, az életfelfogást, az állami és szociális rendszert magasabb szintre emelte volna.

Meg kell találni annak a módját, hogy a nép egészséges többsége, akiket eddig nem ragadott el a politikai élet, s akik ugyanakkor nem fordítottak teljesen hátat a közéletnek, hogyan tudnák megfelelő politikai és társadalmi formában saját érdekeiket érvényesíteni. Mindenképpen sort kell keríteni a hatalom decentralizálására, a helyi önkormányzatok megerősítésre, a civil szféra felemelésére, amelyeket jelenleg a párthatalom fojtogat. És el kell érni, hogy a mondvacsinált demokrácia helyett a nép valóban a saját képviselőit segítse hatalomra, mielőtt még a pártparazitizmus teljes egészében káoszba taszítja az országot.

A kötetben szereplő írások első megjelenési helye

- Tézisek egy új nemzeteszmény megteremtéséhez. In Kurucz Gyula szerk.: *Nemzetstratégia a harmadik évezred küszöbén*. Budapest, 1996, Magyarok Világszövetsége.
- Kétharmados vagy teljes nemzeti összefogás? *Magyar Fórum*, 1996. július 18.
- Népünk legfőbb gondja mentális természetű. Botlik József interjúja. *Magyar Nemzet*, 1997. december 8.
- Az évezred búcsúztatója. A magyarság helyzete és kilátásai a Kárpát-medencében. *Magyar Szó*, 2000. december 30–31., 2001. január 1–2.
- Tézisek az államszerződésekről*. Elhangzott különböző konferenciákon, nyomtatásban nem jelent meg.
- Állampolgárság vagy státustörvény? *Magyar Szó*, 2000. február 13.
- A magyarság szellemi, lelki állapotáról. *Havi Magyar Fórum*, 8. (2000) sz. 66–71. p.
- Magyar pokol, avagy hat tétel a Magyarok Világszövetségéről. *Magyar Szó*, 2000. december 17.
- A kisebbségi önszerveződés esélyei. *Magyar Szó*, 2002. március 31., április 1–2.
- Önáltatás nélkül – ott is, itt is. *Magyar Szó*, 2006. február 23.
- Mi fán terem a nemzetstratégia? Pertics Péter interjúja. *Aracs*, 6. évf. 1. (2006) sz.
- Miért nem látjuk előre a társadalmi változásokat? Töprengés a pszichológia elméleti és gyakorlati kérdéseiről*

- cím alatt. In Papp Richárd szerk.: *Délvidék/Vajdaság. Társadalomtudományi tanulmányok*. Zenta, 2007, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 190–202. p.
- Zavargások Magyarországon. *Magyar Szó*, 2006. november 8–9.
- A magyarországi közállapotokról. *Magyar Szó*, 2007. május 8.
- Nemzeti imázs. Beszélgetés a történelmi tapasztalat és az uralkodó politikai viszonyok nemzetformáló hatásáról. Gruik Ibolya interjúja. *Magyar Szó*, 2007. június 9–10.

TARTALOM

Bevezetés	5
Tézisek egy új nemzeteszményhez	9
I. A nemzetstruktúra elemzése	9
A nemzettudat állapota	9
Az értékek és az önazonosság válsága	10
A végzetesség érzése	12
Az új létmodell szükségessége	13
II. Az új nemzetfogalom kimunkálása	15
A nemzeti tudatot romboló tényezők	15
Mi az identitás?	16
A magyarság helyzetnemlelése	17
Meddig érdemes magyarnak maradni?	18
Az új nemzeteszme és nemzetstratégia	20
III. A nemzeti összetartozás intézményes	
feltételei és lehetőségei	23
Az autonómiák megvalósítása	23
A magyar állam szerepe	24
Kétharmados vagy teljes nemzeti összefogás?	27
Népünk legfőbb gondja mentális természetű	
<i>A pártok meghasonlásáról és a nemzeti</i>	
<i>önpusztításról</i>	37
A magyarság szellemi, lelkiállapotáról	
<i>Sorskérdések</i>	43
Megint lemaradtunk	44
Az értelmiség problémája	46
A rossz vezérválasztás	47
A pártos önszerveződés	49
Az idegen érdekeket megjelenítő politika	51
Európához való felzárkózás	53
A magyar melankólia	55

A szavak eszkalációja	57
Új nyelvi stratégia	59
Nemzetstratégiai kételyek	61
Az új évezred stratégiája	62
Állampolgárság vagy státustörvény	
<i>Az elszakított nemzetrészek jogállásának rendezési lehetőségei</i>	65
Összefoglaló	69
Tézisek az államszerződésekről	71
A magyar pokol	
<i>Hat tétel a Magyarok Világszövetségéről</i>	75
Az évezred búcsúztatója	
<i>A magyarság helyzete és kilátásai a Kárpát-medencében</i>	85
A kisebbségi önszerveződés esélyei	89
Mi fán terem a nemzetstratégia?	101
Miért nem látjuk előre a társadalmi változásokat?	
<i>Töprengés a pszichológia elméleti és gyakorlati kérdéseiről</i>	139
Minden politika	142
A természettudományos szemlélet korlátai	144
Az ember megismerésének problémái	146
A kísérletekkel is baj van	148
A politikai előítéletekről	150
A pszichológiai jólét romlása	153
A magyarság állapota	154
Publikálási lehetőség	157
Gyakorlati kérdések	158

Önáltatás nélkül – ott is, itt is	161
Zavargások Magyarországon	
<i>A közbeszéd uralma</i>	167
Különböző megközelítések	167
A múlt kísértetei	169
A valódi kérdések	169
Pénzuralom	170
Ébredő Magyarország	172
Nemzeti imázs	
<i>A történelmi tapasztalat és politika</i>	
<i>nemzetformáló hatásáról</i>	173
A magyarországi közállapotokról	179
A kötetben szereplő írások első megjelenési helye	181

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Szerb Matica Könyvtára, Újvidék

308(=511.141)(497.113)(082)

HÓDI, Sándor

Mi fán terem a nemzetstratégia? / Hódi Sándor. – Tóthfalu
: Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet ; Zenta :
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2007 (Újvidék : Verzál).
– 182 str. ; 22 cm. – (Stratégiai Füzetek : 6)

Tiráž: 300.

ISBN 978-86-86469-05-2

a) Mađari – Nacionalni identitet